

Д. М. Веприняк, А.Ю. Нашинець-Наумова

ФІНАНСОВЕ ПРАВО

Навчально-методичний комплекс
для студентів усіх форм навчання спеціальності:
7.050106 “Облік і аудит”

*Рекомендовано
Міністерством освіти і науки України
як навчальний посібник для студентів
вищих навчальних закладів*

Київ
«Центр учбової літератури»
2008

ББК 67.402я73
В 30
УДК 347.73(075.8)

*Гриф надано
Міністерством освіти і науки України
(Лист № 1.4/18-Г-1211 від 19.07.2007 р.)*

Рецензенти:

Тимчук М.Ф. – доктор економічних наук, професор Української академії бізнесу та підприємництва;

Гончарук С.Т. – кандидат юридичних наук професор Національного авіаційного університету.

Веприняк Д.М., Нашинець-Наумова А.Ю.

В 30 Фінансове право: Навчально-методичний комплекс. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 168 с.

ISBN 978-966-364-626-8

У навчально-методичному комплексі міститься програма дисципліни, плани семінарських занять, методичні поради по вивченню дисципліни, схеми і таблиці, методичні поради, контрольні питання і завдання до самостійної роботи, самостійні роботи студентів під керівництвом викладача, тематика рефератів, теми контрольних робіт для студентів заочників, тестові завдання, контрольні питання до іспиту і список нормативно-правових актів, словник термінів та рекомендована література.

ISBN 978-966-364-626-8

© Д.М. Веприняк, А.Ю. Нашинець-Наумова , 2008

© Центр учбової літератури, 2008

ЗМІСТ

1. Програма дисципліни	4
1.1. Пояснювальна записка	4
1.2. Тематичний план	6
1.3. Лекційні заняття, їх тематика та обсяг	7
1.4. Зміст дисципліни	8
2. Методичні поради з вивчення дисципліни	14
3. Плани семінарських занять	95
4. Самостійна робота студентів під керівництвом викладача	99
5. Рейтингова система оцінювання набутих студентом знань та вмінь	103
6. Методичні вказівки до самостійної роботи.	118
7. Контрольні питання до самостійної роботи	119
8. Тематика контрольних робіт	122
9. Тематика рефератів.	125
10. Тестові завдання	127
11. Питання до іспиту	138
12. Рекомендована література	142
13. Словник термінів.	147

1. ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ

1.1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

У регулюванні державою суспільних відносин, що виникають з приводу мобілізації, розподілу і використання централізованих та децентралізованих фондів коштів, провідну роль відіграє фінансове право.

Проблеми фінансового оздоровлення країни і розбудови системи фінансово-правових норм є визначальними в системі засобів правового регулювання і тісно пов'язані з ефективністю суб'єктів господарювання.

Знання відповідних норм фінансового права та механізму їх дії стали об'єктивною необхідністю для широкого кола правознавців, економістів, працівників апарату законодавчих і виконавчих органів державної влади, відповідальних осіб підприємств, установ та організацій.

Фінансове законодавство складається з чисельних фінансово-правових актів, дуже мобільне і часто змінюється у зв'язку з активним законодавчим процесом.

Програма курсу «Фінансове право» визначає можливість системного вивчення норм права, які регулюють фінансову діяльність держави і фінансову систему України, фінансовий контроль, бюджетний устрій і бюджетний процес, податкові, кредитні, страхові, банківські і валютні правовідносини, що виникають між суб'єктами господарювання.

Мета дисципліни: опанування механізму виникнення, зміни та припинення фінансово-правових відносин, а також нормативно-правового забезпечення у сфері державних фінансів, формування у майбутніх спеціалістів правової свідомості та правової культури, правових засад регулювання фінансової діяльності, вдосконалення навичок використання теоретичного і нормативно-правового матеріалу при вирішенні практичних завдань забезпечення необхідних умов функціонування підприємств, установ та організацій різних форм власності, економіки.

Завдання дисципліни: засвоєння економіко-правових знань студентів щодо фінансової діяльності держави, пов'язаної з мобі-

лізацією, розподілом, перерозподілом та використанням централізованих і децентралізованих фондів грошових коштів держави та органів місцевого самоврядування, вивчення студентами законів та підзаконних нормативно-правових актів, що регулюють діяльність органів, установ, організацій та підприємств у фінансовій сфері, формування вміння забезпечити суворе дотримання і виконання законів та правових приписів, правильно застосовувати норми законів та юридичних приписів на практиці, засвоєння студентами законодавства, що регулює порядок розгляду спорів у судовому чи досудовому порядку.

У результаті вивчення дисципліни «Фінансове право» студенти повинні **знати**:

- базові поняття фінансового права;
- сучасні тенденції в розвитку фінансових правовідносин;
- організаційно-правові засади діяльності фінансових органів держави;
- систему джерел фінансового права;
- нормативно-правові акти відомчого характеру;
- поняття, зміст, форми і методи здійснення фінансового контролю;

вміти:

- знаходити і добирати необхідну фінансово-правову інформацію;
- користуватися першоджерелами фінансового права;
- аналізувати нормативно-правові акти з фінансового права;
- правильно і доцільно застосовувати нормативну базу на практиці;
- кваліфікувати фінансово-правові ситуації.

У програмі курсу на основі чинного законодавства акцентовано увагу на основні правові інститути загальної частини фінансового права і питання правового регулювання різних сфер діяльності, на зміст основних нормативних актів фінансового законодавства та їх роль у регулюванні суспільних відносин.

У процесі навчання передбачається проведення занять у формі лекцій, семінарів, повідомлень, написання рефератів, виконання контрольних робіт тощо.

Значна увага приділяється індивідуальній роботі студентів.

Окрім теми можуть виділятися для самостійного вивчення. Деякі питання тем викладач може об'єднувати залежно від кількості відведеного часу на їх вивчення та спеціалізації слухачів і студентів.

1.2. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН*

№ п/п	Назва теми	Всього годин	Кредити ECTS	Ауд. занят.	в тому числі		Інд. зан.	Сам. роб.
					лекції	сем.		
Модуль № 1		36	1	16	10	6	4	16
1.1	Фінансова діяльність держави	7		4	2	2		3
1.2	Фінансове право та його ознаки	8		4	2	2	2	2
1.3	Правові основи фінансового контролю і фінансової звітності	10		4	2	2	2	4
1.4	Бюджетне право і бюджетний процес в Україні	7		2	2			5
1.5	Модульна контрольна робота № 1	4		2	2			2
Модуль № 2		36	1	14	10	4	4	16
2.1	Правове регулювання державних доходів та видатків	7		4	2	2		3
2.2	Правові основи державного кредиту	8		4	2	2	2	2
2.3	Правові основи страхування	7		4	2	2		3
2.4	Правові основи банківської діяльності	10		4	2	2	2	4
2.5	Модульна контрольна робота № 2	4		2	2			2
Модуль № 3		36	1	14	8	6	4	18
3.1	Правове регулювання кошторисно-бюджетного фінансування	10		4	2	2	1	5
3.2	Правове регулювання грошового обігу	10		4	2	2	1	5
3.3	Правові основи валютного регулювання	10		4	2	2	1	5
3.4	Модульна контрольна робота № 3	6		2	2		1	3
Всього		108	3	44	28	16	12	52

* Освітньо-професійна програма підготовки бакалавра, спеціаліста і магістра напрямку 0501 — «Економіка і підприємництво» / Колектив авт. під заг. кер-вом А. Ф. Павленка. — К.: КНЕУ, 2002. — 52 с.

1.3. ЛЕКЦІЙНІ ЗАНЯТТЯ, ЇХ ТЕМАТИКА ТА ОБСЯГ

№ п/п	Назва теми	Кредити ECTS	Лекції	Сам. роб.
Модуль № 1		1	10	16
1.1	Фінансова діяльність держави		2	3
1.2	Фінансове право та його ознаки		2	2
1.3	Правові основи фінансового контролю і фінансової звітності		2	4
1.4	Бюджетне право і бюджетний процес в Україні		2	2
1.5	Модульна контрольна робота № 1		2	2
Модуль № 2		1	10	17
2.1	Правове регулювання державних доходів та видатків		2	3
2.2	Правові основи державного кредиту		2	2
2.3	Правові основи страхування		2	2
2.4	Правові основи банківської діяльності		2	4
2.5	Модульна контрольна робота № 2		2	2
Модуль № 3		1	8	18
3.1	Правове регулювання кошторисно-бюджетного фінансування		2	5
3.2	Правове регулювання грошового обігу		2	5
3.3	Правові основи валютного регулювання		2	5
3.4	Модульна контрольна робота № 3		2	3

1.4. ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ

ТЕМА 1. ФІНАНСОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВИ

Поняття, роль, функції та значення фінансів. Поняття фінансової діяльності держави. Зміст, методи та форми здійснення фінансової діяльності держави. Фінансова система України та характеристика її елементів. Фінансова політика держави. Державні органи, що керують фінансовою діяльністю.

Правові засади фінансової діяльності та форми її здійснення. Принципи й методи фінансової діяльності держави.

Місце органів влади у фінансовій системі держави.

ТЕМА 2. ФІНАНСОВЕ ПРАВО ТА ЙОГО ОЗНАКИ

Поняття фінансового права, його місце в національній системі права.

Предмет, методи і джерела фінансового права.

Система фінансового права. Інститути фінансового права. Фінансово-правові норми, їх склад, види та зміст.

Фінансово-правові відносини, їх суб'єкти, об'єкт, зміст та види.

ТЕМА 3. ПРАВОВІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ ТА ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

Поняття, організаційно-правовий механізм і призначення фінансового контролю. Організація і органи фінансового контролю. Організаційно-правові форми державного фінансового контролю. Фінансовий контроль органів влади.

Правовий статус та компетенція Рахункової палати України.

Фінансовий контроль державних органів виконавчої влади. Функції контролю Кабінету Міністрів України, Міністерства фінансів України, Державного казначейства України, Державної контрольно-ревізійної служби, Державної податкової служби України, Пробірної палати України.

Правові засади аудиторського контролю, його сутність і значення.

Класифікація фінансового контролю. Методи фінансового контролю.

Ревізія і перевірка як основні методи фінансового контролю.
Документування ревізій і перевірок.
Правове регулювання фінансової звітності.

ТЕМА 4. БЮДЖЕТНЕ ПРАВО І БЮДЖЕТНИЙ ПРОЦЕС В УКРАЇНІ

Поняття, предмет і джерела бюджетного права. Характеристика Бюджетного кодексу України. Система бюджетного права. Види бюджетних правових норм. Поняття, структура та особливості бюджетно-правових відносин. Суб'єкти цих відносин.

Поняття бюджетної системи України та її принципи. Поняття бюджетного устрою України. Склад доходів і видатків бюджету.

Поняття, форми та види бюджетного фінансування. Поняття та види державного боргу. Класифікація доходів і видатків. Поняття та методи бюджетного регулювання. Порядок надання міжбюджетних трансфертів. Принципи і стадії бюджетного процесу. Юридична база Державного бюджету. Закон України про основний фінансовий план держави на черговий календарний рік.

Порядок розгляду та прийняття бюджету. Порядок виконання бюджету як основної стадії бюджетного процесу.

Роль, функції і повноваження Державного казначейства України. Види та компетенція розпорядників бюджетних коштів в організації виконання бюджету.

Юридична база звітності про виконання бюджету. Правові підстави звіту про виконання Державного бюджету України.

Контроль за дотриманням бюджетного законодавства України.

Юридична відповідальність за порушення бюджетного законодавства України.

ТЕМА 5. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНИХ ДОХОДІВ ТА ВИДАТКІВ. ПОДАТКОВЕ ПРАВО УКРАЇНИ

Поняття та види державних доходів, правові основи їх встановлення та стягнення. Система державних доходів.

Неподаткові доходи Державного бюджету України.

Податкові правовідносини. Податкові доходи. Поняття, ознаки, функції і принципи податку. Класифікація податків. Загаль-

нодержавні та місцеві податки і збори. Прямі і непрямі податки. Податкові пільги.

Поняття податкового права. Джерела і система податкового права. Податкові норми, їх види. Податкові правовідносини, їх поняття, зміст та суб'єкти.

Поняття податкової системи та принципи її побудови. Характеристика спрощеної системи оподаткування (єдиного податку та фіксованого податку).

Правові засади патентування підприємницької діяльності. Права та обов'язки платника податку.

Правові основи оподаткування юридичних та фізичних осіб.

Правовий статус і компетенція Державної податкової служби в Україні. Юридична відповідальність за порушення податкового законодавства України. Поняття, значення і види фінансових санкцій.

Особливості витрат держави в нових умовах господарювання.

Основні принципи, методи та джерела бюджетного фінансування галузей народного господарства.

ТЕМА 6. ПРАВОВІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОГО КРЕДИТУ

Законодавче визначення поняття державного кредиту і кредитної системи.

Кредитні правовідносини. Особливості фінансових правовідносин у сфері державного кредиту. Види кредитів.

Правове забезпечення кредитних та заставних операцій.

Правове регулювання державних позик, їх класифікація. Обслуговування державного внутрішнього боргу.

Правове регулювання ощадної справи. Ощадний банк України, його повноваження і функції. Види вкладів.

Заходи держави щодо погашення внутрішнього державного боргу.

ТЕМА 7. ПРАВОВІ ОСНОВИ СТРАХУВАННЯ

Поняття страхування та його риси. Сутність і функції страхування.

Страхові правовідносини. Структура національного страхового ринку. Основні галузі та види страхування. Страховий до-

говір як основа виникнення страхових правовідносин. Майнове страхування. Особисте страхування. Соціальне страхування. Правові засади страхування цивільної відповідальності. Страхування підприємницьких ризиків. Співстрахування та пере-страхування.

Добровільне та обов'язкове страхування. Організація нагляду та контролю за страховою діяльністю в Україні. Правові основи створення страхового фонду і страхових резервів.

ТЕМА 8. ПРАВОВІ ОСНОВИ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Поняття та структура банківської системи України згідно з Законом України «Про банки і банківську діяльність».

Національний банк України, його правовий статус, функції. Структура і керівні органи Національного банку України. Заходи, що застосовуються Національним банком України щодо порушників фінансової дисципліни.

Правовий статус та види комерційних банків за спеціалізацією діяльності. Порядок створення, реорганізації і ліквідації комерційного банку.

Порядок відкриття рахунку у банку. Форми безготівкових розрахунків.

Характеристика базових банківських операцій. Правові основи кредитування. Поняття, принципи і види кредитів. Структура і зміст кредитного договору. Предмет застави при кредитуванні. Іпотека.

Правова природа взаємовідносин між банком і позичальником.

Факторингові правовідносини банку з суб'єктом господарювання.

Лізингові операції як вид банківського фінансового посередництва.

Відповідальність банків та їх клієнтів за порушення фінансової дисципліни.

Законодавче забезпечення протидії легалізації (відмиванню) коштів, отриманих злочинним шляхом.

Правові засади діяльності установ парабанківської системи.

ТЕМА 9. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ КОШТОРИСНО-БЮДЖЕТНОГО ФІНАНСУВАННЯ

Правове визначення поняття, види та об'єкти кошторисно-бюджетного фінансування. Видатки бюджетних коштів.

Кошторис як основний фінансовий план витрат бюджетної установи. Правове визначення кошторису витрат бюджетної установи на її утримання, порядок розробки та застосування. Види кошторисів витрат.

Порядок фінансування промисловості і капітальних вкладень. Джерела фінансування капітальних вкладень.

Порядок фінансування соціально-культурних заходів і соціального захисту населення. Порядок фінансування охорони здоров'я та фізичної культури. Порядок фінансування обороноздатності держави.

Порядок фінансування державних органів законодавчої і виконавчої влади.

Правові основи формування і використання фондів позабюджетних коштів установ, що фінансуються з державного бюджету.

Контроль Державного казначейства України, Державної контрольно-ревізійної служби та інших державних органів за цільовим використанням коштів згідно з кошторисно-бюджетним фінансуванням.

Юридична відповідальність за нецільове використання коштів бюджетного фінансування.

ТЕМА 10. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ГРОШОВОГО ОБІГУ

Правове визначення поняття грошової системи. Грошова система України та її розвиток у сучасних умовах.

Принципи побудови грошової системи та її структура. Елементи грошової системи.

Правові основи грошового обігу в Україні. Грошова реформа: поняття, види. Етапи проведення грошової реформи в Україні.

Правила ведення безготівкових розрахунків. Форми платіжних документів, що підтверджують безготівкові розрахунки.

Нормативно-правове визначення порядку ведення касових операцій в Україні. Форми касових документів, за допомогою яких оформлюються касові операції. Компетенція керівника організації, головного бухгалтера та касира під час здійснення касових операцій.

Порядок проведення ревізії каси та оформлення її результатів.

ТЕМА 11. ПРАВОВІ ОСНОВИ ВАЛЮТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Правові засади системи валютного регулювання і валютного контролю.

Поняття валюти і валютних цінностей. Правовий режим валютних операцій.

Ліцензування валютних операцій комерційних банків. Порядок надання ліцензій на здійснення операцій з валютними цінностями, їх види.

Загальні положення про розрахунки в іноземній валюті в Україні.

Валютно-фінансові правовідносини суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

Правила здійснення операцій з купівлі та продажу іноземної валюти готівкою. Операції з продажу валюти на українській міжбанківській валютній біржі.

Валютний контроль та органи, що його здійснюють.

Юридична відповідальність за порушення валютного законодавства України та її види.

2. МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ 3 ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

ЗАГАЛЬНІ МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ

Реформи в суспільно-політичному та економічному житті в нашій країні в першу чергу стосуються фінансово-кредитної системи, що визначила направленість перетворень в управлінні фінансами та адаптації певних сфер господарювання до нових умов.

Фінансове законодавство не завершено. Значним поступом у цій справі буде прийняття Податкового кодексу України.

Все це безпосередньо впливає на освітню галузь, ставлячи завдання виховання молоді в дусі поваги до закону.

Актуальність фінансового права визначила необхідність підготовки молодих спеціалістів до роботи в умовах законності та правопорядку, яку можна здійснити лише за допомогою правової освіти і правового виховання, сформувавши основні засади правової свідомості, правової культури і правомірної поведінки. За роки незалежності є певні успіхи в галузі освіти і підготовки таких спеціалістів. Орієнтація на зарубіжний досвід і процес удосконалення нормативно-правової бази дали певні результати.

Відповідно до системи фінансового права як галузі права побудована і система навчальної дисципліни «Фінансове право».

Побудова навчального курсу фінансового права сприяє більш глибокому усвідомленню норм, що регулюють складну єдність фінансових відносин, і спрямовує зусилля вчених і законодавців одночасно на розробку загальних проблем фінансового права і його окремих фінансово-правових інститутів, зміст і межі яких в ході ринкових перетворень в Україні такі ж рухливі, як і предмет фінансового права в цілому.

Від системи фінансового права як галузі права і як предмета викладання потрібно відрізнити систему усіх упорядкованих відповідним чином нормативно-правових актів, що регулюють фінансові відносини в державі.

Завданням навчальної дисципліни фінансового права є вивчення правової бази, на якій здійснюється правовий імператив держави для досягнення економічної та політичної мети.

Навчальна дисципліна фінансового права вивчає фінансові та економічні поняття, що є базовими для інших навчальних дисциплін (бухгалтерський облік, аудит, банківська та страхова справа, податкове законодавство, зовнішньоекономічна діяльність та інші).

Фінансове право відіграє відповідну роль у зміцненні фінансів держави, організаційно реалізуючи правовий імператив.

У методичному посібнику подано необхідні матеріали для самостійного вивчення навчальної дисципліни. Цьому слугуватимуть, між іншим, контрольні запитання і завдання для самоперевірки, тематика рефератів і тематика контрольних робіт для студентів заочної форми навчання, тестові завдання, контрольні питання до іспиту, список правових джерел і навчальної літератури.

Під час вивчення окремих тем доцільно використовувати наші таблиці і схеми.

ТЕМА 1. ФІНАНSOVA ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВИ

Методичні поради

Важливу роль у засвоєнні знань з фінансового права відіграють основні поняття та визначення, що стосуються цієї теми та всього матеріалу курсу. Необхідно зазначити і зафіксувати концептивно подані терміни.

Фінанси — це економічна категорія, пов'язана з товарно-грошовими відносинами. Отже, це економічні відносини, що виникають у процесі розподілу та використання фондів держави, підприємств, організацій та населення.

Функції фінансів: розподільча і контрольна.

Національний дохід розподіляється Верховною Радою України.

Фінансовий контроль забезпечує систему обліку за надходженнями, накопиченням і розподілом та використанням коштів.

Фінансова політика — це система державних заходів, спрямованих на мобілізацію фінансових ресурсів, їх розподіл і виконання державою її функцій.

Сукупність однорідних економічних відносин, взаємопов'язаних за методами та формами акумуляції або розподілу коштів,

називають **фінансовим інститутом** (наприклад, усі відносини в галузі бюджету, податків, кредиту).

Фінансова система — це сукупність, взаємозв'язок і взаємодія всіх фінансових інститутів.

Фінансова система держави складається з таких компонентів:

- бюджетна система (державні фінанси за рахунок податків, зборів, мита, з торгівлі, технологіями, зброєю та інше);
- позабюджетні цільові фонди (пенсійний, Чорнобильський, охорони праці);
- фінанси державних підприємств та організацій як основа фінансової системи;
- фінанси приватних та колективних підприємств;
- фінанси населення (заробітна плата, гонорари, дивіденди, цінні папери, валютні цінності);
- страхові фонди та компанії (за страхування майна й життя осіб);
- державні та банківські кредити як тимчасові вільні кошти, що позичаються.

Фінансова діяльність держави — це здійснення функцій по планомірному створенню, розподілу й використанню грошових фондів (фінансових ресурсів) для забезпечення соціально-економічного розвитку. Держава може перерозподіляти частину доходів підприємств, установ та організацій. Вона використовує норми фінансового права для виконання своїх функцій.

Принципи фінансової діяльності — це основоположні правила, вимоги і норми, в яких полягає їхні особливості та цілеспрямованість.

До основних принципів діяльності держави можна віднести такі:

— принцип законності. Він полягає в тому, що весь процес створення, розподілу і використання грошових фондів детально регламентується нормами фінансового права, виконання яких забезпечується можливістю застосування засобів державного примусу.

— принцип гласності виявляється у доведенні до громадян інформації, яка стосується певних проектів правових актів, результатів перевірок і ревізій фінансової діяльності та ін.

— принцип плановості фінансової діяльності. Цей принцип означає, що кожна сфера фінансової діяльності базується на основі фінансово-планових актів. Тобто, держава має розраховувати свої доходи і видатки на кожний наступний рік.

— принцип розподілу функцій між представниками і виконавчими органами влади.

— принцип пріоритету представницьких органів влади перед виконавчими.

— принцип обліку і контролю. Цей принцип передбачає наявність в державі нормативного акту, який встановлює єдину методику обліку.

Методи фінансової діяльності — це сукупність прийомів і засобів, за допомогою яких уповноважені державою органи формують, розпоряджаються та використовують фонди грошових ресурсів.

В юридичній літературі методи фінансової діяльності поділяють на: методи формування грошових фондів; методи розподілу грошових фондів; методи використання грошових фондів, які умовно поділяють на дрібніші.

Кошти Державного бюджету витрачаються лише на цілі і в межах, затверджених законом про Державний бюджет України. Важливим є те, що до Державного бюджету України не включаються видатки, які не передбачені законодавством. Всі видатки поділяються на поточні і видатки розвитку.

Поточні видатки — це фінансування заходів щодо соціального захисту населення, мережі підприємств, установ, організацій і органів, яка діє на початок бюджетного року.

Видатки розвитку — це фінансування капітальних вкладень виробничого і не виробничого призначення; фінансування структурної перебудови народного господарства та інші видатки.

Залежно від того, кому і на яких умовах надані грошові ресурси, розрізняють дотації, субвенції, субсидії.

Окрему групу методів фінансової діяльності становлять **методи використання грошових ресурсів державних фондів**:

— метод встановлення цільового призначення державних фондів грошових коштів;

— метод встановлення державою в особі її відповідного органу порядку використання коштів, одержаних з відповідного грошового фонду;

— метод встановлення порядку та нормативів розподілу прибутку державних господарюючих суб'єктів.

— метод встановлення компетентними державними органами фінансових нормативів і лімітів використання грошових коштів;

— метод планування;

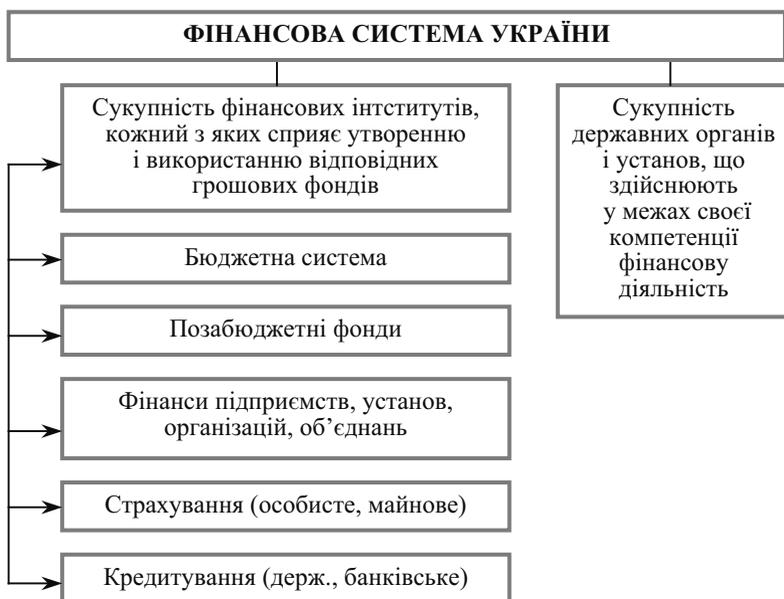
— метод фінансового контролю.

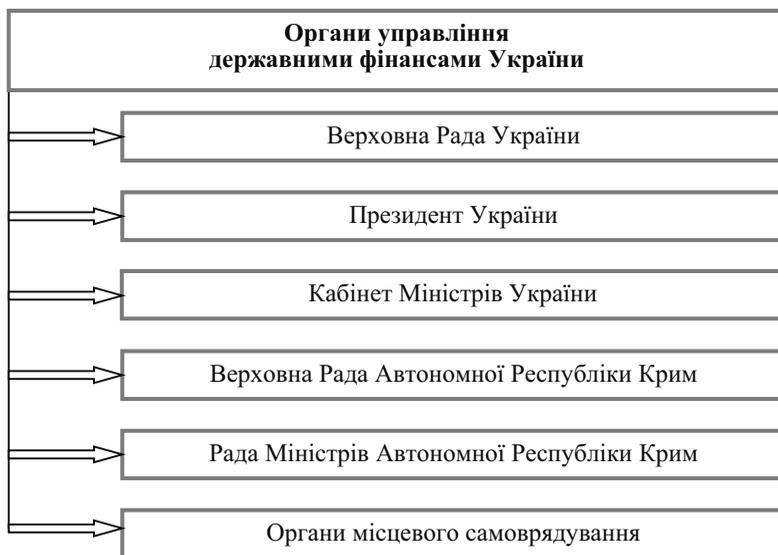
Фінансова політика держави реалізується органами управління державними фінансами, які мають на це спеціальну компетенцію. У фінансовій діяльності беруть участь всі державні органи законодавчої і виконавчої влади. До компетенції державних органів законодавчої влади і державних органів виконавчої влади загальної компетенції належить вирішення загальних фінансових питань. Правові основи загальної компетенції фінансової діяльності держави закріплені в Конституції України і в Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні».

Контрольні запитання та завдання

1. Розкрийте поняття «фінансова система».
2. Що таке фінанси? Які функції вони виконують?
3. Дайте визначення поняття «фінансова політика держави».
4. З яких елементів складається фінансова система держави?
5. Дайте визначення фінансової діяльності держави.
6. Назвіть основні принципи фінансової діяльності.
7. Які існують методи фінансової діяльності держави?
8. Назвіть методи використання грошових ресурсів.
9. Які органи беруть участь у фінансовій діяльності?

ТЕМА 2. ФІНАНСОВЕ ПРАВО ТА ЙОГО ОЗНАКИ

Методичні поради

Вивчення теми починаємо з ознайомлення з термінологією до теми, використовуючи табличний матеріал, що поданий у посібнику.

Предмет фінансового права — це суспільні відносини, що виникають у процесі діяльності держави зі створення, розподілу й використанню централізованих і децентралізованих грошових коштів, які необхідні для функціонування держави.

Це, по-перше, майнові відносини у сфері фінансів, що регулюються Цивільним кодексом України та Господарським кодексом України, а безпосередні до певної міри — Бюджетним кодексом України (фінансового кодексу немає). Фінансове право своїми нормами регулює відносини у сфері фінансів.

Отже, **фінансове право** — це сукупність правових норм, що регулюють суспільні відносини, які виникають у процесі діяльності держави зі створення, розподілу й використанню фінансових ресурсів.

Метод фінансового права — це система прийомів і способів правового впливу на поведінку суб'єктів фінансових правовідносини. За формою впливу такі прийоми і способи мають імперати-

вний, вольовий, приписний, наказовий характер і спонукають суб'єкта приймати рішення, визначене правовою нормою.

Метод фінансового права можна розглядати з різних позицій. Залежно від аспекту його можна умовно поділити на кілька підвидів: метод владних приписів; метод субординації; метод погодження застосовується в поєднанні з методом владних приписів; метод рекомендацій застосовується в поєднанні з методом владних приписів.

З огляду на те, що фінансове право має свій предмет і метод, воно вважається галуззю правової системи, хоч немає узагальнюючого кодексу, тобто не систематизовано правові норми способом кодифікації.

Джерелами фінансового права вважаються конкретні форми існування правових норм. Це нормативно-правові акти органів державної влади, в яких містяться норми фінансового права. Це Конституція України, Цивільний кодекс України, Господарський кодекс України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, Бюджетний кодекс України, Кримінальний кодекс України, який вступив в дію з 1 вересня 2002 року.

Окремі відносини фінансової діяльності регулюються:

— Законами України «Про банки і банківську діяльність», «Про інвестиційну діяльність», «Про режим іноземного інвестування», Декретом Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» тощо;

— указами Президента України, що були прийняті протягом 3 років (1996—1999 рр.);

— постановами органів виконавчої влади: Кабінету Міністрів України, Національного банку України;

— наказами Міністерства фінансів України, Державної податкової адміністрації, Державної митної служби, Комісії з нагляду за страховою діяльністю;

— рішеннями органів місцевого самоврядування щодо місцевих бюджетів.

Система фінансового права — це об'єктивно обумовлена внутрішня його побудова, об'єднання і розміщення фінансово-правових норм в певному взаємозв'язку і послідовності.

Групування фінансово-правових норм має дві сторони — зовнішню і внутрішню. Зовнішня сторона вказує на місце фінансового права в системі права України. Внутрішня сторона систематизації фінансово-правових норм має на увазі їх групування відповідно до внутрішнього змісту і ієрархії — загальногалузеві норми, норми підгалузеві, норми окремих фінансово-правових інститутів.

Фінансове право поділяється на дві великі частини фінансово-правових норм — Загальну і Особливу частини.

Загальна частина фінансового права будується в основному на аналізі правових елементів фінансових відносин.

Норми Загальної частини фінансового права конкретизуються у фінансово-правових нормах Особливої частини. Загальна і Особлива частини фінансового права перебувають в нерозривному зв'язку, оскільки в своїй основі вони є відображенням цілого і його елементів. Положення Загальної частини застосовуються до усіх розділів Особливої частини.

В **Особливу частину** фінансового права входять розділи, що об'єднують фінансово-правові норми, які регулюють суспільні відносини у сфері: державного бюджету; позабюджетних державних і муніципальних фондів; фінансів державних підприємств, державних і місцевих податків і інших обов'язкових платежів; державного кредиту; державного страхування; державних видатків; банківського кредитування і безготівкових розрахунків; грошового обігу і валютного регулювання.

В Загальну частину *системи курсу фінансового права* включаються питання, що стосуються усіх правових інститутів, які об'єднуються в Особливій частині.

В Особливій частині навчального курсу фінансового права окремо вивчаються норми кожного фінансово-правового інституту, тобто норми, які регулюють якісно однорідні фінансові відносини.

Норми фінансового права містяться у великій кількості різних правових нормативних актів, або джерелах, як загального характеру, так і спеціально присвячених регулюванню фінансово-правових відносин. До них належать акти законодавчих і виконавчих органів державної влади, місцевого самоврядування. Наприклад, фінансово-правові норми знайшли своє втілення майже у двохстах законів, прийнятих Верховною Радою України після проголошення державної незалежності, а всього вони розкидані нині більше ніж у десяти тисячах нормативно-правових актів.

Фінансово-правові норми, з яких складається фінансове право України, регулюють фінансові відносини, визначають права й обов'язки суб'єктів, передбачають відповідальність за невиконання приписів держави. Вони мають *імперативний*, тобто обов'язковий, *характер*, забезпечений примусовою силою держави.

Фінансово-правові відносини — це суспільні відносини, учасниками яких є носії юридичних прав та обов'язків, які викону-

ють державні програми по створенню, розподілу й використанню грошових коштів у державі.

Об'єкт фінансових правовідносин — це те, на що направлена діяльність учасників фінансово-правових відносин, які вважаються суб'єктами цих відносин. Це фонди коштів, які формуються, розподіляються і використовуються.

Суб'єкти фінансових правовідносин — це громадяни та юридичні особи, які на підставі норм права можуть бути учасниками фінансових правовідносин та є носіями фінансових прав і обов'язків

Суб'єкти повинні мати правосуб'єктність, бути учасниками цивільних правовідносин, мати цивільні права й обов'язки.

Цивільна правосуб'єктність передбачає:

- 1) **правоздатність** — здатність особи мати цивільні права й обов'язки;
- 2) **дієздатність** — здатність особи набувати цивільні права й обов'язки;
- 3) **деліктоздатність** — здатність нести відповідальність за правопорушення.

Контрольні запитання та завдання

1. Дайте визначення поняття фінансового права.
2. Дайте характеристику предмета фінансового права.
3. Які нормативно-правові акти є джерелами фінансового права?
4. Що складає систему фінансового права?
5. Які відносини називаються фінансово-правовими та на які види вони поділяються?
6. Назвіть суб'єкти фінансових правовідносин?
7. Що вважається об'єктом фінансових правовідносин?

ТЕМА 3. ПРАВОВІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ ТА ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

Методичні поради

Матеріал теми доцільно подавати за словничком термінів та понять, користуючись таблицями та схемами.

Фінансовий контроль — це контроль за діяльністю суб'єктів фінансових правовідносин із метою ефективного розвитку, зміцнення фінансової дисципліни.

Метою фінансового контролю є забезпечення законності та доцільності фінансової діяльності.

Методи контролю:

1) **ревізії** — глибоке і повне дослідження діяльності підприємства (документи, акти, комплекси);

2) **перевірки** — дослідження певних питань (відомості чи довідки), наслідки перевірки оформлюються довідкою або доповідною запискою.

У випадку документальної ревізії перевіряють лише фінансові документи, а в разі фактичної — документи та готівкові кошти в касі. За наслідками ревізії складається акт.

Комплексні ревізії проводять представники кількох органів з метою широкої всеохоплюючої перевірки. Строк проведення ревізії — 30 днів.

Загальнодержавний фінансовий контроль здійснюється на рівні центральних органів державного управління.

Відомчий фінансовий контроль передбачає контроль міністерств та інших органів державного управління за діяльністю підвідомчих підприємств, установ та організацій. Такий контроль здійснюють самостійні структурні контрольно-ревізійні підрозділи (групи, відділи, управління) міністерств і відомств, підпорядковані безпосередньо керівникам цих органів.

Фінансовий контроль органів місцевого самоврядування здійснюють органи представницької та виконавчої влади місцевих рад народних депутатів через відповідні комісії цих рад і місцеві фінансові органи. Об'єктом фінансового контролю є місцеві бюджети, позабюджетні фонди, господарсько-фінансова діяльність підприємств і організацій комунальної власності.

У разі виявлення порушень повідомляють правоохоронні органи.

Система внутрішньогосподарського (аудиторського) контролю — політика і діяльність підприємства, спрямовані на попередження, виявлення й виправлення помилок та викривленої інформації, які можуть бути у фінансових звітах.

Аудит — вид фінансового контролю, що полягає у перевірці публічної бухгалтерської звітності, обліку первинних документів та іншої інформації щодо фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання з метою встановлення достовірності їх звітності, обліку, його повноти й відповідності чинному законодавству та нормативам. Аудит здійснюють незалежні особи (аудитори) та аудиторські фірми, уповноважені суб'єктами господарювання на його проведення. Аудит може бути добровільним чи обов'язковим.

Фінансова звітність — це, сукупність форм звітності, складених на основі даних фінансового обліку і регулюється розділом 4 Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні», а також підзаконними актами, Постановами та Розпорядженнями Кабінету міністрів України, Інструкціями Національного банку України та Міністерства статистики.

Контрольні запитання та завдання

1. Розкрийте поняття «фінансовий контроль». Яка мета фінансового контролю держави? Які види фінансового контролю вам відомі?
2. Назвіть державні органи, які наділені правом фінансового контролю. Які методи фінансового контролю використовує державні органи?
3. Назвіть основні завдання відомчого фінансового контролю.
4. Дайте визначення поняття «аудит»?
5. Які органи здійснюють аудиторську діяльність?
6. Розкрийте поняття та завдання фінансової звітності в Україні.

ТЕМА 4. БЮДЖЕТНЕ ПРАВО І БЮДЖЕТНИЙ ПРОЦЕС В УКРАЇНІ

Методичні поради

Спочатку необхідно розглянути бюджетну систему України, давши визначення базовим поняттям. У фінансовій системі України центральне місце посідає бюджетна система.

Бюджетний устрій України — це сукупність державного бюджету та місцевих бюджетів.

Бюджетна класифікація — єдина система функціонального групування доходів та видатків бюджету за однорідними ознаками, що забезпечує загальнодержавну і міжнародну спорідненість бюджетних даних.

Державний бюджет — це сукупність бюджетних відносин по формуванню і розподілу бюджетного фонду в державі на зонально державному та місцевому рівнях.

Це також грошові відносини держави з юридичними та фізичними особами у процесі формування, перерозподілу національного доходу.

Бюджет приймається на 1 рік по представленню Кабінету Міністрів України. Звідси бюджетні відносини продовжуються 1 рік (він називається бюджетним).

Основними джерелами (формами) бюджетного права є:

- Конституція України (ст. 85 п. 4; ст. 116 п. 6 та ін.);
- Бюджетний кодекс України;
- Постанова Верховної Ради України «Про організацію роботи щодо формування держбюджету на певний рік»;

Бюджетне право — це сукупність фінансово-правових норм, що регулюють фінансові відносини у процесі утворення, розподілу і використання державного й місцевих бюджетів України.

Бюджетно-правові норми регулюють відносини у процесі встановлення бюджетної системи, розподілу доходів і видатків між окремими видами бюджетів, а також складання, розгляду, затвердження бюджетів, їх виконання та звітності про виконання бюджетів.

Вони регламентують порядок дії бюджетних органів, вирішення спорів, розгляд і застосування Закону України «Про державний бюджет».

Відповідно до пункту 11 статті 2 Бюджетного кодексу України **бюджетний процес** — це регламентована нормами права діяльність, пов'язана із складанням, розглядом, затвердженням бюджетів, їх виконанням і контролем за їх виконанням, розглядом

звітів про виконання бюджетів, що складають бюджетну систему України.

Суб'єктами бюджетних прав є держава і її адміністративно-територіальні одиниці, державні виконавчі органи, муніципальні органи та установи.

Касове виконання бюджету здійснює **Державне казначейство** при Міністерстві фінансів України. Державне казначейство діє згідно з Указом Президента України «Про державне казначейство» від 27.04.1995 р. Його завданням є організація виконання держбюджету й контроль за ним та за позабюджетними фондами.

За статусом Державне казначейство — це головне управління Міністерства економіки України. На місцях — управління, у районах — відділи.

Відповідно до статті 39 Закону України «Про державний бюджет» винні у скоєнні фінансового правопорушення посадові особи притягаються до дисциплінарної, адміністративної та кримінальної відповідальності.

Бюджетна допомога надається бюджетним організаціям нижчого рівня у вигляді фінансової дотацій, субвенцій, субсидій та позички.

Бюджетна позичка — це сума, яка має зворотний та частково відплатний характер, використовується під час виконання бюджету.

Отже, **бюджетне право** — це регламентований законодавством порядок складання, розгляду, затвердження бюджетів, їх виконання й контроль.

Контрольні запитання та завдання

1. Охарактеризуйте законодавчу базу, яка регулює бюджетні правовідносини.
2. Розкрийте поняття бюджетного устрою України. Назвіть принципи бюджетного права.
3. Що таке бюджетна класифікація? Які елементи входить до бюджетної класифікації України?
4. Назвіть складові доходів та видатків бюджету.
5. Що передбачає бюджетне регулювання держави?
6. Що таке бюджет? Розкрийте поняття державного бюджету держави.
7. Дайте визначення поняттям «дефіцит бюджету», «профіцит бюджету» та «бездефіцитний бюджет».
8. Дайте визначення поняття «бюджетне право». Назвіть основні джерела бюджетного права.

9. Охарактеризуйте бюджетно-правові норми. На які дві групи їх можна поділити?

10. Що таке бюджетний процес та бюджетний рік?

11. Які повноваження має Президент України в бюджетному процесі?

12. Розкрийте порядок розгляду та затвердження бюджету?

13. Які функції здійснює Державне казначейство України? Яка його роль у бюджетному процесі?

14. Дайте визначення поняттям «дотація», «субсидія», «субвенція» та «бюджетна позичка».

ТЕМА 5. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНИХ ДОХОДІВ ТА ВИДАТКІВ. ПОДАТКОВЕ ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ

Методичні поради

Під час вивчення цієї теми студенти мають усвідомити основні базові поняття та вивчити основи правового регулювання державних доходів та видатків, місце і роль податкового законодавства у процесі формування фондів державного бюджету.

Державні доходи — сукупність різних видів правових надходжень до централізованих і децентралізованих фондів держави, які вона використовує з метою здійснення своїх завдань і функцій.

Система доходів державного бюджету — це взаємозв'язок сукупності доходів та їх диференціація на окремі групи й види.

Податок — це обов'язковий платіж у бюджет або у цільовий фонд, що сплачується юридичними та фізичними особами в порядку і за умов, визначених законами, з метою фінансового забезпечення діяльності держави і комунальних місцевих утворень.

Статтею 74 Конституції України встановлено, що не допускається референдум щодо законопроектів з питань податків.

Відповідно до законодавства України встановлення та відміна податків і зборів до бюджетів та державних цільових фондів, а також пільги їх платників здійснюються Верховною Радою України, Верховною Радою Автономної Республіки Крим та сільськими, селищними, міськими радами. Верховна Рада Автономної Республіки Крим та сільські, селищні, міські ради можуть встановити додаткові пільги щодо оподаткування в межах сум, які надходять до їх бюджетів.

Збори — це обов'язкові грошові внески юридичних та фізичних осіб, що примусово стягуються органами держави і місцевим самоуправлінням.

Неподаткові доходи — це врегульовані нормами права надходження до бюджету та позабюджетних фондів від підприємств і громадян. Законодавством визначено 2-і функції податків і зборів: фінкальну й економічну.

Основна роль податків — фінкальна (казенна). Це джерело доходів державної казни і призначаються для задоволення інтересів суспільства й держави.

Фінкальна функція полягає в тому, що формується державний дохід для утримання апарату держави, армії, розвитку інновації, видатків на освіту, охорону здоров'я, захист навколишнього середовища, будівництво доріг, державних підприємств тощо.

Економічна функція полягає у впливі на суспільне виробництво, стимулювання суспільно-економічних процесів у державі.

Податки, які збираються з конкретних фізичних та юридичних осіб, наприклад, прибутковий податок, податок на майно, плата за землю, податок на прибуток підприємств та організацій, мають назву **прямих податків**.

Непрямі податки — це податок на товари й послуги, податок на додану вартість (ПДВ), акцизний збір. Розмір непрямого податку не залежить від доходів платника податків, а фіксується у ціні товару або послуг. Вони забезпечують регулярність надходження коштів до бюджету.

Державні цільові фонди формуються за рахунок визначених законодавством податків і зборів (обов'язкових платежів) юридичних осіб всіх форм власності та фізичних осіб.

Види цільових фондів:

- бюджетні;
- державні та місцеві позабюджетні.

Державні цільові фонди, крім Пенсійного фонду України та Фонду соціального страхування України, включається до Державного бюджету України.

Сукупність податків і зборів (обов'язкових платежів) до бюджетів та до державних цільових фондів, що здійснюються у встановленому законодавством України порядку, становить **систему оподаткування** (ст. 2 Закону України «Про систему оподаткування»).

Згідно з Указом Президента України від 28 червня 1999 р. «Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємства» для суб'єктів малого підприємства в

Україні може застосовуватись **спрощена система оподаткування**. Така система може застосовуватись для таких суб'єктів малого підприємства:

— фізичних осіб, які здійснюють підприємницьку діяльність без створення юридичної особи та у трудових відносинах з якими, зокрема членів їхніх сімей, протягом року перебуває не більше 10 осіб та обсяг прибутку від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за рік, яких не перевищує 500 тис. гривень;

— юридичних осіб — суб'єктів підприємницької діяльності незалежно від організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників не перевищує 50 осіб на рік, а також обсяг прибутку від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), яких не перевищує 1 млн. гривень за рік.

Суб'єкти підприємницької діяльності — юридичні особи, які перейшли на спрощену систему оподаткування, обліку та звітності, самостійно вибирають ставку єдиного податку.

Порядок ведення спрощених обліку та звітності суб'єктами малого підприємництва затверджується Міністерством фінансів України.

Конституцією України (ст. 92) передбачено, що схема оподаткування податки і збори встановлюються виключно законами Верховної Ради України.

Згідно зі статтями 13, 14 Закону України «Про систему оподаткування» на території України стягуються загальнодержавні та місцеві податки й збори.

До загальнодержавних податків належать податки, які встановлюються Верховною Радою України та стягуються на всій території країни:

- податок на прибуток;
- акцизний збір;
- податок на додану вартість (ПДВ);
- прибутковий податок;
- відрахування до централізованих державних та позабюджетних фондів;
- мито;
- державне мито та інші.

До місцевих податків належать ті, що встановлюються на окремих територіях органами місцевого самоврядування:

- комунальний податок;
- податок на рекламу;
- збір на символіку міста Києва;
- ринковий збір;
- курортний збір та інші.

Податкові правовідносини — це врегульовані нормами податкового законодавства фінансові відносини, що виникають у процесі збирання податків і зборів із платників.

Об'єктом податкових правовідносин є прибуток, додана вартість продукції, послуг, робіт, вартість продукції, майно фізичних і юридичних осіб, спеціальне використання природних ресурсів тощо. Це те, що підлягає обкладанню податком тільки один раз за певний період оподаткування.

Суб'єкти податкових правовідносин — це юридичні й фізичні особи-платники податків, які мають дохід і зобов'язані, згідно з чинним законодавством, платити податки.

Суб'єктами цих правовідносин вважають також державні податкові органи і кредитні установи банків.

Ставки оподаткування або інших зобов'язань платіжів встановлюються Верховною Радою України та не можуть змінюватися протягом одного бюджетного року.

Несвоєчасна сплата податків так зборів карається накладанням адміністративного штрафу, фінансової санкції та нарахуванням пені за кожний день прострочення.

Згідно зі статтею 67 Основного Закону України всі фізичні й юридичні особи зобов'язані сплачувати податки і збори в порядку та розмірах, що встановлюються законодавством України.

Законодавством України визначено певні **види податкових пільг**:

Основні обов'язки платників податків:

— вести бухгалтерський облік та звітність про господарсько-фінансову діяльність й забезпечувати її зберігання;

— надавати у вказані строки декларацію, бухгалтерську звітність та відомості, пов'язані зі сплатою податків;

— сплачувати вказані суми податків та зборів у встановлені строки;

— допускати посадових осіб державних податкових органів до проведення перевірок з питань нарахування й сплати податків та зборів.

Права платників податків:

— подавати державним податковим органам документи, що підтверджують право на пільги щодо оподаткування у порядку, встановленому законодавством України;

— отримувати і знайомитись з актами перевірок, проведених податківцями;

— оскаржувати у встановленому законом порядку дії податківців.

Строки позовної давності збору недоїмки з фізичних осіб 3 роки, з юридичних — строку немає.

Юридичні та фізичні особи сплачують єдиний податок щомісяця не пізніше 20 числа наступного місяця на окремий рахунок відділень Державного казначейства України.

Контроль за збиранням податків і зборів покладено на Державну податкову адміністрацію, статус якої визначено Законом України «Про Державну податкову службу в Україні» від 4 грудня 1990 року.

Податкове правопорушення — це протиправне, винне діяння, яке виражається в невиконанні або неналежному виконанні податкових зобов'язань.

Відповідальність платників податків встановлена Декретом Кабінету міністрів України від 21 січня 1993 року «Про утримання невнесених у строк податків і податкових платежів», інструкцією Міністерства фінансів України «Про особливості застосування цього декрету від 21.01.93 р.», а також інструкцією «Про порядок застосування фінансових санкцій органами Державної податкової адміністрації», застосування наказом Державної податкової адміністрації № 28 від 20 квітня 1995 р.

Правопорушники податкового законодавства України несуть юридичну відповідальність.

Фінансова відповідальність застосовується у вигляді 2-кратного розміру суми недоїмки або 5-кратному у випадку повторного порушення протягом року або штрафні санкції за порушення податкового законодавства України, які накладаються на платників податків контролюючими органами або самостійно нараховуються та сплачуються платником податків. Наприклад, за несвоєчасне подання декларації платник податків сплачує штраф у розмірі 10 % від суми податку. Сплата (стягнення) штрафних санкцій прирівнюється до сплати (стягнення) податку та оскарження їх сум.

Згідно із Законом України «Про єдиний митний тариф» від 5 лютого 1992 р. за несплачене мито стягується за весь час заборгованості бюджету з нарахуванням пені у розмірі 0,2 % суми недоїмки за кожний день прострочення, зокрема день сплати.

За несвоєчасне перерахування коштів до державного бюджету податковими інспекціями застосовуються фінансові санкції згідно з законодавством України.

Адміністративна відповідальність настає згідно із статтею 164 ч. 1, 2 Кодексу України про адміністративні правопорушення несвоєчасне подання платником податків декларації про

доходи або подання декларації про доходи із завідомо неправдивою інформацією мають наслідком штраф у розмірі від 50 до 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Кримінальна відповідальність за податкове правопорушення визначена згідно з Кримінальним кодексом України у статті 212. Кримінальні санкції застосовуються у вигляді штрафу, позбавлення прав, обмеження та позбавлення волі на певний строк.

Податкові правопорушення вчинені раніше судимою особою караються позбавленням волі на строк 5—10 років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до 3 років та конфіскацією майна. Особа, яка вчинила податкове правопорушення, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона до притягнення до відповідальності сплатила податки і збори, а також відшкодувала шкоду, завдану державі.

Контрольні запитання та завдання

1. Що є державними доходами та їх системою?
2. Поняття державних цільових фондів та їх види.
3. Дайте визначення та охарактеризуйте систему оподаткування України.
4. Які податки та збори стягуються на території України?
5. Визначте, що є податковими відносинами та їх елементи?
6. Які податкові пільги встановлені в Україні?
7. Хто є платниками податків, визначте їх права та обов'язки.
8. Які способи перерахування єдиного податку для юридичних та фізичних осіб?
9. Що являє собою податкове правопорушення та які його види?
10. Якими нормативно-правовими актами встановлюється відповідальність платників податків?
11. Які види юридичної відповідальності несуть порушники податкового законодавства?

ТЕМА 6. ПРАВОВІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОГО КРЕДИТУ

Методичні поради

Вивчення цієї теми має важливе практичне значення. Розпочинати її вивчення необхідно зі з'ясування понять, що мають фундаментальні ознаки.

Фінансово-кредитна система — сукупність фінансових, інвестиційних і кредитних інститутів держави згідно з чинним законодавством.

Кредитна система — це сукупність банківських установ, установ, що займаються організацією та здійсненням кредитних операцій згідно з чинним законодавством. Кредитна система має 2 ланки: банки і парабанківські установи.

Державний кредит — це сфера грошових відносин, що виникає між державою як позичальника та фізичними або юридичними особами як кредиторами у зв'язку із створенням, розпорядженням й використанням централізованого фонду грошових коштів.

Державний кредит — це надання державі позики: Національний банк України — міністерству, особи — державі. Внутрішні та зовнішні кредити й борги.

В основі державного кредиту лежить врегулювання нормами прав-відносин із залученням вільних грошових коштів населення на основі їх зворотності, добровільності, а також залучення вільних грошових коштів підприємств, організацій на добровільних засадах.

Принципи державного кредиту: добровільність; відплатність; зворотність; строковість.

Державний кредит виступає в таких формах як державні позики, грошові зобов'язання держави, внески населення в державних банках України, залучення вільних грошових коштів організацій, підприємств, кооперативів, громадських організацій, підприємницьких та комерційних структур.

Державна внутрішня позика — реалізовані серед юридичних і фізичних осіб цінні папери, за допомогою яких мобілізуються тимчасово вільні кошти юридичних й фізичних осіб для фінансування потреб держави.

Державні позики поділяються на облігації та казначейські зобов'язання.

Міжнародний державний кредит — сукупність відносин, в яких держава виступає на світовому фінансовому ринку як позичальник чи кредитор.

Фінансові відносини у сфері державного кредиту складаються лише у зв'язку з **формуванням, функціонуванням і погашенням державного боргу**.

Державний внутрішній борг України — це сума заборгованості держави з непогашених зобов'язань і несплачених за ними відсотків.

Отже, державний внутрішній борг України — це строкові зобов'язання Уряду України у грошовій формі.

Обслуговування державного внутрішнього боргу — це здійснення операцій з розміщення облігацій внутрішніх державних позик, інших цінних паперів, їх погашення й виплати доходу за ними.

Обслуговування державного внутрішнього боргу України здійснює Міністерство фінансів України через банківську систему України.

Граничні розміри державного внутрішнього боргу України, його структуру, джерела й терміни погашення встановлює Верховна Рада України одночасно із затвердженням державного бюджету на наступний рік.

Кредитні спілки — це таке об'єднання громадян, головною метою якого є фінансовий захист його членів шляхом залучення їхніх особистих коштів для спільного кредитування.

Відносини, що виникають під час створення та діяльності кредитних спілок регулюються Законом України «Про об'єднання громадян», а також Положенням «Про кредитні спілки в Україні», затвердженим Указом Президента України від 20.09.1993 р. № 377/93 та Законом України «Про кредит спілки» від 20.12.2001 р.

Кредитні спілки не можуть бути засновниками суб'єктів господарської діяльності та займатись підприємництвом, але можуть засновувати засоби масової інформації, продавати пропагандистські матеріали із власною символікою.

Кредитні правовідносини — це відносини між кредиторами та позичальниками (дебіторами) з надання дебіторам певної суми коштів на умовах платності, строковості й повернення.

Суб'єктами кредитних правовідносин є:

- позичальники (дебітори) — юридичні й фізичні особи;
- гарант-поручитель — юридична чи фізична особа, яка бере на себе солідарну або субсидіарну відповідальність за повернення кредиту.

Предметом угоди є сума й строк кредитування, процентні ставки і матеріальне забезпечення кредиту. Юридичною базою є Положення Національного банку України «Про кредитування» від 05.10.95 № 299 (із змінами та доповненнями). Цим же Положенням затверджено типовий кредитний договір, що в додатку до нього.

Комерційні банки можуть надавати кредити взаємно один одному на підставі Закону України «Про банки і банківську діяльність», Цивільного кодексу України (гл. 71), Господарського

кодексу України (ст. 345—349), своїх статутів на міжбанківському рівні.

Види кредитів:

— **короткострокові** — до 1 року; можуть надаватися банками у разі тимчасових фінансових труднощів, що виникають у зв'язку з витратами виробництва та обігу, не забезпечених надходженням коштів у відповідному періоді;

— **середньострокові** — до 3 років; можуть надаватися на оплату обладнання, поточні витрати, на фінансування капітальних вкладень;

— **довгострокові** — понад 3 роки; можуть надаватися для формування основних фондів.

За формою кредити бувають банківські, комерційні, лізингові, іпотечні, бланкові, консорціумні.

За ступенем ризику — стандартні, підвищеного ризику.

Якщо видано кредит на суму вище 10 % статутного фонду, то інформують Національний банк України. Більше 25 % статутного фонду — не видають.

Стаття 1 Закону України «Про банки і банківську діяльність» **банківський кредит** визначає як будь-яке зобов'язання банку надати певну суму грошей, будь-яка гарантія, будь-яке зобов'язання придбати право вимоги боргу, будь-яке продовження строку погашення боргу, яке надано в обмін на зобов'язання боржника щодо повернення заборгованої суми, а також на зобов'язання на сплату процентів та інших зборів із такої суми.

Комерційний кредит — це торгівельна форма кредиту, яка може бути у вигляді реалізації товарів, наданні послуг, виконанні робіт. Учасники таких кредитних відносин можуть використовувати платіжні засоби у вигляді векселів.

Іпотечний кредит — це форма майнового кредиту під заставу нерухомого майна. Такий договір нотаріально посвідчується та реєструється у поземельній книзі.

Бланковий кредит — це не забезпечений заставою чи іншими формами кредит під авторитет позичальника та підвищену процентну ставку банку.

Консорціумний кредит — це форма кредиту, що надається банківським консорціумом шляхом:

— акумулювання кредитних ресурсів у визначеному банку з подальшим наданням кредиту позичальникам;

— гарантування загальної суми кредиту провідним банком або групою банків;

— зміни гарантованих банками квот кредитних ресурсів за рахунок залучення інших банків для участі в консорціумній операції.

Надання безпроцентних кредитів забороняється, за винятком передбачених законодавством випадків.

У разі несвоєчасного погашення кредиту або процентів за його користування банк має право видати наказ про примусову оплату боргового зобов'язання, якщо це передбачене угодою.

Контроль за погашення кредиту, отриманого резидентом України в іноземній валюті від іноземного інвестора, покладається на уповноважений банк.

Застава (заставна операція) — це спосіб забезпечення зобов'язань, за допомогою якого кредитор набуває право, у разі невиконання боржником зобов'язань, отримати прибуток за рахунок майна, що знаходиться під заставою.

Об'єктом застави може бути рухоме й нерухоме майно, цінні папери, товаророзпорядчі документи, коштовності та інші речі.

Не можуть бути предметом застави вимоги, що мають особистий характер та які заборонені законом. Кредит під заставу майна видається на його визначену частину (від 50 до 90 %) вартості застави з урахуванням суми боргу та процентів.

На основі Закону України «Про заставу» від 2 жовтня 1992 р. договір застави укладається у письмовій формі і, як правило, повинен бути нотаріально посвідчений.

Юридична відповідальність за шахрайство з фінансовими ресурсами й неповернення кредиту визначена статтею 222 Кримінального кодексу України. Це штраф чи обмеження волі, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю.

Закон України «Про банкрутство» від 14 травня 1992 р. визначає поняття банкрутства та наслідки визнання суб'єкта підприємницької діяльності банкрутом. Порядок і умови визнання будь-яких юридичних осіб банкрутами з метою задоволення претензій кредиторів регулює спеціальний Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом».

Підставою для застосування банкрутства до суб'єкта підприємництва є економічний фактор — неспроможність суб'єкта як юридичної особи задовольнити своєчасно пред'явлені до нього майнові вимоги кредиторів і виконати зобов'язання перед бюджетом.

Для забезпечення повернення кредиту використовується така форма, як *поручительство*. Між юридичними особами поручительство оформляється у вигляді договору поруки (ст. 553—559 Цивільного кодексу України) із видачею гарантійного листа. Умови та порядок, за якими видаються такі гарантійні листи регламентовані Національним банком України.

Гарантами, як правило, виступають банки, комерційні підприємства, які мають ліквідне майно та кошти для забезпечення гарантійних зобов'язань. Гарант несе відповідальність солідарно (або субсидіарно, якщо це вказано у договорі) із боржником. За договором гарантії гаранту виплачується 3–5 % гарантійної суми зі сторони боржника.

Виконання кредитних зобов'язань може забезпечуватись згідно з договором чи законом *неустойки* (пені, штрафу), тобто грошовою сумою, яку боржник повинен сплатити кредиторіві у випадку невиконання чи неналежного виконання або невчасного виконання. Умови щодо неустойки повинні бути погоджені у договорі чи законі.

Державне кредитування — це врегульовані фінансово-правовими нормами економічні відносини, в яких суб'єкти держави і органів місцевого самоврядування надають кредити в грошовій формі з державного і місцевих бюджетів юридичним особам і громадянам на умовах зворотності, від платності, строкості, добровільності і обов'язкової забезпеченості.

Відносини, які виникають у зв'язку з кредитуванням за рахунок бюджетних коштів, є складними. В них беруть участь багато суб'єктів. Міністерство фінансів України після затвердження закону про Державний бюджет, де визначається сума коштів, яку можна витратити на надання кредитів молодим сім'ям на будівництво чи на одержання освіти, вступає у відносини з центральними органами, банківськими установами, з якими укладають одержувачі кредитів кредитні угоди після представлення необхідних документів. Кредити, які виділяються з Державного бюджету на будівництво житла, є дійсно пільгові під малі відсотки на багато років.

Кошти для кредитування індивідуального житлового будівництва і кошти, що повертаються позичальниками, та відсотки за кредит перераховуються на реєстраційні рахунки в територіальних органах Державного казначейства.

Кошти на кредити на навчання у вузах, крім вузів комунальної власності, передаються з державного бюджету, у вузах комунальної — з місцевих бюджетів.

Контрольні запитання та завдання

1. Охарактеризуйте кредитну систему в Україні.
2. Дайте визначення державного кредиту. Які його основні принципи? В яких формах він виступає?
3. Що таке державна внутрішня позика? На які види він поділяється?
4. Дайте визначення державному внутрішньому боргу України.
5. Які установи належать до парабанківської системи України?
6. Які функції виконують ломбардні установи?
7. Охарактеризуйте кредитні спілки, їх функції. Хто може бути засновником та членом кредитної спілки?
8. Дайте характеристику кредитним правовідносинам. Які нормативно-правові акти їх регулюють? Хто є суб'єктами кредитних правовідносин?
9. Які види кредитів ви знаєте?
10. Яка мета заставних операцій? Які особливості їх правового регулювання?
11. Дайте загальну характеристику банкрутства.
12. Назвіть види відповідальності за порушення кредитних зобов'язань, що передбачені чинним законодавством України.

ТЕМА 7. ПРАВОВІ ОСНОВИ СТРАХУВАННЯ

Методичні поради

Страховання є особливою формою перерозподільних відносин з приводу формування та використання цільових фондів коштів для захисту майнових інтересів фізичних та юридичних осіб і відшкодування їм матеріальних збитків у разі несприятливих умов чи подій.

Страховання передбачає створення страхових фондів за рахунок внесків окремих підприємств, юридичних та фізичних осіб. Управління й розпорядження такими фондами здійснює спеціальна страхова організація. Вона у відповідних випадках видає потерпілим визначені договором суми.

Страховання — це відносини з захисту майнових та особистих інтересів фізичних та юридичних осіб під час настання певних подій (страхових випадків). Отже, за рахунок коштів із грошових фондів, що формуються за страхові внески.

Функції страхування:

- відновлювана;
- ощадна;
- контрольна;
- попереджувальна.

Страховий фонд є певною сумою грошових коштів, а відносно пов'язані з його утворенням і розподілом цих коштів набувають форми цивільних правовідносин. Це виняток із загального правила щодо фінансового права, тому що тут діє не метод імперативу, а автономний метод.

Форми організації страхових фондів:

- самострахування (децентралізоване страхування);
- централізоване страхування;
- централізоване страхування за рахунок децентралізованих джерел.

Отже, згідно зі статтею 1 Закону України «Про страхування» під поняттям страхування слід розуміти вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів громадян та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формується шляхом сплати громадянами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій).

Страхові правовідносини — це зобов'язання, відповідно до якого одна сторона — страховик має право отримати грошову суму під час настання страхового випадку та несе зобов'язання по сплаті страхових платежів, а інша сторона — страхувальник — зобов'язана виплатити грошову суму та має право вимагати сплати страхових платежів.

Страхування слід розглядати як різновид підприємницької діяльності. Адже це правове поняття передбачає й регулює правовідносини, що настають, змінюються чи припиняються згідно з правовим договором страхування, тобто згідно з договором на основі чинного законодавства за рахунок грошових фондів, сформованих із страхових внесків.

Сама діяльність страхових компаній є підприємницькою і регулюється Законом України «Про страхування» від 7 березня 1996 р., Цивільним (гл. 31 «Державне страхування») і Господарським кодексами, а також іншими нормативно-правовими актами.

Страхові компанії є підприємствами, що створені згідно зі статтею 2, названого закону у формі акціонерних, повних, коман-

дних або товариств із додатковою відповідальністю. Отже їх діяльність регулюється також Законом України «Про господарські товариства».

Страховання є одним з видів взаємної допомоги у разі якогось страхового випадку збитки однієї особи розкладаються між багатьма особами, для кожної з яких вони ледь відчутні. Воно знижує ризик виробництва і створює гарантію суб'єктів господарювання.

Страхові правовідносини є різновидом цивільно-правових зобов'язань суб'єктів. **Суб'єктами** цих правовідносин вважаються страховики (ст. 2) і страхувальники (ст. 3).

Страховики — юридичні особи, створені у формі акціонерних товариств, повних товариств, командитних товариств та товариств з додатковою відповідальністю, які отримали ліцензію на заняття страховою діяльністю. Вони мають право вимагати сплати страхових платежів і зобов'язані виплатити вказану в договорі суму при настанні страхового випадку. Учасниками страховика повинно бути не менше трьох. Страховиками можуть бути тільки резиденти України іноземці, які мають до 49 % у статутному фонді. Страховики можуть здійснювати лише ті види страхування, які зазначені в ліцензії.

Страхувальники — юридичні особи та дієздатні фізичні особи, які уклали із страховиком договори страхування або знаходяться в страхових правовідносинах за законодавством України (ст. 3 Закону України «Про страхування»). Вони мають право отримати зазначену в договорі суму в разі страхового випадку і зобов'язані сплачувати страхові платежі до цього.

Законом передбачена можливість здійснення страхової діяльності через страхових агентів та страхових брокерів.

Статтею 18 визначено, що страхувальники згідно з укладеними договорами страхування повинні вносити платежі лише валютою України, а страхувальники-нерезиденти — іноземною вільно конвертованою валютою або валютою України у випадках, передбачених законодавством України.

Обов'язки страховика і страхувальника як суб'єктів страхових правовідносин визначені, відповідно у статтях 19, 20 закону.

Отже, змістом страхових правовідносин є права й обов'язки їх суб'єктів.

Об'єктами страхування визначаються ст. 4 цього закону — майнові інтереси, що не суперечать чинному законодавству України, пов'язані:

— з життям, здоров'ям, працездатністю, додатковою пенсією (особисте страхування);

— з володінням, користуванням, розпорядженням власністю (майнове страхування);

— з відшкодуванням заподіяної шкоди фізичній особі чи її майну або юридичній особі (страхування відповідальності).

Страхування є самостійним компонентом фінансової системи України. Воно має всі функції категорії фінансів, але в особливих специфічних проявах.

Страхування виступає у 2 формах:

— соціальне страхування;

— страхування у зв'язку із страховим випадком.

Страховий випадок — це подія, з настанням якої згідно з умовами укладеного договору страхування виникає обов'язок страховика сплатити страхову суму. Страховий випадок тісно пов'язаний з поняттям страхового ризику.

Страховий ризик — це передбачуваний як можливий у майбутньому, але такий, що ще не настав, страховий випадок. І навіпаки, страховий випадок — це вже реалізований, в дійсності відбувся, страховий ризик.

Страхове відшкодування — грошова сума, яку виплачує страховик за умовами майнового страхування та страхування відповідальності у разі настання страхового випадку.

Франшиза — частина збитків, що не відшкодовуються страховиком згідно з договором страхування.

Під час визначення розміру страхового внеску, тобто ціни страхування враховується ступінь страхового ризику, що враховується під час вирішення питання про вступ в договір страхування або відмова від його укладення.

Соціальне страхування регулюється трудовим правом та поділяється на:

— державне соціальне (гл. 17 Кодексу законів про працю України);

— державне пенсійне.

Кошти від соціального страхування обох видів включено до складу обов'язкових платежів до бюджету і суворо регулюється державою.

Державне соціальне страхування регулюється главою 17 Кодексу законів про працю України. Відбувається реформа цих правовідносин. Верховна Рада України обговорює проект нового Трудового кодексу.

Форми страхування (ст. 5 Закону України «Про страхування», глава 67 Цивільного кодексу України):

- державне добровільне;
- державне обов'язкове.

Державне добровільне страхування — це страхування, яке здійснюється на основі договору між страховиком та страхувальником. Загальні умови та порядок проведення добровільного страхування визначаються правилами страхування, які розробляються страховиком особисто та повинні бути зареєстровані в уповноваженому органі.

Державне обов'язкове страхування — це страхування, яке здійснюється на основі нормативно-правового акта. Загальні умови та порядок проведення обов'язкового страхування визначаються нормативно-правовим актом.

Класифікація обов'язкового страхування:

- за правом вибору страхувальником страховика;
- за правовою формою здійснення обов'язкового страхування;
- за повнотою обов'язкового страхування.

Стаття 6 згаданого закону передбачає **28 видів обов'язкового страхування**. Це такі, як: медичне страхування, страхування працівників правоохоронних органів, військовослужбовців, народних депутатів, працівників митної служби, прокуратури й суду, пасажирів у транспорті тощо.

Особливим видом обов'язкового приватного страхування є державне обов'язкове особисте страхування визначених державних посадових осіб. У цьому випадку страховик виступає в особі держави, тобто страхові платежі виплачуються за рахунок Державного бюджету України. Відповідно до чинного законодавства України нині здійснюється державне обов'язкове особисте страхування військовослужбовців та призваних військовозобов'язаних осіб, органів та підрозділів внутрішніх справ, медичних та фармацевтичних працівників на випадок зараження ВІЛ — інфекцією при виконанні службових обов'язків, працівників митних органів, прокуратури, посадових осіб контрольно-ревізійної служби в Україні, посадових осіб державних податкових інспекцій, посадових осіб органів у справах захисту прав споживачів, посадових осіб інспекцій державного архітектурно-будівельного контролю, працівників лісової охорони, страхування життя та здоров'я спеціалістів ветеринарної медицини, страхування життя та здоров'я суддів тощо.

Загальнообов'язкове державне соціальне страхування — система прав, обов'язків й гарантій, тобто надання соціального

захисту, який передбачає матеріальне забезпечення громадян у разі хвороби, повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, на випадок безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та інших випадках, передбачених законодавством, за рахунок фондів грошових ресурсів, що формуються зі страхових внесків, сплачених власником або уповноваженим ним органом, громадянами, а також з бюджетних та інших передбачених джерел.

Види загальнообов'язкового державного соціального страхування:

- пенсійне;
- у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності;
- від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань;
- на випадок безробіття;
- інші, передбачені законодавством України.

Нормативно-правову базу загальнообов'язкового державного соціального страхування складають закони України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» від 2 березня 2000 р., «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» від 23 вересня 1999 р. та «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням» від 18 січня 2001 р., а також Інструкція «Про порядок обчислення і сплати підприємствами, установами, організаціями та громадянами збору на обов'язкове державне пенсійне страхування, інших платежів, а також обліку їх надходження до Пенсійного фонду України», що затверджена постановою правління Пенсійного фонду України від 3 червня 1999 р.

Суб'єктами загальнообов'язкового державного соціального страхування є застраховані громадяни, а в окремих випадках — члени їхніх сімей та інші особи, страхувальники та страховики.

Об'єкт загальнообов'язкового державного соціального страхування — страховий випадок, із настанням якого застрахована особа (член її сім'ї, інші особи) має право отримати матеріальне забезпечення та соціальні послуги.

Загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню підлягають:

- 1) особи, які працюють на умовах трудового договору (контракту):

а) на підприємствах, в організаціях, установах незалежно від форм власності та господарювання;

б) особи, які працюють за договором у фізичних осіб;

2) особи, які забезпечують себе роботою самостійно (члени і не члени творчих спілок), громадяни — суб'єкти підприємницької діяльності.

Відповідно до статті 8 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття створюється для управління страхуванням на випадок безробіття, провадження збору та акумуляції страхових внесків, контролю за використання коштів, виплати забезпечення та надання соціальних послуг та здійснення інших функцій.

У випадку порушень порядку сплати страхувальниками страхових внесків Фонд має право застосовувати фінансові санкції. Також Фонд має право стягувати з посадових осіб та страхувальників передбачені законодавством про страхування фінансові санкції за недотримання зазначеного вище закону (ст. 34). Такі фінансові санкції за порушення законодавства про загальнообов'язкове страхування України можуть застосовуватись у вигляді штрафу або пені.

З метою дотримання вимог законодавства України про страхування, ефективного розвитку страхових послуг, запобігання неплатоспроможності страховиків та захисту інтересів страхувальників держава здійснює нагляд за страховою діяльністю. Такий нагляд на території України здійснює **Комітет у справах нагляду за страховою діяльністю** та його органи на місцях, які діють відповідно до положення, затвердженого Кабінетом Міністрів України.

Відповідно до статті 36 Закону України «Про страхування» **основними функціями** Кабінету у справах нагляду за страховою діяльністю є:

1) ведення єдиного державного реєстру страховиків;

2) видача ліцензії (дозволу) на проведення страхової діяльності;

3) контроль за платоспроможністю страховиків щодо виконання їх страхових зобов'язань перед страхувальниками;

4) встановлення правил формування, розміщення та обліку страхових резервів;

5) розробка нормативних й методичних документів з питань страхової діяльності, яка віднесена до компетенції Комітету у справах нагляду за страховою діяльністю;

б) узагальнення практики страхової діяльності, розробка та подання у встановленому порядку пропозицій щодо розвитку й вдосконалення законодавства України про страхову діяльність;

7) участь у здійсненні заходів щодо підвищення кваліфікації кадрів для страхової діяльності.

Відповідно до чинного законодавства України Комітет у справах нагляду за страховою діяльністю **має право:**

1) у межах своєї компетенції одержувати від страховиків звітність про страхову діяльність та інформацію про їх фінансовий стан, а також інформацію від підприємств, установ та організацій, у тому числі банків і громадян, необхідну для виконання покладених на нього функцій;

2) проводити перевірку щодо правильності застосування страховиками законодавства України про страхову діяльність і достовірності їх звітності за показниками, які характеризують виконання договорів страхування, не частіше одного разу на рік, призначати проведення за рахунок страховика додаткової обов'язкової аудиторської перевірки з визначенням аудитора;

3) у разі виявлення порушень страховиками вимог законодавства України про страхову діяльність видавати їм приписи для їх усунення, а в разі невиконання приписів призупиняти або обмежувати дію ліцензії цих страховиків до усунення виявлених порушень чи приймати рішення про відкликання ліцензії та відраховувати з державного реєстру страховиків (перестраховиків);

4) звертатися до господарського суду з позовом про скасування державної реєстрації страховика як суб'єкта підприємницької діяльності у випадках, що передбачені статтею 8 Закону України «Про підприємництво».

Як уже зазначалося для здійснення страхової діяльності страховиком необхідно отримати ліцензію (дозвіл), яку видає Комітет у справах нагляду за страховою діяльністю. Страховик для одержання дозволу на здійснення страхової діяльності повинен подати до Комітету у справах нагляду за страховою діяльністю заяву, до якої додає такі документи:

— копії установчих документів та копія свідоцтва про реєстрацію;

— довідки банків або висновки аудиторських фірм (аудиторів), які підтверджують розмір сплаченого статутного фонду;

— довідка про фінансовий стан засновників страховика, підтверджена аудитором (аудиторською фірмою), якщо страховик створений у формі повного чи командитного товариства або товариства з додатковою відповідальністю;

- правила (умови) страхування;
- економічне обґрунтування запланованої страхової (перестрахової) діяльності;
- інформація про учасників страховика, голову виконавчого органу та його засновників, копія диплома керівника про вищу освіту, інформація про наявність відповідних сертифікатів у випадках, передбачених Комітетом у справах нагляду за страховою діяльністю.

Комітет у справах нагляду за страховою діяльністю зобов'язаний розглянути заяву страховика про видачу йому ліцензії у строк не довше 30 днів з часу одержання всіх передбачених законодавством України документів про страхування.

Страховик зобов'язаний повідомити Комітет у справах нагляду за страховою діяльністю про внесення змін до документів, які він подає, у 10-денний строк з моменту реєстрації цих змін у встановленому порядку.

Якщо страховик отримав ліцензію на страхування життя, то він не має права займатись іншими видами страхування.

Комітет у справах нагляду за страховою діяльністю може відмовити юридичній особі у видачі ліцензії на проведення страхової діяльності. Підставою для такого рішення може бути невідповідність документів, які додаються до заяви, вимогам чинного законодавства України. Про відмову у видачі ліцензії юридичну особу повідомляють у письмовій формі із зазначенням причини відмови. Рішення про відмову у видачі ліцензії може бути оскаржене в суді або господарському суді. Судовими органами також розглядаються спори щодо відкликання ліцензії.

Комітет у справах нагляду за страховою діяльністю має право провести **примусову санацію** страховика у визначених законом (ст. 43) випадках:

- невиконання ним зобов'язань перед страхувальниками понад 3 місяці;
 - недосягнення ним визначеного законодавством України розміру статутного фонду;
 - інших випадках, що передбачені законодавством України.
- відповідно до статті 43 згаданого закону примусова санація страховика передбачає:
- проведення комплексної перевірки фінансово-господарської діяльності страховика, зокрема, обов'язкової аудиторської перевірки;

— встановлення заборони на вільне користування майном страховика та прийняття страхових зобов'язань без дозволу Комітету у справах нагляду за страховою діяльністю;

— прийняття рішення про ліквідацію або реорганізацію страховика.

Ліквідація страховика проводиться в порядку, що встановлений законодавством України про страхову діяльність. Комітет у справах нагляду за страховою діяльністю приймає рішення про відрахування страховика з єдиного державного реєстру страховиків (перестраховиків), якщо при ліквідації страховика його учасники прийняли таке рішення, а також, якщо страховик не має зобов'язань перед страхувальниками.

Відрахування страховика з єдиного державного реєстру суб'єктів підприємницької діяльності місцевими органами державної влади у зв'язку з його ліквідацією або реорганізацією здійснюється лише після внесення відповідних змін у єдиний державний реєстр страховиків (перестраховиків).

Реорганізація страховика за рішенням Комітету у справах нагляду за страховою діяльністю передбачає:

— реорганізацію у страхового посередника відповідно до нормативно-правових актів, які регулюють діяльність страхових посередників;

— об'єднання кількох страховиків із визначенням порядку передачі страхових зобов'язань за умови згоди на це власника страхової компанії;

— залучення до числа учасників страховика іноземних страховиків, за умови проведення ними всіх розрахунків за зобов'язаннями та боргами страховика, термін сплати яких уже настав.

В останньому випадку частка іноземних учасників у статутному фонді може бути встановлена на рівні не більше 50 % загального розміру статутного фонду, крім страховиків, які отримали ліцензію на право страхування життя, для яких частка іноземних учасників не може перевищувати 49 % загального розміру статутного фонду.

Реорганізація страховика (злиття, приєднання, поділ, виділення, перетворення) проводиться у порядку, що визначений чинним законодавством України, з урахуванням особливостей щодо забезпечення правонаступництва стосовно укладання договорів страхування, встановлених Комітетом у справах нагляду за страховою діяльністю.

Договір страхування — це угода між суб'єктами страхових правовідносин (страховиком та страхувальником) про умови й порядок здійснення страхування.

Суттєвими визначаються умови:

- назва документа;
- назва та адреса страховика;
- прізвище, ім'я, по батькові або назва страхувальника та його адреса;
- об'єкт страхування;
- перелік страхових випадків, визначення тарифу, розміру і термінів сплати страхових внесків;
- порядок зміни та припинення дії договору;
- права та обов'язки сторін і відповідальність за невиконання чи неналежне виконання умов договору;
- інші умови за згодою сторін;
- підписи сторін;
- про певне майно чи інший майновий інтерес при майновому страхуванні, а при особистому — про застраховану особу;
- про характер випадку, у разі настання якого здійснюється страхування або про страховий ризик, від якого здійснюється страхування;
- про розмір страхової суми;
- про строк дії договору.

Важливо те, що під час укладення договору страхування страховик має право запросити у страхувальника баланс або довідку про фінансовий стан, підтверджений аудитором (аудиторською фірмою).

Також підприємства, установи і організації зобов'язані надсилати відповідь страховикам на запит про відомості, пов'язані із страховим випадком, зокрема, дані, що є комерційною таємницею. До того ж страховик несе відповідальність за їх розголошення в будь-якій формі, за винятком випадків, передбачених чинним законодавством України (ст. 24).

Згідно зі статтею 15 закону, **договір страхування** — це письмова угода між страховиком і страхувальником, згідно з якою страховик бере на себе зобов'язання у разі настання страхового випадку виплатити страхову суму або відшкодувати завданий збиток у межах страхової суми страхувальнику чи іншій особі, визначені страхувальником, чи на користь якої укладено договір страхування (подати допомогу, виконати послугу тощо). А страхувальник зобов'язується сплачувати страховикові платежі у визначені терміни та виконувати інші умови договору.

Договори страхування укладаються згідно зі статтею 16 і відповідно до правил страхування. Вони мають чітко визначені реквізити та умови передбачені законом, а також спеціальні ви-

моги, встановлені Комітетом у справах нагляду за страховою діяльністю.

Правила страхування розробляються конкретним страховиком на кожен вид страхування і затверджується Комітетом у справах нагляду за страховою діяльністю безпосередньо під час видачі ліцензії. До таких правил є також свої вимоги.

Договір страхування набуває чинності з моменту внесення першого страхового платежу, якщо інше не передбачено договором страхування. Оскільки така відсильна норма діє, то у договорі зазначається, що резиденти вносять платежі й отримують виплати тільки у гривнях, а нерезиденти — у вільно конвертованій валюті. Однією з форм договору страхування є страховий **поліс** або **страхове свідоцтво**.

Дія договору **припиняється**:

- за згодою сторін;
- після закінчення строку;
- через несплату страхових платежів;
- у разі визнання договору недійсним у судовому порядку;
- у разі ліквідації страховика або страхувальника.

Відповідно до статті 998 Цивільного кодексу України договір страхування може бути визнаний судом недійсним в таких випадках:

- 1) його укладено після настання страхового випадку;
- 2) об'єктом договору страхування, яке підлягає конфіскації.

Зобов'язання за страховими договорами бувають таких видів — співстрахування, перестрахування та товариства взаємного страхування.

Співстрахування — об'єкт страхування може бути застрахований за одним договором страхування та за згодою страхувальника кількома страховиками. До того ж в договорі необхідно зазначити умови, що встановлюють права і обов'язки кожного страховика.

Такий вид страхування має місце, коли страховик не може самостійно сплатити вартість об'єкта страхування, у випадку необхідності відшкодування збитків.

Перестрахування — страхування одним страховиком (цементом, перестрахувальником) на визначених договором умовах ризику виконання всіх або частини своїх обов'язків перед страхувальником іншого страховика (перестраховика).

Перестрахування складається з двох видів: квотове та ексцедентне. У випадку квотового перестраховик забезпечує у всіх договорах страховика частку-квоту можливих збитків. У разі ексце-

дентного перестрахування забезпечується тільки відшкодування збитків, що перевищують певну межу, яка визначається ексцедентом.

Страховик зобов'язаний повідомити перестраховика про всі зміни свого договору із страхувальником. Страховик, який уклав договір перестрахування несе відповідальність перед страхувальником у повному розмірі відповідно до договору страхування.

Відповідно до «Тимчасового положення про товариство взаємного страхування», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 132 від 1 лютого 1997 р. для захисту майнових інтересів юридичних та фізичних осіб можуть створюватись **товариства взаємного страхування**. Діяльність товариств взаємного страхування регламентована статтею 13 Закону України «Про страхування».

Член товариства взаємного страхування — це юридична особа — страховик, який укладає з товариством договір страхування. Страхувальниками товариства можуть бути члени цього товариства, юридичні та фізичні особи. Кожен член товариства у випадку виконання ним всіх зобов'язань перед товариством, незалежно від суми страхового внеску, має право у випадку настання страхового випадку отримати повне необхідне страхове відшкодування.

Сутністю товариств взаємного страхування є те, що кожен страховик — учасник товариства, одночасно є страхувальником. Крім того, такі товариства мають акціонерний капітал та організаційно-правовий статус акціонерних товариств. Вони надають страхувальникам право на участь в управлінні та дивідендах товариств.

Поняття, суть та види страхових резервів подається у статті 30 Закону України «Про страхування».

Страхові резерви створюються страховиками з метою забезпечення майбутніх виплат страхових сум та страхового відшкодування залежно від видів страхування. Порядок, умови та розміри страхових резервів регламентовані згаданим раніше законом.

Страхова справа — особливий вид господарської діяльності, спрямований на визначення оптимального розміру формування резервів для здійснення майбутніх виплат страхових сум.

Страхові резерви поділяються на:

- технічні резерви;
- резерви страхування життя.

Формування резервів страхування життя, медичного страхування та обов'язкових видів страхування здійснюються окремо від інших видів страхування.

Розмір резервів незароблених премій на будь-яку звітну дату встановлюється залежно від сум надходжень страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) з відповідних видів страхування в кожному з трьох кварталів періоду, який передує цій звітній даті, обчислення здійснюється відповідно до частини 6 статті 30 закону.

Кабінет Міністрів України може змінювати перелік страхових резервів та порядок їх розрахунків.

Страховики зобов'язані вести звітність технічних резервів окремо за видами страхування. Розміри таких резервів регламентуються законом. За довгостроковими зобов'язаннями формуються математичні резерви, які вираховуються за кожним договором окремо із врахуванням інфляції.

Резерви із страхування життя можуть використовуватись для довгострокового кредитування будівництва жилих будівель, зокрема, індивідуальних будівництв, у порядку передбаченого Кабінетом Міністрів України. Страховикам забороняється здійснювати інші види кредитної діяльності.

Страхові резерви повинні розміщуватись з урахуванням безпечності, прибутковості, ліквідності та диверсифікованості й мають бути представлені активами таких категорій:

- грошові кошти на розрахунковому рахунку;
- банківські вклади (депозити);
- нерухоме майно;
- цінні папери, що передбачають отримання доходів;
- цінні папери, що емітуються державою;
- права вимоги до перестраховиків;
- довгострокові інвестиційні кредити (для резервів із страхування життя);
- готівка в касі в обсягах лімітів залишків каси, встановлених Національним банком України.

Контрольні запитання та завдання

1. Що собою являє страхування та які функції виконує?
2. Як створюються страхові фонди?
3. Поняття страхових правовідносин та їх елементи.
4. Чим регулюється страхова діяльність?

5. Дайте визначення основних страхових категорій.
6. Які види соціального страхування ви знаєте?
7. Охарактеризуйте державне соціальне страхування.
8. Які форми державного соціального страхування ви знаєте?
9. Поняття та види загальнообов'язкового державного страхування.
10. Хто і як здійснює нагляд за страховою діяльністю?
11. Що таке договір страхування та його істотні умови?
12. Розкрийте поняття співстрахування та перестраховування.
13. Визначте поняття та види страхових резервів.

ТЕМА 8. ПРАВОВІ ОСНОВИ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Методичні поради

Вивчення цієї теми може бути успішним тільки за умови усвідомлення студентами важливості банківської системи у реформуванні фінансово-кредитних правовідносин між її суб'єктами. Необхідно також використати схеми і таблиці з посібника.

Банківська система — ключова ланка кредитної системи, що здійснює основні кредитні операції. Вона побудована на принципі двох рівнів. Перший рівень — Національний банк України, другий — комерційні банки як універсальні, так і спеціалізовані. **Банки** — залучають кошти на розрахунки й строкові вклади і надають акумульовані кошти у позику на умовах платності і проводять розрахункові операції. Це основна їхня функція (ст. 2 Закону України «Про банки та банківську діяльність»).

Найвищим структурним елементом у фінансово-кредитній системі є **Національний банк України** (НБУ), який виконує функції управління процесами організації кредитно-розрахункового та фінансового обслуговування економіки.

Основні функції Національного банку України:

- контроль грошового обігу;
- встановлює курс національної валюти до іноземних валют;
- розрахунковий та резервний центр;
- кредитор уряду;
- визначає економічно обґрунтовані нормативи та ліміти стосовно комерційних банків;
- визначає правові основи та принципи функціонування кредитно-фінансових інститутів;

- здійснює методичне управління, контроль та нагляд за діяльністю комерційних банків;
- ліцензує банківську діяльність;
- проводить наукові дослідження та аналітичну роботу.

Відповідно до статті 99 Конституції України основною функцією Національного банку України є забезпечення стабільності грошової одиниці України. Для здійснення цієї функції Національний банк України сприяє дотриманню стабільності банківської системи та цінової стабільності.

Національний банк України встановлює офіційний курс гривні до іноземних валют та обнародує його. НБУ для регулювання курсу гривні відносно іноземних валют використовує золотовалютний резерв, купує та продає цінні папери, встановлює й змінює ставку рефінансування, а також застосовує інші інструменти регулювання у обігу грошової маси.

Національний банк України для здійснення основних функцій має свої Управління в областях та містах Києві й Севастополі. Органами, що керують діяльністю Національного банку України є Рада Національного банку України та Правління Національного банку України.

Повноваження, склад і порядок формування Ради НБУ визначаються статтями 85 і 100 Конституції України та статтями 9 і 10 Закону України «Про Національний банк України».

Згідно з основними принципами кредитно-грошової політики через відповідні монетарні інструменти та інші кошти банківського регулювання Правління Національного банку України забезпечує реалізацію кредитно-грошової політики, організовує виконання інших функцій та здійснює управління діяльністю Національного банку України.

Національний банк України здійснює відання та поповнення «золотого запасу» України, який знаходиться в державній скарбниці.

Національний банк України здійснює свої повноваження на основі статуту, що затверджений Постановою Президії Верховної Ради України від 07.10.91 № 1605-X11. Національний банк України зареєстровано як юридичну особу на підставі Закону України «Про банки та банківську діяльність». Він має своє майно, яке є об'єктом права державної власності та перебуває у його віданні. Також НБУ має право законодавчої ініціативи, може бути позивачем та відповідачем у суді й господарському суді.

Згідно зі статтею 51 Закону України «Про Національний банк України» Національний банк України підзвітний Президентові України та Верховній Раді України.

Національний банк України не несе відповідальності за зобов'язаннями держави, а держава не несе відповідальності за зобов'язаннями НБУ, за винятком тих випадків, коли НБУ сам бере на себе такі зобов'язання. Він укладає угоди з центральними банками інших держав.

Національний банк України з метою виконання регулятивних і наглядових функцій визначає форми звітності та порядок її складання, обов'язкові для виконання всіма суб'єктами фінансових праввідносин.

Правовими формами діяльності НБУ є акти, які він видає у межах своїх повноважень. Їх можна поділити на три групи:

— нормативно-правові акти, які видаються у формі постанови Правління Національного банку України, а також інструкцій, положень та правил;

— індивідуально-правові акти, наслідком видання яких є виникнення, зміна та припинення певних праввідносин в кожному конкретному випадку;

— фінансово-планові акти, до яких належать кошториси НБУ, напрям кредитно-грошової політики.

Відповідно до Положення «Про застосування Національним банком України санкцій за порушення банківського законодавства» Національний банк України застосовує до банків заходи впливу попереднього реагування та примусові заходи впливу.

До примусових заходів впливу належать: накладання штрафів на банки; накладання штрафів на керівників банків у розмірі до ста неоподаткованих мінімумів доходів громадян. Рішення про застосування примусових заходів впливу можуть бути оскаржені у суді або у господарському суді.

НБУ має право накладати на банки штрафи у разі вчинення ними порушень, зазначених у статті 62 Закону України «Про Національний банк України», зокрема:

1) порушень порядку, строків і технологій виконання банківських операцій, що встановлені нормативно-правовими актами НБУ;

2) порушень економічних нормативів регулювання діяльності банків;

3) стягнення відсотків авансом на час видачі кредиту;

4) неподання документів на письмову вимогу вповноважених працівників НБУ, а також приховування рахунків, документів, актів тощо;

5) подання недостовірної інформації та звітності, що встановлені нормативно-правовими актами НБУ, а також неподання або несвоєчасне їх подання;

б) не виправлення звітності у порядку, встановленому НБУ.

Штрафи стягуються з комерційних банків у розмірі не менше ніж 50 неоподаткованих мінімумів доходів громадян, але не більше ніж один відсоток від суми зареєстрованого статутного фонду.

Національний банк України має право накладати штрафи на керівників банків у разі невиконання ними законних вимог щодо усунення порушень законодавства про банки та банківську діяльність. Також на керівників комерційних банків можливе накладення адміністративного стягнення. Справи про адміністративне правопорушення розглядаються за місцем його вчинення, в результаті чого виносяться постанови. Винесена постанова може бути оскаржена в судовому порядку.

Відповідно до статті 1 згаданого вище положення самостійні структурні підрозділи та територіальні управління НБУ застосовують до банків відповідні заходи впливу, згідно з покладеними на них функціями.

Крім наведених вище примусових заходів впливу Національний банк України має право застосовувати до комерційних банків санкції від підвищених норм обов'язкових резервів до реорганізації та ліквідації.

Однією з головних складових кредитної системи є **комерційні банки**, які здійснюють різні банківські операції для своїх клієнтів на основі комерційного розрахунку. Комерційні банки різних видів і форм власності створюються на акціонерних або пайових засадах.

Стаття 2 Закону України «Про банки і банківську діяльність» свідчить про те, що банк — юридична особа, яка має виключне право на підставі ліцензії Національного банку України здійснювати у сукупності такі операції:

— залучення у вклади грошових коштів фізичних і юридичних осіб та розміщення зазначених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик, відкриття і ведення банківських рахунків фізичних і юридичних осіб;

— вони економічно самостійні і повністю незалежні від виконавчих та розпорядчих органів державної влади в рішеннях, пов'язаних з їхньою оперативною власністю, а також щодо вимог і вказівок, які не відповідають чинному законодавству України.

Банк — це такий ступінь розвитку кредитних відносин, при якому кредитні, грошові та розрахункові операції в їх сукупності зосереджуються в єдиному центрі. До ознак банку можна віднести те, що кредит по суті стає платним. Процент за користування

кредитом покриває при цьому не тільки витрати банківського дому, але й обумовлює продуктивне використання позичальником грошових ресурсів, отриманих ним в тимчасове користування на умовах, які пропонує кредитор.

Правовою базою для створення комерційних банків є Закон України «Про банки та банківську діяльність», «Про господарські товариства», «Про цінні папери та фондову біржу» та Положення «Про порядок створення та реєстрацію комерційних банків», затверджене Постановою Національного банку України № 77 від 27 березня 1996 р.

Реєстрація комерційних банків проводиться Національним банком України. Рішення НБУ про відмову в реєстрації вноситься якщо:

- порушено порядок створення банку;
- є невідповідність його статуту та інших установчих документів законодавству України;
- є незадовільний стан засновників, що загрожує інтересам кредиторів банку;
- є професійна непридатність рекомендованого керівництва.

Внесене рішення Національного банку України про відмову в реєстрації комерційного банку може бути оскаржене в судовому порядку відповідно до законодавства України.

За формою організації банки можуть створюватись як акціонерні товариства або товариства з обмеженою відповідальністю.

Засновниками та акціонерами банків можуть бути вітчизняні й іноземні юридичні та фізичні особи, окрім Рад та їх виконкомів, політичних та профспілкових органів, союзів та партій, громадських фондів, а також такі категорії громадян як: військовослужбовці, посадові особи прокуратури, суду, Служби безпеки України, Міністерства внутрішніх справ, державної влади й управління та інші. Засновниками не можуть бути особи, які мають судимість за корисливі злочини. Частка засновників чи акціонерів (учасників) комерційного банку не повинна перевищувати 35 відсотків статутного фонду.

Згідно із Законом України «Про банки і банківську діяльність» статут комерційного банку повинен відповідати вимогам законодавства України про акціонерні товариства та інші види господарських товариств, положенням законодавства про банки і банківську діяльність, нормативно-правовим актам Національного банку України.

Статутний фонд комерційного банку формується за рахунок коштів або пайових внесків засновників (учасників) банку. Забо-

роняється використовувати для формування статутного фонду бюджетні кошти, кошти, одержані в кредит та під заставу. Розмір статутного фонду визначається засновниками (акціонерами) банку, але не може бути меншим за розмір, встановлений Національним банком України.

Основні функції комерційних банків:

- акумуляція тимчасово вільних коштів;
- забезпечення розрахункових операцій;
- кредитування суб'єктів господарської діяльності;
- довірчі операції;
- лізинг та факторинг;
- інші операції, що передбачені Положенням «Про порядок створення та реєстрації комерційних банків».

Згідно зі статтею 9 Закону України «Про банки і банківську діяльність» банки мають право створювати *банківські об'єднання* таких типів:

- банківська корпорація,
- банківська холдингова група,
- фінансова холдингова група.

Банки можуть бути учасниками промислово-фінансових груп із дотриманням вимог антимонопольного законодавства України.

Банківське об'єднання створюється за попередньою згодою Національного банку України та підлягає державній реєстрації шляхом внесення відповідного запису до Державного реєстру банків.

Банківське об'єднання зобов'язане публікувати в офіційних друкованих виданнях — газеті «Урядовий кур'єр» або «Голос України» інформацію про створення банківського об'єднання за визначеною Національним банком України формою, про зміни в ньому та про припинення його діяльності, а також консолідовану звітність за обсягами та за формою, встановленими Національним банком України.

Відповідно до статті 10 згаданого закону *банківська корпорація* — це юридична особа (банк), засновниками та акціонерами якої можуть бути виключно банки.

Банківська корпорація створюється з метою концентрації капіталів банків — учасників корпорації, підвищення їх загальної ліквідності та платоспроможності, а також забезпечення координації та нагляду за їх діяльністю. Банківська корпорація підлягає реєстрації у Національному банку України і заноситься до Державного реєстру банків.

Банківська холдингова група — це банківське об'єднання, до складу якого входять виключно банки (ст. 11 закону).

Банківським холдинговим групам дозволяється створювати лише за умови, що угода про їх створення передбачає покладання на головний банк групи додаткових організаційних функцій стосовно банків — членів групи, а також створення системи управління спільною діяльністю.

Фінансова холдингова група має складатися переважно або виключно з установ, що надають фінансові послуги, причому серед них має бути щонайменше один банк, і материнська компанія має бути фінансовою установою (ст. 12 закону).

З метою захисту та представлення інтересів своїх членів, розвитку міжрегіональних та міжнародних зв'язків, забезпечення наукового та інформаційного обміну і професійних інтересів, розробки рекомендацій щодо банківської діяльності банки мають право створювати неприбуткові спілки чи асоціації.

Банківські спілки та асоціації не мають права займатися банківською чи підприємницькою діяльністю і не можуть бути створені з метою отримання прибутку.

Асоціація (спілка) банків є договірним об'єднанням банків і не має права втручатися у діяльність банків — членів асоціації або спілки банків (ст. 13 закону).

Отже, банки — є універсальними кредитними установами.

Ощадна справа визначена розділом 4 «Ощадна справа в Україні» (ст. 38), її здійснюють ощадбанки та інші комерційні банки.

Особливості правового регулювання фінансової та банківської діяльності визначені Господарським кодексом України (ГКУ) (статті 334–351).

Банки здійснюють фінансове посередництво у формі банківських операцій, основними видами яких вважаються згідно зі ст. 339 ГКУ такі:

- депозитні;
- розрахункові;
- кредитні;
- факторингові;
- лізингові.

Депозит є основним джерелом кредитних ресурсів для банківської установи. Банк виступає позичальником, а клієнт — кредитором. Для розміщення депозиту банк відкриває клієнтові, власнику депозиту, депозитний рахунок, на який і перераховуються грошові кошти.

Депозитний договір — це угода між банком та юридичною або фізичною особою про відкриття депозитного рахунка та роз-

міщення на ньому грошових коштів клієнта за умови зворотності, платності та строковості.

Депозитний договір передбачає, що гроші чи цінні папери, передані на зберігання у банк з певною метою з правом повернення.

Порядок та умови випуску й обігу депозитних сертифікатів регулюється Законом України «Про цінні папери та фондову біржу» від 18.06.1991 р. (глава 5 «Ощадні сертифікати»). Дрібні та короткострокові депозитні сертифікати не перебувають в обігу.

Детальніше доцільно зупинитись на факторингових та лізингових операціях, де банки виступають сторонами господарського договору.

Основними нормативно-правовими актами у сфері регулювання лізингових відносин є Закон України від 16 грудня 1997 р. «**Про лізинг**» (у новій редакції від 20 грудня 2003 р.) та прийнятий на його застосування Порядок реєстрації договорів лізингу, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 16 липня 1998 р.

Митне оформлення об'єктів лізингу (оренди), що переміщуються через митний кордон України, здійснюється відповідно до Порядку, затвердженого Наказом Державної митної служби України від 16 лютого 2000 р. № 83. Позицію Вищого господарського суду щодо застосування положень лізингового законодавства викладено в листі від 23.03.98 р. № 01-8/104 «Про Закон України «Про лізинг».

Відповідно до визначення, яке подається у Законі України «Про лізинг» від 16 грудня 1997 р., **лізинг** (від англ. lease — оренда) — це фінансові операції фізичної або юридичної особи, що здійснюються на основі договору лізингу.

Відносини, що виникають, змінюються й припиняються між суб'єктами лізингу регулюються договором лізингу.

Законом України «Про лізинг» були визначені залежно від строку та ступеня амортизації орендованого майна два основні види лізингу. Це *фінансовий* та *оперативний лізинг*. У новій редакції від 20 грудня 2000 р. цей закон подається як Закон України «Про фінансовий лізинг». Отже, попередній поділ лізингу на види зник. Проте поняття фінансового лізингу потребує пояснення.

Фінансовий лізинг — це договір лізингу, в результаті укладання якого лізингоорендувач на власне замовлення отримує в платне користування певне майно на строк, за який амортизується 60 % вартості майна, визначеної на момент укладення договору, але не менше. Фінансовий лізинг є своєрідним різновидом фі-

нансового кредиту. Сума відшкодування вартості об'єкта лізингу у складі лізингових платежів за період дії договору фінансового лізингу повинна містити не менше 60 % вартості об'єкта лізингу, визначеної у день укладення договору. Після закінчення строку договору фінансового лізингу майно, отримане лізингоодержувачем згідно з договором, переходить до нього на правах власності або викупується ним за залишковою вартістю.

Фінансовий лізинг є різновидом фінансового кредиту, тому іноді він ще має назву *інвестиційного лізингу*. Основні фонди, передані у фінансовий лізинг, включаються до складу основних фондів орендаря.

Традиційна й найпоширеніша з точки зору техніки її проведення лізингова операція, яка повністю фінансується орендодавцем називається прямою лізинговою операцією — *прямим лізингом*. Водночас у комерційній практиці використовується *непрямий лізинг*, при якому до кола суб'єктів, що беруть участь у такій операції, залучається банк, що фінансує угоду. До того ж можуть застосовуватися дві схеми здійснення непрямих лізингових операцій. За першою схемою банк надає лізинговій компанії кредит на придбання устаткування під заставу цього устаткування, а лізингова компанія, здавши устаткування в оренду, сплачує банкові кредит і проценти за користування ним за рахунок отриманої від орендаря орендної плати. За другою — банк сам купує устаткування (стає його власником), за допомогою лізингової компанії здає його в оренду й отримує орендні платежі. Роль лізингової компанії зводиться до обслуговування цієї операції. До того ж можливе укладання договору про сумісну діяльність між банком і лізинговою компанією.

Певний інтерес з точки зору перспектив застосування в господарській практиці України становить так званий *зворотний лізинг* (lease back) — господарська операція фізичної чи юридичної особи, що передбачає продаж основних фондів фінансовій організації (лізинговій компанії) з одночасним зворотним отриманням цих основних фондів такою фізичною чи юридичною особою в оперативний або фінансовий лізинг.

Пайовий лізинг — це здійснення лізингу за участю суб'єктів лізингу на основі укладення багатостороннього договору та залучення одного або кількох кредиторів, які беруть участь у здійсненні лізингу, інвестуючи свої кошти. При цьому сума інвестованих кредитором коштів не може становити більше 80 відсотків вартості набутого для лізингу майна.

При *компенсаційному* виді лізингу орендар поставляє орендодавцеві частину продукції, що виробляється на орендованому устаткуванні. Законодавство України про оренду, а саме, Закон України від 14 березня 1995 р. «Про оренду державного та комунального майна» таку форму розрахунку допускає.

Міжнародний лізинг — це договір лізингу, що здійснюється суб'єктами, які належать до різних держав, або майно чи платежі яких перетинають державні кордони. Цей вид лізингу здійснюється відповідно до Закону України «Про лізинг», законодавства України, міжнародних договорів, в яких бере участь Україна, та договорів, що укладаються суб'єктами лізингу.

Залежно від розподілу ризиків та обов'язків стосовно предмета лізингу розрізняють:

— **повний міжнародний лізинг** — обов'язок щодо утримання предмета лізингу (його технічного обслуговування й ремонту) лежать на лізингоодержувачеві, а ризик лежить на лізингодавці;

— **чистий міжнародний лізинг** — коли всі обов'язки й ризики стосовно предмета лізингу несе лізингоодержувач.

Договір, за яким лізингова компанія закуповує устаткування у вітчизняній фірмі, а потім передає іноземному орендареві, називається *експортним лізингом*. У випадку закупки обладнання у іноземної фірми та переданні його вітчизняному орендареві договір має назву *імпортного лізингу*. При експортному іноземною стороною є лізингоодержувач, а при імпортному — лізингодавець. До цього ж виду лізингу належать і угоди, здійснювані лізингодавцем і лізингоодержувачем однієї країни, якщо хоча б одна із сторін здійснює свою діяльність і має капітал спільно із закордонною фірмою, тобто, наприклад, є змішаним (спільним) підприємством.

Залежно від строків оренди у міжнародній практиці використовуються й інші форми фінансування капіталовкладень: *рентінг* — у разі короткострокової оренди та *хайрінг* — на середній період оренди.

Операції *селенга* як різновид лізингу — це договір майнового найму, основою якого є передача власником своїх прав на користування та розпорядження його майном селенг-компанією за деяку плату. До того ж власник не позбавляється свого права власності на майно, яке було передане в користування за договором лізингу, та може вимагати його повернення.

Об'єктом такої лізингової операції можуть бути: гроші, цінні папери, земельні ділянки, обладнання, будівлі та інше майно.

Офшорні операції — це банківські операції, що здійснюються у фінансових центрах «офф-шор», території на яких немає податків або вони чисто символічні, не ведеться бухгалтерський облік, відсутнє ліцензування для нерезидентів.

Поняття офшорних операцій подається у Законі України «Про оподаткування доходів підприємств».

Суб'єктами лізингу можуть бути лише суб'єкти підприємництва, а саме (відповідно до Закону України «Про лізинг»):

— лізингодавець — суб'єкт підприємницької діяльності, що передає в платне користування об'єкти лізингу відповідно до договору лізингу;

— лізингоодержувач — суб'єкт підприємницької діяльності, що одержує в платне користування об'єкт лізингу відповідно до договору лізингу;

— постачальник лізингового майна — суб'єкт підприємницької діяльності, що виготовляє майно, а потім продає його як об'єкт лізингу.

Права та обов'язки лізингодавця закріплені у статті 11 Закону України «Про лізинг».

Договір лізингу має бути укладений лише у письмовій формі і відповідати вимогам законодавства України.

Строк договору лізингу залежить від його виду. Мінімальний строк визначається з урахуванням строку амортизації вартості об'єкта лізингу. Строк договору визначається домовленістю сторін.

Закон України «Про лізинг» передбачає реєстрацію договору лізингу у встановленому Кабінетом Міністрів України порядку в тому випадку, якщо об'єктом договору лізингу є державне майно або до договору пайового лізингу залучаються державні кошти чи для забезпечення виконання договору надаються державні гарантії.

Порядок реєстрації договорів лізингу затверджений Постановою № 913 Кабінету Міністрів України від 16 червня 1998 р.

Договір лізингу розривається або припиняється відповідно до норм Цивільного кодексу України (як договір майнового найму). Чинність договору зберігається у випадку переходу об'єкта лізингу до іншої особи на правах приватної власності. Право на зберігання чинності договору належить лізингоодержувачу незалежно від переходу майна до іншого власника (інформативний лист від 23.03.1998 р. № 01-8/104 Вищого господарського суду України). Але лізингоодержувач не може користуватись цим правом у випадку переходу об'єкта лізингу до іншої особи без правонаступництва.

Реорганізація лізингодавця не є підставою для зміни умов чи розірвання договору лізингу.

Об'єкт лізингу й ризики, пов'язані з виконанням лізингових договорів, ризики випадкового знищення або випадкового пошкодження об'єктів лізингу підлягають страхуванню за домовленістю сторін договору лізингу відповідно до законодавства.

Стаття 48 Закону України «Про банки і банківську діяльність» визначає санкції до комерційних банків за порушення банківського законодавства України.

Про інші банківські операції доцільно залучити матеріал з інших економічних та правових навчальних дисциплін і закріпити його на основі юридичної бази. Це може бути матеріал з навчальної дисципліни «Господарське право», що попередньо вивчається на семестр раніше.

До **парабанківської системи** належать такі установи, як: ломбарди та кредитні спілки. Вони здійснюють певні види фінансових послуг для певних клієнтів.

Ломбард — це установа парабанківської системи, яка видає позику під заставу рухомого майна, ювелірних прикрас. Діяльність ломбардів регулюється Законом України «Про підприємства в Україні» від 27 березня 1991 р. Позички видаються на короткий строк (до 3-х місяців) у розмірі від 50 до 80 % вартості майна, що закладається.

Особливістю ломбардних операцій є те, що вони є кредитними операціями, які не оформлюються у вигляді кредитного договору та заставними зобов'язаннями. Клієнт отримує заставний білет, як правило, на пред'явника, що має реєстраційний номер у журналі реєстрації, де зазначені умови застави (Постанова Кабінету Міністрів України № 7 від 08.01.1991 р. «Про розмір плати за схов у ломбарді та позички, що видається ним під заставу»).

Контрольні запитання й завдання

1. Охарактеризуйте банківську систему України.
2. Який правовий статус має Національний банк України? Яка його роль та функції?
3. Які санкції має право накладати Національний банк України на комерційні банки у випадку порушення законодавства про банки й банківську діяльність?
4. Розкрийте поняття комерційного банку. Які види та функції комерційних банків вам відомі?

5. Що таке об'єднання банків? Які види об'єднань банків ви знаєте?
6. Дайте загальну характеристику лізингу та нормативних джерел його регулювання.
7. Визначте майно, яке може бути об'єктом лізингу.
8. Які суб'єкти лізингу вам відомі?
9. Охарактеризуйте договір лізингу.
10. Які істотні умови має зміст договору лізингу?
11. Хто несе обов'язок страхування об'єкта лізингу?

ТЕМА 9. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ КОШТОРИСНО-БЮДЖЕТНОГО ФІНАНСУВАННЯ

Методичні поради

Фінансування державних видатків — це плановий, цільовий, безповоротний і безвідплатний відпуск коштів за умови оптимального поєднання власних, кредитних та бюджетних джерел фінансування, що здійснюються в міру платного виконання загальнодержавних функцій, а також для утримання соціально-культурної сфери, забезпечення соціальних гарантій та зобов'язань держави з дотриманням режиму економії під час здійснення постійного контролю.

Суб'єктами такого фінансування є державні органи, підприємства, установи та організації державної й комунальної форм власності.

Фінансування державних бюджетних організацій та установ освіти, охорони здоров'я, правоохоронних органів, культури, державного управління проводиться на основі кошторису у **двох формах**:

- фінансування державних підприємств, організацій та об'єднань, що мають фінансову самостійність;
- фінансування державних бюджетних установ.

Фінансування здійснюється з коштів бюджету, коштів позабюджетних фондів і власних коштів підприємств та господарських об'єднань.

Фінансування державних установ не виробничої сфери (освіти, фізичної культури й спорту, охорони здоров'я та інших) здійснюються з державного бюджету різних рівнів на підставі кошто-

рису. Правовідносини таких установ з бюджетом є односторонніми — всі їхні видатки покриваються з бюджету, а вони нічого не повертають у бюджет, тому що не створюють сукупного суспільного продукту, але їхня діяльність потрібна для підтримки нормального функціонування держави. Наприклад, із бюджету фінансується Секретаріат Президента, Конституційний та інші суди, прокуратура, Збройні Сили, Державна податкова служба, органи Державної митної служби України та інші. Їх існування та функціонування — необхідна умова для подальшого розвитку суспільства.

Отже, перерахування бюджетних коштів на підставі планових документів — кошторисів державним установам та організаціям, діяльність яких не приносить власних доходів, вважається *кошторисно-бюджетним фінансуванням*.

Кошторис — це фінансово-плановий документ, що визначає обсяг, цільове спрямування та щоквартальний розподіл бюджетних коштів, що використовуються на утримання установ і організацій та здійснення централізованих заходів з господарського й культурного розвитку.

Під кошторисами передбачаються видатки за кожною статтею згідно з нормами, що є спільними для всіх суб'єктів в Україні.

Кошториси поділяються на такі види:

- індивідуальні;
- зведені;
- централізованих заходів;
- загальні.

Індивідуальні затверджуються керівником установи, а копії таких кошторисів подаються вищестоящим державним органам.

Зведені кошториси складають міністерства й відомства згідно з бюджетною класифікацією і подаються у Міністерство фінансів України.

Централізовані кошториси заходів складають міністерства й відомства, коли видатки здійснюються урядом, а строки, норми та обсяги фінансування встановлює Міністерство фінансів України. Після затвердження державного бюджету через два місяці державні фінансові органи перевіряють правильність складання й затвердження кошторисів.

Форми кошторисів затверджуються Міністерством фінансів України.

Кошторис видатків бюджетної установи складається з чотирьох частин:

- 1) загальні відомості;

- 2) виробничі показники;
- 3) розрахунки за видами витрат;
- 4) зведення витрат.

Кошторис складається на календарний рік і затверджується керівниками організацій вищого рівня не пізніше як через місяць після затвердження відповідного бюджету, з якого здійснюється фінансування установи.

Планування видатків за кошторисом — складова бюджетного планування. Важливою складовою планування є нормування видатків.

Норми видатків — це встановлений компетентним органом розмір витрат на розрахункову одиницю (студент вищого навчального вузу, ліжка-місце у лікарні). Ці норми за юридичними якостями поділяються на обов'язкові та розрахункові. Обов'язкові встановлюються нормативно-правовими актами та не підлягають змінам (норми на харчування, ставки зарплати тощо). Розрахункові норми — це середні витрати на розрахункову одиницю. Розпорядження бюджетними коштами в межах затверджених кошторисів здійснюють керівники установ. Кошторис як результат оперативно-виконавської діяльності є плановим актом, що конкретизує правову норму, а не встановлює її.

Норми видатків можна розподілити за такими критеріями, як:
за способом застосування:

- обов'язкові;
- розрахункові;

за змістом:

- натуральні;
- грошові;

за методами побудови:

- індивідуальні;
- комбіновані;
- укрупнені.

Кожна бюджетна установа має свій кошторис. Кошторис бюджетних установ є основним плановим документом, який надає повноваження бюджетній установі щодо одержання доходів та здійснення видатків, визначає об'єм та направленість коштів для виконання установами своїх функцій й цілей, визначених на рік згідно з бюджетним призначенням (п. 1 «Порядку складання, розгляду, затвердження основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ» від 28 лютого 2002 р. № 228).

Кошторис бюджетних установ містить дві складові: загальний та спеціальний фонд.

Загальний фонд містить обсяги надходжень із загального фонду бюджету та розподіл видатків за повною економічною класифікацією для виконання бюджетними установами своїх функцій.

Спеціальний фонд містить обсяги надходжень із спеціального фонду бюджету на конкретні цілі та їх розподіл за повною економічною класифікацією на здійснення відповідних видатків згідно з законодавством України, а також на реалізацію пріоритетних заходів, пов'язаних із виконанням установою своїх основних функцій.

Бюджетні асигнування надаються розпорядникам бюджетних коштів з метою здійснення програм та заходів, які проводяться за рахунок бюджетних коштів.

Згідно зі статтею 2 Бюджетного кодексу України розпорядником бюджетних коштів є бюджетні установи в особі їх керівників, уповноважені на отримання бюджетних асигнувань, взяття бюджетних зобов'язань та здійснення видатків з бюджету.

За обсягом наданих прав розпорядники поділяються на головних розпорядників бюджетних коштів та розпорядників бюджетних коштів нижчих рівнів.

До головних розпорядників належать:

1) бюджетні установи, уповноважені Верховною Радою України, Президентом України, Кабінетом міністрів України, а також міністерства, інші центральні органи виконавчої влади, Конституційний Суд України, Верховний Суд України та інші спеціалізовані суди, установи й організації, які визначені Конституцією України або входять до складу Кабінету Міністрів України, в особі їх керівників;

2) уповноважені бюджетні установи, які забезпечують діяльність Верховної Ради Автономної Республіки Крим та Ради міністрів Автономної Республіки Крим в особі їх керівників;

3) керівники місцевих державних адміністрацій, виконавчих органів рад та їх секретаріатів, керівників головних управлінь, управлінь, відділів інших самостійних структурних підрозділів місцевих державних адміністрацій, виконавчих органів рад.

Розпорядник бюджетних коштів нижчого рівня — розпорядник, який у своїй діяльності підпорядкований відповідному головному розпоряднику та (або) діяльність якого координується через нього.

Оскільки кошторис є планово-фінансовим актом, він має визначений порядок проходження. Такий порядок називається *кошторисним процесом*. Він складається з таких етапів: складання, розгляд, затвердження та виконання.

Підставою для складання проектів кошторисів є доведені Міністерством фінансів України, Міністерством фінансів Автономної Республіки Крим, місцевих бюджетних коштів, відомості про граничні обсяги видатків загального фонду проекту відповідного бюджету на наступний рік. Головні розпорядники, керуючись даними відомостями, встановлюють для розпорядників нижчого рівня граничні обсяги видатків з загального фонду бюджету, строк пред'явлення проектів кошторисів та дають вказівки до їх складання; доводять інші показники, що необхідні для правильного визначення видатків у проектах кошторисів. До того ж головні розпорядники бюджетних коштів забезпечують складання проектів кошторисів на бюджетні програми (функції), які здійснюються безпосередньо лише ними.

Проекти кошторисів складаються всіма установами на наступний рік, якщо ці установи здійснювали свої функції до початку року, на який плануються видатки. У разі, якщо установи утворені не на початку року, кошториси складаються та затверджуються для кожної установи з часу її утворення до кінця бюджетного року у загальному порядку.

У частині доходів проектів кошторисів вказуються планові обсяги надходжень, які передбачаються направити на покриття видатків установи з загального та спеціального фондів проектів відповідних бюджетів.

Відповідні лімітні довідки, які є документами та містять затверджені бюджетні призначення та їх розподіл, а також інші показники, необхідні для уточнення проектів кошторисів й складання проектів планів асигнування повинні бути доведені до відома головних розпорядників і розпорядників нижчих рівнів у тижневий строк після опублікування Закону України «Про Державний бюджет», відповідних нормативно-правових актів Автономної Республіки Крим та місцевих фінансових органів. Форма лімітної довідки затверджуються Міністерством фінансів України.

Розпорядники нижчого рівня після уточнення проектів кошторисів та складання проектів планів асигнування подають ці документи головним розпорядникам бюджетних коштів для уточнення проектів зведених кошторисів та складання проектів зведених планів асигнування.

Головні розпорядники у строк 2 тижні після одержання лімітних довідок подають до фінансових органів (наприклад, Міністерства фінансів України) уточнені проекти зведених кошторисів та проекти зведених планів асигнування для складання й затвер-

дження річного розподілу асигнування відповідних бюджетів і помісячного розподілу асигнування загального фонду відповідних бюджетів.

Міністерство фінансів України направляє для реєстрації, звіту та виконання затверджених річного розподілу асигнування державного бюджету і помісячного розподілу асигнування загального фонду державного бюджету, Державному казначейству України. Державне казначейство України доводить до відома головних розпорядників виписки з зазначених документів, які є підставою для затвердження у встановленому порядку кошторисів, планів асигнування усіма розпорядниками й планів використання бюджетних коштів одержувачами протягом 3 робочих днів з дня затвердження.

Кошториси, плани асигнування та плани використання бюджетних коштів повинні бути затверджені у строк 30 календарних днів з дня затвердження розподілу бюджету.

Розпорядники коштів мають право здійснювати діяльність лише в межах асигнування за наявності виписки, доведеної до Державного казначейства України, яке підтверджує відповідність цих документів даним казначейського обліку.

Звіти про виконання кошторисів, планів асигнування та планів використання бюджетних коштів направляються у порядку та за формами, встановленим Державним казначейством України.

Керівники бюджетних установ несуть відповідальність за перевищення строків виконання зобов'язань, на підтвердження взятих на себе грошових зобов'язань та здійснення дозвільного підпису.

Видатки бюджетних коштів здійснюються шляхом списання коштів з єдиного рахунку бюджету у розмірі затвердженого бюджетного зобов'язання на користь фізичних та юридичних осіб.

Зміна розмірів бюджетних асигнувань може бути здійснена внаслідок введення режиму припинення видатків бюджетних коштів, скорочення видатків бюджетних коштів. В рішенні про введення режиму скорочення видатків бюджетних коштів мають бути зазначена дата, з якої вводиться вказаний режим, та розміри скорочення видатків бюджетних коштів. Рішення про скорочення бюджетних видатків повинно бути оприлюднене у відповідних засобах масової інформації або за допомогою інших джерел. Відміна цього режиму, зміна розмірів скорочення видатків бюджетних коштів здійснюється органом, що прийняв рішення про його введення.

Блокування видатків бюджету — це скорочення лімітів бюджетних зобов'язань порівняно з бюджетним асигнуванням або відмова у затвердженні прийнятих бюджетних зобов'язань.

Блокування видатків бюджету здійснюється також під час виявлення державним органом, який виконує бюджет, та органами державного фінансового контролю фактів нецільового використання бюджетних коштів.

Блокування видатків бюджету здійснюється на основі рішення керівника державного фінансового органу на будь-якому етапі виконання бюджету.

Всі доходи бюджету, джерела фінансування дефіциту бюджету, видатки бюджету, а також операції, що здійснюються в процесі виконання бюджету, підлягають **бюджетному обліку**, який здійснюється на основі єдиного плану рахунків. Бюджетний облік здійснюється державним органом, що виконує державний бюджет.

Звітність про виконання державного бюджету може бути оперативною, щоквартальною, за півроку та за рік.

У встановленому порядку уповноважений виконавчий орган подає щоквартальні, за півроку та за рік звіти про виконання бюджету до представницького органу та відповідного контрольного органу, а також до Державного казначейства.

Позабюджетними називаються **кошти**, отримані бюджетними організаціями, підприємствами та установами понад асигнування, що виокремлюються їм із відповідних бюджетів.

Позабюджетні кошти установ невиробничої сфери поділяються на **три види**:

- спеціальні;
- суми за дорученням;
- депозитні кошти.

Спеціальні кошти є власністю бюджетної установи. Їх отримання є плановим, та використовуються вони на потреби бюджетної установи. Спеціальні кошти установи отримують за виконання робіт, надання послуг на договірній основі.

За характером спеціальні кошти бувають:

- галузеві (кошти, отримані бюджетними установами від виконання робіт, що збігаються з їх основним спрямуванням);
- загальногосподарські (кошти, отримані від використання автотранспорту тощо).

Суми за дорученням — це кошти, що перераховуються бюджетним установам для виконання доручення власника цих кош-

тів (наприклад, аванси молодим спеціалістам, які приймаються на роботу цими установами за направленням).

Депозитні кошти — це грошові суми, що тимчасово надійшли на рахунок бюджетної установи на зберігання, та, які повертаються їх власника.

Основні напрямки бюджетного фінансування народного господарства України:

- промисловість та капіталовкладення;
- агропромисловий комплекс;
- охорона природи;
- житло-комунальне господарство;
- енергетика і транспорт.

Контрольні запитання та завдання

1. Що являє собою фінансування державних видатків?
2. Хто є суб'єктами фінансування державних видатків?
3. Дайте визначення поняття кошторисно-бюджетного фінансування.
4. Які ви знаєте види кошторисів? Охарактеризуйте кожен із них.
5. Визначте, що є нормою видатків.
6. Що є складовими кошторису бюджетних установ?
7. Назвіть розпорядників бюджетних коштів.
8. Визначте підстави для складання проектів кошторисів і осіб, які їх складають
9. Охарактеризуйте процес складання проектів кошторисів.
10. Як здійснюються видатки бюджетних коштів?
11. Що ви знаєте про блокування видатків бюджету?
12. Назвіть поняття та види позабюджетних коштів.

ТЕМА 10. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ГРОШОВОГО ОБІГУ

Методичні поради

Грошова система України складається з кількох умовних елементів. Це офіційна грошова одиниця (гривня), порядок емісії готівкових грошей та організація й регулювання грошового обігу, тобто руху грошей у готівковій та безготівковій формах.

Визначаємо наявність таких **елементів**, як:

- 1) наявність грошово-кредитного регулювання;
- 2) система електронних платежів.

Гроші — це необхідний інструмент розвитку ринкової економіки. Дехто з вчених (Мандриця В. М. та інші) порівнюють грошову систему з кровоносною системою людини. Потік грошей впливає силу в кругообіг доходів та видатків. Якщо недосконало функціонує грошова система, то відбувається різкі коливання рівня виробництва, зайнятості і цін в економіці, розподіл грошових ресурсів тощо.

Грошовий обіг має конституційний статус. Згідно зі ст. 99 Конституції України грошовою одиницею в Україні є **гривня**. Вона є основою національної валютної системи тому, що виступає встановленою законом грошовою одиницею нашої держави.

Гривня як національна валюта України є єдиним законним засобом платежу на території України, який приймається без обмежень для оплати будь-яких вимог та зобов'язань, якщо інше не передбачене чинним законодавством України.

Правовою основою регулювання власності на гроші (грошові знаки) як об'єкт власності є Цивільний кодекс України (розділ 2 «Право власність»). Механізм грошового обігу регулюється нормами фінансового й адміністративного законодавства та підзаконними актами як, наприклад, Укази Президента «Про застосування штрафних санкцій за порушення норм регулювання обігу готівки» від 12.06.1995 р. та «Про грошову реформу в Україні» від 25.08.1996 р. № 762/96.

Крім того, є певна кількість постанов Кабінету Міністрів України та правління Національного банку України, що регулюють умови й порядок готівкового та безготівкового обігу грошей.

Провідне значення в галузі валютного регулювання має Декрет Кабінету Міністрів України від 19 лютого 1993 р. № 15-93 «Про систему валютного регулювання і валютного контролю».

На особливу увагу заслуговує такий елемент грошової системи, як електронні платежі, що власне водночас є самостійною системою, яка в даному випадку має такі свої складові:

- обіг готівкових грошей (банкнот і монет) як засіб платежу;
- обіг грошей у безготівковій формі, тобто використання символів про обігову грошову масу як засіб платежу;
- система міжбанківських платежів та електронна система платежів банк — клієнт;
- електронна пошта Національного банку України;
- система електронних банківських документів.

Грошова маса — це сума всіх грошових знаків, що знаходяться в обігу в готівковій та безготівковій формах на рахунках юридичних й фізичних осіб, а також грошові зобов'язання самих банків.

Обіг грошей починається з емісії, що згідно з Конституцією України (ст. 99) здійснює Національний банк України, і забезпечується його активами, резервами іншої валюти, скарбницею.

Національний банк України затверджує зразки банкнот і монет, публікує їх зображення й статус, здійснює боротьбу з фальшивомонетниками шляхом посилення ступенів захисту грошових знаків, вилучає з обігу підроблені гроші і знищує їх. Забезпечення стабільності грошової одиниці є його основною функцією.

Готівковий обіг — це основна складова грошової маси.

Грошовий обіг регулюється більше ніж півтисячі нормативно-правовими актами. Головним, з яких є, зокрема, глава 33 Цивільного кодексу України «Розрахунки і кредитні правовідносини», Закони України «Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань» від 22 листопада 1996 р., «Про банки і банківську діяльність» від 7 грудня 2000 р. та «Про економічну самостійність України» від 03.08.1990 р., постанова Верховної Ради України «Про нормативи обігу платіжних документів в Україні» від 25.06.1993 р., Укази Президента «Про застосування штрафних санкцій за порушення норм регулювання обігу готівки» від 12.06.1995 р., «Про заходи нормалізації платіжної дисципліни в народному господарстві України» від 16.03.1995 р. та «Про систему електронного обігу в Україні» від 30.04.1992 р. та інші підзаконні акти.

Особливим інститутом готівкового обігу є **інкасація грошей** та правила ведення касових операцій, які врегульовані нормами фінансового права. Метою такого регулювання є скорочення та збереження грошової маси, що знаходиться в обігу.

Касові операції — це сукупність матеріально-технічних процедур, що ґрунтуються на прийомі, зберіганні та видачі готівки.

Вимоги, що стосуються інкасації грошей регламентуються Національним банком України та органами внутрішніх справ.

Готівковий обіг грошей, що знаходяться у фізичних осіб, нормативно не регулюється, кожна людина зберігає та витрачає свої грошові кошти на власний розсуд. Але введення пластикових карток (пластикових грошей) дало змогу державі здійснювати контроль та вплив й на цей процес.

Фальшування, несанкціонована емісія, шахрайство з грошовими ресурсами та інші злочини, що підривають грошову систе-

му, тягнуть за собою юридичну відповідальність та караються згідно з нормами Кримінального кодексу України.

Несанкціонована емісія (випуск) та обіг цінних паперів карається штрафом до 50 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням права обіймати певні посади чи займатись певною діяльністю до 3-х років, або виправними роботами на строк до 2-х років (ст. 223 Кримінального кодексу України).

Шахрайство з грошовими ресурсами карається штрафом 500–1000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до 3-х років, з позбавленням права обіймати певні посади або займатись певною діяльністю до 3-х років (ст. 222 Кримінального кодексу України).

Фальшування карається позбавленням волі на строк від 3 до 7 років (ст. 199 Кримінального кодексу України). Найбільш захищеною від фальшування валютою у світі вважається *євро*. За даними Єврокомісії фальшування євро здійснюють значно менше ніж національних валют. Проте вже виявлено найбільшу партію підроблених євро на суму близько 1,5 мільйони.

Відповідно до Указу Президента «Про застосування штрафних санкцій за порушення норм регулювання обігу готівки» до юридичних та фізичних осіб, можуть застосовуватись органами державної податкової служби фінансові санкції у вигляді штрафів. Підставою для стягнення штрафів є матеріали проведених перевірок та подань державної контрольно-ревізійної служби, фінансових органів, комерційних банків та органів Міністерства внутрішніх справ України. Стягнення проводиться у встановленому законодавством України у порядку та розмірах, чинному на день завершення перевірки або на день одержання органами державної податкової служби подань.

Особи винні у вчиненні фінансових операцій з грошовими коштами, які здобуті завідомо злочинним шляхом або у використанні зазначених коштів для здійснення підприємницької або іншої господарської діяльності чи створенні організованих груп в Україні чи за її межами для легалізації (відмивання) грошових коштів караються штрафом 500–3000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк 3–5 років, або позбавленням волі на строк до 3 років, з конфіскацією грошових коштів, що були здобуті злочинним шляхом. За повторне вчинення злочину щодо відмивання грошей — позбавленням волі на строк 5–20 років, з конфіскацією грошових коштів, що здобуті злочинним шляхом.

У сучасній ринковій економіці країни більшість розрахунків між підприємствами здійснюються у безготівковій формі за допомогою банків. Безготівкові розрахунки здійснюються у національній валюті. Для здійснення безготівкових розрахунків у банківських установах відкриваються розрахункові рахунки. На сьогоднішній день у безготівкових розрахунках використовуються документи різного призначення. Умовно їх можна розбити на три групи:

- розрахункові;
- платіжні;
- комерційні.

Розрахунковими називаються документи, які надаються банкам із дорученням перерахувати з одного рахунку підприємства на інший рахунок, визначену суму грошових коштів.

Такими документами є:

— платіжні доручення — документи, в яких письмово оформлюється доручення клієнта банку, про перерахування деякої суми коштів з його рахунку (приймаються банком у продовж 10 днів з моменту оформлення доручення);

— платіжні вимоги-доручення — це комбінований розрахунковий документ, в якому зазначаються вимоги постачальника особі, яка купує, сплатити за продукцію відповідно до договору та доручення платника перерахувати з його рахунка кошти;

- акредитивні заяви;
- платіжні вимоги;
- векселі;
- чеки.

Акредитив — це форма розрахунку, за якою банк за дорученням свого клієнта, повинен сплатити третій особі за надані послуги, поставлений товар та надає іншому банку можливість здійснити цей платіж.

Існують такі **види акредитивів, як:**

- непокриті;
- покриті;
- відкличні;
- безвідкличні.

Відкличний акредитив може бути змінений або анульований банком-емітентом без попереднього погодження з постачальником.

Безвідкличний акредитив не може бути змінений без згоди постачальника (одержувач коштів), на користь якого його відкрито.

Для **відкриття акредитива** платник подає обслуговуючому банку-емітенту заяву, де вказує:

- номер договору, за яким відкривається акредитив;
- термін дії акредитива (число й місяць його закриття);
- найменування постачальника;
- вид акредитива;
- умови реалізації акредитива (документи, види товарів тощо);
- суму акредитива.

Акредитив закривається у таких випадках:

1) після закінчення обумовленого терміну акредитива. Про його закриття банкові-емітентові повідомляє виконуючий банк;

2) за заявою постачальника про припинення дії відкличного акредитива до закінчення терміну його дії, про що виконуючий банк надсилає банкові-емітентові повідомлення, а невикористана сума перераховується банкові платника на рахунок, з якого депонувалися кошти;

3) за заявою покупця за відкличним акредитивом про його відмову повністю або частково акредитив закривається чи зменшується у день одержання повідомлення від банку-емітента. Повідомлення про закриття акредитива виконуючий банк надсилає банкові-емітентові.

Чеки — це письмові розпорядження власника рахунку банку, обслуговує, сплатити суму з його рахунка. Розрізняють такі **види чеків**, як: на пред'явника, іменний, ордерний, казначейський, сертифікований.

Законодавець у статті 93 Закону України «Про нотаріат» встановлює норму, якою зобов'язує нотаріусів за місцем знаходження платника приймати для пред'явлення до платежу чеки, подані після закінчення 10 днів, а іноземні чеки — після закінчення 6 місяців з дня видачі чека, але не пізніше 12-ої години наступного після строку дня.

У разі потреби посвідчити несплату чека нотаріус здійснює це шляхом напису на ньому за встановленою формою і робить про це відмітку в реєстрі. Крім цього нотаріус обов'язково надсилає повідомлення чекодавцеві про несплату його чека банком і вчинення напису на чеку.

У разі несплати чека нотаріус робить напис на прохання чекодержателя як проти чекодавця, так і проти осіб, відповідальних за чеком, керуючись п. 171 Інструкції «Про порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України».

Банківська платіжна картка (БПК) — пластиковий ідентифікаційний засіб, за допомогою якого одержувачеві БПК нада-

ється можливість здійснювати оплату за товари, послуги та одержувати готівку.

Ідентифікування одержувача БПК має забезпечуватись нанесенням на БПК номера, терміну дії, прізвища, ім'я та зразка підпису держателя БПК.

Розрізняють такі *види БПК*:

— *власна* — дає змогу фізичній особі розпоряджатись власним рахунком;

— *корпоративна* — дає змогу фізичній особі розпоряджатися картрахунком юридичної особи;

— *дебетна* — дає змогу розпоряджатися картрахунком у межах залишку коштів на ньому;

— *кредитна* — дає змогу здійснювати операції за дебетом контрахунку в межах установленого банком-емітентом ліміту кредиту.

Згідно зі статтею 200 Кримінального кодексу України підробка платіжних карток для отримання доступу до банківських рахунків, а також придбання, зберігання, перевезення, пересилання з метою збуту підроблених банківських платіжних карток тягне за собою відповідальність у вигляді штрафу 500—1000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк до 3 років. Такі дії вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб — позбавленням волі на строк 2—5 років.

Підприємства самостійно обирають форми розрахунків, передбачених Інструкцією № 7 «Про безготівкові розрахунки в господарському обігу України», яка затверджена Постановою Правління Національного банку України від 02.08.1996 р. № 204. Дана інструкція є обов'язковою для всіх банків, юридичних, фізичних осіб незалежно від форм власності. Вона визначає основні принципи організації безготівкових розрахунків, їх форми, стандарти документів та документообігу.

Кожна конкретна форма розрахунків визначається під час укладання договорів та повинна повною мірою враховувати особливості виробничо-господарської діяльності підприємства.

Відповідальність за порушення грошових зобов'язань передбачена Законом України «Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань» від 22.11.1996 р., де вона визначена у вигляді пені за затримку зарахування коштів на рахунок клієнта банку. Розмір пені визначається договором про проведення розрахунково-касового обслуговування, але не вище за подвійну облікову ставку Національного банку України.

Система електронних міжбанківських рахунків (система електронних платежів) — це комплекс програмно-технічних засобів, який використовується для виконання міжбанківських розрахунків її учасників.

Ринок цінних паперів — це частина ринку позикових капіталів, де здійснюються емісія та купівля-продаж цінних паперів.

Державне регулювання ринку цінних паперів — здійснення державою комплексних заходів щодо впорядкування, контролю, нагляду за ринком цінних паперів та їх похідних і запобігання зловживанням і порушенням у цій сфері.

На основі Законів України «Про цінні папери і фондову біржу» від 18.07.1991 р., «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» від 30.10.1996 р. та Положення «Про Державну комісію з цінних паперів та фондового ринку», затвердженого Указом Президента України від 14.11.1997 р., державне регулювання ринку цінних паперів здійснює *Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку*.

Основними завданнями Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку є захист прав суб'єктів ринку цінних паперів шляхом застосування заходів щодо запобігання та припинення порушень законодавства на ринку цінних паперів, застосування санкцій за порушення законодавства у межах своїх повноважень.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку уповноважена накладати адміністративні стягнення, штрафні, інші санкції за порушення чинного законодавства на юридичних осіб та їх співробітників, аж до анулювання дозволів на здійснення професійної діяльності на ринку цінних паперів.

У разі порушення банками-торговцями цінних паперів законодавства щодо цінних паперів, відхилення від умов, визначених у відповідних нормативно-правових актах та у дозволах на здійснення діяльності з випуску та обігу цінних паперів Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку майже застосувати санкції такі, як наприклад, накладати штрафи за правопорушення під час здійснення діяльності з випуску та обігу цінних паперів.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про цінні папери і фондову біржу», *цінні папери* — це грошові документи, що засвідчують право володіння або відносини позики, визначають взаємовідносини між особою, яка їх випустила, та їх власником і передбачають, як правило, виплату у вигляді дивідендів або процентів, а також можливість передачі грошових та інших прав, що впливають із цих документів, іншим особам.

Види цінних паперів за суб'єктами, які ними володіють:

— *іменні*, право володіння на які належать особі, ім'я якої зазначене в цінних паперах. Якщо інше не передбачено Законом або в них спеціально не вказано, що вони не підлягають передачі, передаються шляхом повного індосаменту.

Індосамент — це передавальний запис, який засвідчує перехід прав за цінним папером до іншої особи. Індосамент може бути іменним чи бланковим. Іменний передавальний запис повинен містити в собі, окрім підпису особи, яка передає цінний папір, також й вказане ім'я покупця цінного паперу. На відміну від іменного, бланковий запис містить прогалину між попередньо написаним та підписом особи, яка передає цей документ. Цінний папір із бланковим індосаментом обертається як папір на пред'явника до тих пір, поки один з покупців не перетворить бланковий запис в іменний, записавши до нього своє ім'я чи ім'я іншої особи, або не передасть папір за допомогою іменним передавальним записом.

— *на пред'явника*, власник яких є суб'єктом, вираженого в них права. Такі цінні папери обертаються вільно.

Цінні папери можуть бути використані для розрахунків, а також як застава для забезпечення платежів та кредитів. Спадкоємство цінних паперів здійснюється на загальних підставах та за правилами цивільного законодавства України (ст. 564 Цивільного кодексу України).

Відновлення втрачених іменних цінних паперів провадиться державними органами, підприємствами, установами та організаціями, що їх випустили.

Емітент цінних паперів — це держава в особі уповноваженого органу, юридична особа й у випадках, передбачених законодавством, фізична особа.

Емітент від свого імені випускає цінні папери та зобов'язується виконувати обов'язки, що впливають з умов їх випуску. Зобов'язання, що виникають у зв'язку з випуском цінних паперів, повинні виконуватись емітентом в строки та в порядку, передбаченому Законом України «Про цінні папери і фондову біржу», іншими нормативно-правовими актами, а також рішеннями про випуск цінних паперів.

Права і обов'язки щодо цінних паперів виникають з моменту передачі емітентом або його уповноваженою особою одержувачеві (покупцеві) чи його уповноваженій особі.

Види цінних паперів:

- акції;
- облігації внутрішніх та зовнішніх державних позик;
- облігації місцевих позик;

- облігації підприємств;
- казначейські зобов'язання;
- ощадні сертифікати;
- інвестиційні сертифікати;
- векселі;
- приватизаційні папери.

Відповідно до Закону України «Про Національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів в Україні» № 710 від 10.12.1997 року цінні папери, обіг яких дозволено на території України можуть випускатися у *документарній та бездокументарній* формах.

Документарні цінні папери — цінні папери встановленої форми та встановленими чинним законодавством реквізитами, які випускаються з дотриманням певних вимог їх виготовлення.

Бездокументарні цінні папери — цінні папери, випуск та обслуговування яких здійснюються на депозитарних рахунках у Національній депозитарній системі, а також знеруховлені цінні папери. Права власності на такі цінні папери підтверджуються виписками з депозитарних рахунків.

Стаття 13 зазначеного закону встановлює, що цінні папери, випущені в документарній формі, можуть бути переведені у бездокументарну форму та зберігатися на електронних носіях внаслідок знеруховлення цінних паперів.

Початок юридичного запровадження в Україні «бездокументарних» цінних паперів було покладено Указом Президента України «Про електронний обіг цінних паперів і Національній депозитарії» № 247 від 25 травня 1994 р. Цей Указ встановив, що «цінні папери в Україні можуть випускатися у формі записів на рахунках у системі електронного обігу цінних паперів».

Відповідно до статті 22 Закону України «Про цінні папери і фондову біржу» емітент має право на випуск акцій, облігацій підприємств з моменту реєстрації цього в Державній комісії з цінних паперів та фондового ринку.

Якщо подані для реєстрації акції чи облігації пропонуються для відкритого продажу, тобто призначені для розповсюдження серед юридичних та фізичних осіб, коло яких заздалегідь визначити неможливо, то емітент зобов'язаний подати до реєстрового органу також інформацію про випуск цих цінних паперів.

Обов'язком емітента також є подача до органу, що реєструє випуск цінних паперів або інформацію про випуск цінних папе-

рів таких документів, підтверджених аудитором (аудиторською фірмою): баланс та довідку про фінансовий стан.

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку відповідно до статті 11 Закону України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» накладає на юридичних осіб штрафи:

— за випуск в обіг та розміщення незареєстрованих цінних паперів відповідно до чинного законодавства — у розмірі до 10 000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або у розмірі до 150 % прибутку (надходжень), одержаних в результаті цих дій; за діяльність на ринку цінних паперів без спеціального дозволу (ліцензії), одержання якого передбачене чинним законодавством, — у розмірі до 5000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

— за ненадання, несвоєчасне надання або надання завідомо недостовірної інформації — у розмірі до 1000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

— за ухилення від виконання або несвоєчасне виконання розпоряджень, рішень про усунення порушень щодо цінних паперів — у розмірі до 500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Рішення Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку про накладання штрафу може бути оскаржене в суді. Під час прийняття рішення про накладання штрафів на комерційні банки Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку інформує про це Національний банк України. Стягнення штрафів, що накладені, здійснюється в судовому порядку.

Статтею 13 зазначеного вище закону визначено відповідальність за адміністративні правопорушення, що пов'язані з діяльністю на ринку цінних паперів.

Здійснення операцій щодо випуску в обіг та розміщення незареєстрованих цінних паперів відповідно до чинного законодавства цінних паперів тягне за собою стягнення з громадян чи посадових осіб штрафу у розмірі 50—100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Адміністративне правопорушення щодо здійснення діяльності на ринку цінних паперів без спеціального дозволу (ліцензії), одержання якого передбачене чинним законодавством карається стягненням штрафу у розмірі 20—50 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Штраф, що накладається у розмірі 50—100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян є наслідком ненадання, несвоє-

часного надання або надання завідомо недостовірної відомостей Державній комісії з цінних паперів та фондового ринку, якщо подання цих відомостей передбачене чинним законодавством. А ухилення від виконання або несвоєчасне виконання розпоряджень Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку тягне за собою штраф у розмірі 20—50 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

У разі виявлення зазначених вище адміністративних правопорушень посадові особи Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку складають протоколи про вчинення правопорушення.

Провадження у справах про адміністративні правопорушення, що передбачені законодавством про цінні папери, здійснюється відповідно до норм Кодексу України про адміністративні правопорушення. Справи про адміністративні правопорушення розглядається за місцем знаходження Комісії або її територіального відділення.

Відповідно до Правил розгляду справ про порушення вимог законодавства на ринку цінних паперів та застосування санкцій, затверджених наказом Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 9 січня 1997 р., постанову про застосування стягнення за адміністративне правопорушення може бути оскаржено особою, щодо якої її винесено, а також переглянуто за протестом прокурора або за ініціативою Комісії у разі виявлення обставин, які не були відомі під час розгляду справи. Постанову може також бути оскаржено до суду або господарського суду. У випадку протесту прокурора дія постанови зупиняється ним на час її розгляду. Підставою ж для скасування винесеної постанови зі справи про правопорушення є її необґрунтованість або істотні порушення норм законодавства України.

Як уже зазначалось раніше за порушення порядку випуску (емісії) та обігу цінних паперів кримінальним законодавством України передбачено покарання, визначене статтею 223 Кримінального кодексу України. А за незаконні дії (підробку, збут використання) щодо цінних паперів, винна особа карається обмеженням волі на строк 2—5 років (ст. 224 Кримінального кодексу України).

Рішення ж про випуск *приватизаційних паперів* приймається Кабінетом Міністрів України згідно з Державною програмою приватизації. Емісію та облік приватизаційних паперів здійснює Національний банк України. Видача громадянам приватизаційних паперів організується відділеннями Ощадного банку Украї-

ни, на підставі заяви одержувача та пред'явлення документа, що посвідчує особу.

Використання приватизаційних паперів здійснюються шляхом їх обміну. Вони вільному обігу не підлягають, а їх продаж або відчуження іншим способом є недійсним. Держава гарантує власникам приватизаційних паперів право придбання на ці папери об'єктів приватизації відповідно до законодавства України про приватизацію.

Реєстрація випуску цінних паперів проводиться протягом 30 днів з моменту подачі заяви та необхідних документів. Орган, що реєструє може відмовити у реєстрації у випадку порушення встановленого порядку або невідповідності поданих документів вимогам законодавства України.

Якщо ж реєстрацію цінних паперів не було проведено у встановлений строк або в ній було відмовлено з мотивів, які емітент вважає необґрунтованими, він може звернутися до суду.

Юридична відповідальність за незаконні дії (продаж, передача) та операції (купівля, розміщення) щодо приватизаційних паперів, вчиненні без належного дозволу особою, яка не є власником цих паперів передбачена статтею 235 Кримінального кодексу України. Відповідно до цієї статті до злочинця можуть застосовуватись санкції у вигляді штрафу у розмірі 100—500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, у вигляді виправних робіт на строк до 2 років або у вигляді обмеження волі на строк до 2 років.

Серед фінансових боргових операцій особливе місце займають вексельні операції, що відновились в ринкових умовах незалежної України. Це вносить суттєві зміни в розрахунково-кредитні відносини суб'єктів господарювання. Векселі є важливим інструментом розрахунків між ними.

Відповідно до Женевської конвенції у 1930 р. в Україні введено в обіг прості та переказні векселі відповідно до постанови Верховної Ради України від 17.08.1992 р.

У радянський період в Україні діяло «Положення про переказний і простий вексель», затверджене постановою № 104/1341 від 07.08.1937 р. ЦВК і РНК СРСР, а згідно зі ст. 7 Закону України «Про правонаступність України» наша держава є правонаступницею міжнародних договорів УРСР та СРСР і до прийняття свого відповідного законодавства користувалася нормативно-правовими актами, прийнятими за радянських часів.

Обіг векселів нині регулюється Законами України «Про цінні папери та фондову біржу» від 18.06.1991 р., «Про підприємства в

Україні» від 27.01.1991 р., «Про нотаріат» від 02.09.1995 р. та «Про заставу» від 02.10.1992 р.

Застосування векселів регламентується також Указами Президента України, постановами Кабінету Міністрів України, Національного банку України, Міністерства фінансів України.

Учасниками правовідносин, що виникають, змінюються або припиняються у процесі обігу векселів в Україні (векселедавці, акцептанти, індосанти, авалісти, векселедержателі) можуть бути лише юридичні особи, суб'єкти підприємництва в процесі своєї статутної господарської діяльності.

У главі 6 «Векселі» Закону України «Про цінні папери і фондову біржу» дано таке визначення поняття: «Вексель — це цінний папір, що засвідчує безумовне грошове зобов'язання векселедавця сплатити після настання строку визначену суму грошей власникові векселя (векселедержателю)». Там же у статті 21 даються основні характеристики векселів.

Виpusкатиcя й можуть знаходитися в господарському обігу два види векселів: простий і переказний.

Простий вексель — це цінний папір, за яким зобов'язуються сплатити саме та організація чи підприємство, що його видала, тобто векселедавець. Такий вексель містить обов'язкові реквізити: найменування, просту і нічим не обумовлену обіцянку сплатити визначену суму, зазначення строку платежу, зазначення місця, в якому повинен здійснитися платіж, найменування того, кому або за наказом кого платіж повинен бути здійснений, дата й місце складання векселя, підпис того, хто видає документ (векселедавця).

Суворі вимоги щодо обов'язковості всіх зазначених реквізитів згідно з частиною 5 статті 21 Закону України «Про цінні папери і фондову біржу» визначаються так: «Документ, в якому відсутній будь-який з реквізитів, зазначених у частинах 3 і 4 цієї статті, відповідно для простого і переказного векселів, не має сили простого чи переказного векселів...».

Проте винятками є три випадки:

- вексель, строк платежу за яким не вказано, розглядається як такий, що підлягає оплаті за пред'явленням;

- за відсутності особливого зазначення місця, позначення поруч із найменуванням платника (місце складання документа — для простого векселя), і одночасно вважається місцем проживання платника (векселедавця — для простого векселя);

- вексель, в якому не вказано місце його складання визнається підписаним у місці, позначеному поруч із найменуванням векселедавця.

Отже, законодавчо закріплені ці положення. Тут же є така уточнююча відсилка про те, що порядок випуску й обігу векселів визначається Кабінетом Міністрів України (знати).

Переказний вексель — це цінний папір, у якому зазначено, що платіж здійснює третя особа (платник), яка не співпадає з векседавцем.

Будь-який вексель може передаватись з рук у руки способом **індосаменту**, тобто права векселедержателя передаються іншій особі шляхом передаточного напису на зворотному боці векселя.

Індосант несе відповідальність за платіж спільно з іншими особами, які мають зобов'язання за вексель.

Надійність вексельного зобов'язання можна підвищити за **рахунок вексельного одержувача**, виданого гарантом цього зобов'язання і виконаного у вигляді «**АВАЛЬ**» на звороті простого чи переказного векселя, що виражається словами «вважати за аваль», а також можливий лише підпис аваліста на лицевому боці.

Аваліст несе однакову відповідальність за вексель із тим, хто його видав.

Акцепт векселя — це пред'явлення векседавцем платникової векселя до настання строку платежу за векселем для підтвердження його **згоди на оплату**.

На лицевому боці підтверджується словом «**акцептований**» та підписом акцептанта.

У разі відмови в акценті або в платежі такий факт засвідчується актом, складеним у публічному порядку у вигляді **протесту** в неакцентні чи неплатежі, що виконується **нотаріусом** у чітко визначені строки. Ці відносини регулюються Законом України «Про нотаріат». У цьому разі векселедержатель має право звернутись з позовом до суду до кожного окремо або всіх разом, хто несе солідарну відповідальність за вексель.

Доміцільція векселя — це відносини, коли банк платить, наприклад, за свого клієнта із суми попередньо внесеної у банк.

Доміцільційований вексель має напис на лицевому боці «Як аваліст за... (клієнта)» і підпис керівника банківської установи. Це гарантовано і швидко, якщо обидві особи є клієнтами банку.

Соло-вексель — це додаткова гарантія повернення коштів при видачі банком кредитів позичальникам. Його видає позичальник банку кредиторіві, що вказується в **кредитному договорі**.

У вексельній практиці зустрічаються:

— «бронзові векселі» (дугі) — некредитоспроможними юридичними особами;

— «дружні векселі» — видаються від імені вигаданих вексе-
ледавачів.

Казначейські векселі видає Міністерство фінансів України за зобов'язанням держави. Векселедавцем виступає Головне управ-
ління Державного казначейства. Строк оплати по такому векселю
на 1 рік і без відсотків.

Види казначейських зобов'язань (ст. 15 закону):

- довгострокові — від 5 до 10 років;
- середньострокові — від 1 до 5 років;
- короткострокові — до одного року.

Таким векселем можна заплатити свої борги перед державою
або він може слугувати заставним документом. Векселями фінан-
суються видатки держави на все, крім заробітної плати. Можна
чим заплатити податки.

Погашують вони за заявкою протягом 5 днів до кінця строку.

Такі правовідносини регулюються Постановою Кабінету
міністрів України від 27.06.1998 р. № 689, якою затверджено
порядок застосування векселів Державним казначейством, а
також наказом Міністерства фінансів України № 115 від
31.05.1996 р.

Вітчизняне законодавство з проблем вексельного регулювання
фінансових правовідносин почало формуватися в період розвитку
вільної конкуренції з таких нормативно-правових актів:

1) Постанова ВУЦВК від 26.04.1922 р., якою затверджено По-
ложення про векселі;

2) Постанова Раднаркому УРСР від 06.05.1924 р. «Про
роз'яснення (тлумачення) ст. 12. Положення про векселі»;

3) Постанова ВУЦВК і Раднаркому УРСР від 03.10.1924 р.
«Про зміни редакції ст. 12. Положення про векселі»;

4) Постанова ВУЦВК і Раднаркому УРСР від 14.09.1927 р.
«Про відновлення прав за втраченими векселями»;

5) Постанова ВУЦВК і Раднаркому від 11.07.1928 р. «Про
зміну примітки 2 до ст. 2. Положення про векселі»;

6) Постанова ВУЦВК і Раднаркому від 04. 06.1933 р. «Про за-
твердження положення про векселі».

ЦВК та Раднарком СРСР приймає 07.08.1937 р. традиційно
спільну постанову «Про введення в дію Положення про переказ-
ний і простий вексель», а згодом ВУЦВК разом з Раднаркомом
20.10.1937 р. скасовує свої дві постанови:

— від 29.06.1929 р. «Про затвердження Положення про векселі»;

— від 11.09.1929 р. «Про зміни постанови «Про затвердження
Положення про векселі».

З цього часу обіг векселів у господарській діяльності в Україні практично не здійснювався.

Кредитор може поступитися своїми вимогами іншій особі. Прикладом цього є факторингові фінансові операції, що за схемою і правовим змістом подібні до операцій за переказним векселем чи за договором лізингу.

Факторинг — це торгівельно-комісійні операції на основі договору між банком і підприємством із метою прискорення отримання платежу від платника.

При факторингових операціях підприємства-постачальники поступаються банку правом вимагати оплати за платіжними документами за поставлені товари (виконані роботи, надані послуги), а банк компенсує постачальникові частину належної від платника суми платежу. Решту платежу банк перерахує постачальникові після отримання коштів від платника.

Факторингове обслуговування найбільш ефективне для малих та середніх підприємств, які не завжди мають необхідну інформацію про платоспроможність своїх покупців й мають обмежений доступ до кредитів. Факторинг прискорює отримання платежів, гарантує отримання заборгованості, знімає витрати на ведення рахунків, забезпечує отримання платежів постачальниками при тимчасових труднощах у покупців.

Види факторингових угод:

- 1) угода з повним обслуговуванням;
- 2) угода з попередньою оплатою вимог.

В договорі може бути передбачене й негайне перерахування постачальникові повної суми, згідно з платіжним документом. За таку торгівельно-комісійну операцію банк отримує плату у відсотках.

Постачальник несе відповідальність за правдивість поданих даних, але не відповідає за невиконання вимог. Відносини факторингу регулюються договором між банком і підприємством.

Контрольні запитання та завдання

1. Як ви розумієте поняття грошової системи України?
2. Що є джерелами регулювання грошового обігу в Україні?
3. Дайте загальну характеристику грошової маси.
4. Яка відповідальність встановлена за фальшування, несанкціоновану емісію та шахрайство з грошовими ресурсами?
5. Назвіть і охарактеризуйте документи, які використовуються у безготівкових розрахунках.
6. Дайте загальну характеристику ринку цінних паперів.

7. Визначте поняття та види цінних паперів
8. Які форми цінних паперів передбачені законодавством України?
9. В яких випадках і хто має право накладати на юридичних осіб штрафи?
10. Які розміри штрафів передбачені за порушення законодавства про цінні папери?
11. Охарактеризуйте процес реєстрації випуску цінних паперів.
12. Назвіть джерела регулювання вексельних операцій.
13. Дайте поняття векселя та його видів.
14. Які нормативні документи вітчизняного законодавства були присвячені проблемам вексельного регулюванню фінансових праввідносин?
15. Як Ви розумієте поняття факторингу та факторингових операцій?

ТЕМА 11. ПРАВОВІ ОСНОВИ ВАЛЮТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Методичні поради

Вивчення теми необхідно проводити з урахуванням специфіки та змісту цього матеріалу, користуючись засобами унаочнення та, використовуючи навчальні тестові завдання.

Валюта — це грошові знаки, що знаходиться в обігу у вигляді банкнот та монет центрального банку країни, кошти на рахунках у банках та за межами держави в грошових одиницях. Під терміном «валюта України» розуміється не тільки власне валюта України, але й платіжні документи та інші цінні папери, виражені у валюті України.

Іноземна валюта — це грошові знаки у вигляді банкнот, монет, казначейських білетів, що знаходяться в обігу іноземної держави, а також кошти на рахунках у банках України у грошових одиницях іноземної держави. Під терміном «іноземна валюта» розуміється як власне іноземна валюта, так й банківські метали, платіжні документи та інші цінні папери, виражені в іноземній валюті або банківських металах.

Валютні праввідносини — це фінансові відносини, які виникають при утворенні та використанні валютних фондів, а також, що регулюють здійснення валютних операціях. Валютні

правовідносини регулюються низкою таких нормативно-правових актів:

- 1) Конституція України;
Господарський Кодекс України
- 2) Закон України від 16 липня 1999 року «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні»;
- 3) Декрет Кабінету Міністрів України від 19 лютого 1993 р. «Про систему валютного регулювання і валютного контролю»;
- 4) Указ Президента України від 27 червня 1999 року «Про врегулювання порядку одержання резидентами кредитів, позик в іноземній валюті від нерезидентів та застосування штрафних санкцій за порушення валютного законодавства».
- 5) Постанова Кабінету Міністрів України від 25 грудня 1995 р. «Про міри щодо забезпечення валютного контролю».

6) Положення «Про порядок надання резидентам України індивідуальних ліцензій на отримання кредитів в іноземній валюті від іноземних кредиторів», затверджене Національним банком України від 28.09.1995 р.

Валютні правовідносини складаються у сфері фінансової діяльності держави і пов'язані з її роллю в розподілі та перерозподілі валютного внутрішнього продукту з метою утворення й використання необхідних суспільству валютних фондів.

Формування *Державного валютного фонду* забезпечується Кабінетом Міністрів України:

- з коштів держбюджету в межах сум видатків, затверджених Верховною Радою України;
- купівлею валютних цінностей на міжбанківському валютному ринку України;
- за рахунок кредитів у іноземній валюті в межах затвердженого Верховною Радою України ліміту зовнішнього державного боргу України;
- з інших надходжень, передбачених чинним законодавством.

Галузь валютних відносин складають міжнародні й внутрішні (внутрішньодержавні) валютні відносини.

Міжнародні валютні правовідносини проявляються:

- у зовнішній торгівлі;
- у наданні економічної та технічної допомоги;
- у спільній діяльності в галузі капіталовкладень;
- у міжнародних перевезеннях тощо.

Механізм правового регулювання валютних операцій — це сукупність узятих в органічній єдності та взаємозв'язку правових

засобів, за допомогою яких держава впливає на суспільні відносини, пов'язані з утворенням, розподілом й використанням валютних фондів.

Правовий режим валютних операцій — це режим валютних обмежень, тобто законодавча або адміністративна заборона, лімітування чи регламентація операцій з валютою або валютними цінностями.

До **валютних цінностей** належать:

- валюта України;
- кошти на рахунках;
- платіжні документи та інші цінні папери;
- іноземна валюта;
- кошти у грошових одиницях іноземних держав;
- монетарні метали.

Відповідно до Декрету Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» (п. 2 ст. 1), **валютні операції** — це операції пов'язані з:

- переходом права власності на валютні цінності, за винятком операцій, що здійснюються між резидентами у валюті України;
- використанням валютних цінностей в міжнародному обігу як засобу платежу, з переданням заборгованостей та інших зобов'язань, предметом яких є валютні цінності;
- ввезенням, переказуванням і пересиланням на територію України та вивезенням, переказування і пересиланням за її межі валютних цінностей.

На здійснення валютних операцій Національний банк України видає індивідуальні та генеральні ліцензії.

Генеральні ліцензії видаються комерційним банкам та іншим кредитно-фінансовим установам України на здійснення валютних операцій, які не потребують індивідуальної ліцензії, на весь період дії режиму валютного регулювання.

Індивідуальні ліцензії, на відміну від генеральної ліцензії, видаються на здійснення разової валютної операції на період, необхідний для здійснення такої операції.

Рішення про відмову у наданні ліцензії вноситься Національним банком України і може бути оскаржене в суді або у господарському суді.

Порядок організації торгівлі іноземною валютою визначений статтею 6, згаданого вище Декрету Кабінету Міністрів України.

Торгівля іноземною валютою на території України резидентами та нерезидентами — юридичними особами здійснюються че-

рез уповноважені банки та інші фінансово-кредитні установи, які отримали ліцензію Національного банку України на торгівлю іноземною валютою, виключно на міжбанківському валютному ринку України. Національним банком України визначаються структура міжбанківського валютного ринку, а також порядок та умови торгівлі іноземною валютою на міжнародному валютному ринку.

Отримавши ліцензію на торгівлю іноземною валютою на міжбанківському ринку України, уповноважені банки та інші фінансово-кредитні установи мають право:

1) від свого імені купувати й продавати іноземну валюту на міжбанківському ринку України за дорученням та за рахунок резидентів й нерезидентів;

2) від свого імені й за свій рахунок купувати іноземну валюту готівкою у фізичних осіб (резидентів та нерезидентів) та продавати її фізичним особам — резидентам.

Порядок організації розрахунків в іноземній валюті визначається статтею 7 згаданого раніше Декрету Кабінету Міністрів України.

Можна також запропонувати студентам занотувати у конспект положення частини 2 статті 7 про те, що оплата нерезидентами праці резидентів здійснюється виключно в національній валюті України в готівковій або безготівковій формах.

Валютне регулювання та контроль здійснює держава в особі Верховної Ради України, Кабінету міністрів України, Національного банку України, Міністерства фінансів України, Державного митного комітету України та інші.

Слід зазначити, що фінансовий контроль за валютними операціями здійснюють також інші органи виконавчої влади. Так, **Державна податкова адміністрація** України здійснює фінансовий контроль за дотриманням норм податкового законодавства під час здійснення валютних операцій, що провадяться на території України. Міністерство зв'язку України здійснює контроль за додержанням правил поштових переказів та пересилання валютних цінностей через митний кордон України. Державний митний комітет України здійснює контроль за додержанням правил переміщення валютних цінностей через митний кордон України.

Регулювання валютних відносин здійснюється як на міжнародному рівні, так і на рівні національному.

Для регулювання міжнародних валютних відносин використовуються міжнародно-правові норми, що закріплюються у відповідних угодах (наприклад, Ямайські угоди 1978 року про перехід

країн-членів Міжнародного валютного Фонду до багатовалютної системи).

У Декреті «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» дається визначення термінів, що вживаються у разі здійснення функцій валютного регулювання і валютного контролю, які повинні бути засвоєні студентами.

Головним державним органом України в сфері валютного регулювання є Національний банк України. Згідно зі статтею 13 Декрету Національний банк України здійснює контроль за виконанням правил регулювання валютних операцій на території України, забезпечує виконання уповноваженими банками, своїх функцій зі здійснення валютного контролю згідно з цим Декретом та іншими актами валютного законодавства України.

Уповноважені банки здійснюють контроль за валютними операціями, що проводяться резидентами і нерезидентами через ці банки.

За порушення правил регулювання і валютного контролю, застосовуються такі міри відповідальності (фінансові санкції):

— за здійснення операцій з валютними цінностями без одержання генеральної ліцензії Національного банку України — штраф у сумі, еквівалентній сумі (вартості) зазначених валютних цінностей, перерахованій у валюту України за обмінним курсом Національного банку України на день здійснення таких операцій, з виключенням банку із Республіканської книги реєстрації банків або без такого виключення;

— за здійснення операцій з валютними цінностями, що потребують одержання ліцензій Національного банку України без одержання індивідуальної ліцензії Національного банку України — штраф у сумі, еквівалентній сумі зазначених валютних цінностей, перерахованій у валюту України за обмінним курсом Національного банку України на день здійснення таких операцій;

— за торгівлю іноземною валютою банками та іншими кредитно-фінансовими установами без одержання ліцензії Національного банку України та (або) з порушенням порядку й умов торгівлі валютними цінностями на міжбанківському валютному ринку України, встановлених Національним банком України, — штраф у сумі, еквівалентній сумі (вартості) зазначених валютних цінностей, перерахованій у валюту України за обмінним курсом Національного банку України на день здійснення таких операцій, з виключенням банку із Республіканської книги реєстрації банків або без такого виключення;

— за порушення резидентами порядку розрахунків — штраф у розмірі, еквівалентному сумі валютних цінностей, що використо-

увалися при розрахунках, перерахованій у валюту України за обмінним курсом Національного банку України на день здійснення таких розрахунків;

— за несвоєчасне подання, приховування або перекручення звітності про валютні операції — штраф у сумі, що встановлюється Національним банком України;

— за невиконання резидентами вимог щодо декларування валютних цінностей

Фінансове правопорушення — це порушення врегульованого фінансово-правовою нормою порядку мобілізації, розподілу та використання централізованих і децентралізованих фондів коштів, за яке законодавством передбачено юридичну відповідальність.

Фінансові правопорушення поділяються на такі види видів:

— бюджетні;

— у сфері банківської діяльності;

— податкові;

— у сфері грошового обігу та розрахунків;

— у сфері валютного регулювання.

Згідно зі статтею 175 Кримінального кодексу України фінансовим правопорушенням визначається таке, як невіплата заробітної плати, стипендії, пенсії та інших виплат громадянам більше ніж за один місяць вчинена умисно керівником підприємства, установи та організації.

Фінансово-правова санкція — це міра державного примусу, що міститься в нормативному акті, виражена у грошовій формі та застосовується уповноваженими державними органами до осіб, за вчинення фінансового правопорушення з метою охорони та за забезпечення фінансових правовідносин, а також покарання правопорушників.

— За **порушення валютного законодавства** до порушників можуть бути застосовані такі фінансово-правові санкції: штраф у розмірі, еквівалентному вартості валютних цінностей, за якими зафіксовано порушення; штраф у розмірі, що встановлюється Національним банком України; пеня; позбавлення ліцензії Національного банку України; відрахування з Республіканської книги реєстрації

Контрольні запитання та завдання

1. Розкрийте поняття валюти і валютних операцій. Дайте визначення правовідносинам, що складаються у зв'язку з ними.

2. Охарактеризуйте торгівлю іноземною валютою на території України.

3. Як здійснюється валютне регулювання і валютний контроль?

4. Які функції та повноваження НБУ у сфері валютного регулювання?

5. Дайте визначення поняття фінансового правопорушення.

6. Назвіть види фінансових правопорушень.

7. Дайте визначення поняття і характеристики фінансово - правовій санкції.

8. Яку відповідальність за порушення правил валютного регулювання та валютного контролю понесуть винні?

9. Яка відповідальність банків за порушення правил валютного регулювання?

3. ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

ТЕМА 1. ФІНАНСОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВИ — 1 ГОД.

План

1. Поняття, роль та значення фінансів. Функції фінансів.
2. Поняття, методи та форми здійснення фінансової діяльності держави.
3. Фінансова система України. Державні фінансові органи.
4. Принципи фінансової діяльності держави.

 Література: 1, 2, 3, 7.

ТЕМА 2. ФІНАНСОВЕ ПРАВО ТА ЙОГО ОЗНАКИ — 1 ГОД.

План

1. Поняття, предмет і методи фінансового права.
2. Система та джерела фінансового права.
3. Фінансово-правові норми, їх структура, види та особливості.
4. Фінансово-правові відносини: суб'єкт, об'єкт, зміст і особливості.

 Література: 2, 3, 4, 7.

ТЕМА 3. ПРАВОВІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ І ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ — 1 ГОД.

План

1. Поняття, організаційно-правовий механізм і значення фінансового контролю.
2. Види, форми та методи фінансового контролю.
3. Органи державного фінансового контролю.
4. Юридична відповідальність за порушення правил фінансової звітності.

 Література: 1, 2, 5, 6, 7.

**ТЕМА 4. БЮДЖЕТНЕ ПРАВО
І БЮДЖЕТНИЙ ПРОЦЕС В УКРАЇНІ — 1 год.**

План

1. Поняття, предмет, система і джерела бюджетного права.
 2. Види бюджетно-правових норм.
 3. Поняття, склад і принципи бюджетної системи України.
 4. Бюджетний устрій України.
 5. Поняття, структура та значення бюджетної класифікації.
- Склад доходів і видатків бюджету, їх види.

 Література: 1, 3, 4, 6, 7.

**ТЕМА 5. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ
ДЕРЖАВНИХ ДОХОДІВ ТА ВИДАТКІВ — 2 год.**

План

1. Система державних доходів. Поняття та види державних доходів, правові основи їх встановлення та стягнення.
2. Неподаткові доходи Державного бюджету України.
3. Податкові доходи. Поняття, сутність, функції і класифікація податків.
4. Юридична відповідальність за порушення податкового законодавства.

 Література: 1, 2, 4, 5, 7.

ТЕМА 6. ПРАВОВІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОГО КРЕДИТУ — 2 год.

План

1. Кредитні правовідносини.
2. Поняття і функції державного кредиту.
3. Форми державного внутрішнього кредиту. Форми державного зовнішнього кредиту.
4. Правове забезпечення кредитних та заставних операцій.

 Література: 1, 2, 4, 6, 7.

ТЕМА 7. ПРАВОВІ ОСНОВИ СТРАХУВАННЯ — 2 год.

План

1. Поняття та функції страхування.
2. Основні галузі і види страхування.

3. Зміст та особливі умови договору страхування.
4. Страхування і перестрахування підприємницьких ризиків.

 Література: 1, 2, 3, 5, 7,

ТЕМА 8. ПРАВОВІ ОСНОВИ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ — 2 ГОД.

План

1. Поняття та структура банківської системи України.
2. Національний банк України, його правовий статус, структура, керівні органи, функції та повноваження.
3. Правовий статус та види комерційних банків.
4. Юридична база валютно-розрахункових операцій комерційних банків.

 Література: 1, 2, 5, 6, 7.

ТЕМА 9. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ КОШТОРИСНО-БЮДЖЕТНОГО ФІНАНСУВАННЯ — 2 ГОД.

План

1. Визначення поняття кошторисно-бюджетного фінансування.
2. Видатки бюджетних коштів.
3. Правові основи формування і використання фондів позабюджетних коштів установ, що фінансуються з державного бюджету.
4. Контроль за цільовим використанням коштів згідно з кошторисно-бюджетного фінансування.

 Література: 1, 2, 3, 4, 7.

ТЕМА 10. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ГРОШОВОГО ОБІГУ — 1 ГОД.

План

1. Поняття грошової системи України, принципи її побудови та структура.
2. Правове регулювання грошового обігу в Україні.
3. Правила ведення та правові форми безготівкових розрахунків.

4. Порядок ведення касових операцій в Україні. Форми касових документів, за допомогою яких оформлюються касові операції.

5. Компетенція керівника організації, головного бухгалтера та касира під час здійснення касових операцій.

 Література: 1, 2, 3, 5, 7.

ТЕМА 11. ПРАВОВІ ОСНОВИ ВАЛЮТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ — 1 год.

План

1. Правове визначення поняття валюти та валютних цінностей.

2. Поняття, правовий режим та правила ведення операцій з валютними цінностями.

3. Роль державних органів у сфері валютного регулювання і валютного контролю.

4. Юридична відповідальність за порушення правил ведення валютних операцій.

 Література: 1, 3, 4, 6, 7.

4. САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ ПІД КЕРІВНИЦТВОМ ВИКЛАДАЧА

Самостійна робота студентів під керівництвом викладача спрямована на поглиблене засвоєння навчального матеріалу і розвиток умінь практичного застосування їх. Для розвитку пізнавальної зацікавленості студентів на таких заняттях з правознавчих дисциплін доцільно застосовувати такі види дидактичних ігор, як правознавчий диктант, правознавче доміно, ігри-змагання: «захист теми», «на індивідуального переможця», правознавча гра-вікторина «що? де? коли?»

Дидактична правознавча гра «Правознавчий диктант»(1 год.)

Диктант складають так, щоб у 10—15 пропозиціях були виділені самі головні положення досліджуваного матеріалу. Студентам по ходу заняття пропонують доповнити відсутню інформацію — цифри, слова, фрази, визначення і формули.

Завдання:

1) Фінансова діяльність держави зумовлена об'єктивною необхідністю і є процесом збирання, розподілу, перерозподілу та використання _____

2) Фінансове право поділяється на два великих блоки _____ та _____

3) Гіпотеза фінансово-правових норм визначає _____, за яких можуть виникати у громадян і організацій юридичні права.

4) Наступний фінансовий контроль — це контроль за _____

5) Спостереження-це такий метод фінансового контролю, який зводиться до _____

6) Державний бюджет України — це _____

7) Сукупність фінансово-правових норм, що регулюють фінансові відносини, які виникають у зв'язку з бюджетною діяльністю, є _____

8) Бюджетний устрій в Україні ґрунтується на принципах:

- 9) Головна стадія бюджетного процесу — це _____
- 10) До стадій бюджетного процесу відносять: 1) _____
- 11) Обов'язкові платежі, що стягуються державою з доходів чи майна юридичних або фізичних осіб, є _____
- 12) Сукупність фінансово-правових норм, що регулюють відносини в галузі податків, називають _____
- 13) Суб'єкт податку — це фізична або _____ особа
- 14) Відплатність, зворотність, _____, _____ — це все _____ принципи _____
- 15) Фіскальна, регулююча — це функції _____
- 16) Облігації, _____ — це державні позики
- 17) Форми організації страхових фондів — є самострахування, _____, _____

- 18) Банки — це установи, функцією яких є _____
- 19) Цільовий характер, платність, строковість і зворотність, а також _____ — це основні принципи банківського кредитування
- 20) Терміни погашення внутрішніх позик бувають трьох видів:
- 1) короткострокові;
 - 2) _____;
 - 3) _____

Дидактична правознавча гра-змагання «На індивідуального переможця» (1 год.)

Дошка ділиться на три частини, до кожної з яких викликається студент. За декілька хвилин потрібно написати терміни, головні для досліджуваної теми. Представники кожної команди по черзі дають їм визначення. Виграє команда, що припустила менше помилок і набрала більше балів. За правильне повне визначення — 5 балів, за правильне неповне — 4 бали, частково правильне — 3 бали, неправильне — 2 бали, відсутність відповіді — 1 бал.

Орієнтовний перелік термінів може бути таким:

АКТ, РЕВІЗІЇ, АКЦИЗ, АУДИТОРСЬКА ФІРМА, БАНКІВСЬКИЙ КРЕДИТ, БЮДЖЕТ КОНСОЛІДОВАНИЙ, БЮДЖЕТ-

НИЙ ДЕФЦИТ, БЮДЖЕТНИЙ ПЕРІОД, ДЕКЛАРУВАННЯ, ДЕФЛЯЦІЯ, ДОТАЦІЯ, ЕМІСІЯ, ЕМІТЕНТ, КАЗНАЧЕЙСТВО, МАЙНОВІ ПОДАТКИ, МАРКА АКЦИЗНОГО ЗБОРУ, НЕРЕЗИДЕНТИ, ПЕНЯ, ПІДАКЦИЗНІ ТОВАРИ, ПОДАТОК НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ, ПОДАТОК НА ПРИБУТОК, РЕЗИДЕНТИ, САНАЦІЯ, САНКЦІЯ, СУБВЕНЦІЯ, СУБСИДІЯ.

Дидактична правознавча гра-вікторина «Що? Де? Коли?» (2 год.)

Правила гри:

1. Кожна команда грає 3—5 раундів.
 2. За ігровий стіл сідають шість будь-яких гравців на чолі з капітаном.
 3. Кожна команда займає місце за ігровим столом доти, поки приносить переможні бали. У випадку поразки вона поступається місцем іншій команді.
 4. Питання гри готує викладач, студенти групи.
 5. За кожну правильну і повну відповідь знавці одержують 2 бали, якщо відповідь недостатньо повна — 1 бал, відсутність відповіді — 0.
 6. Під час гри команда може взяти один хвилинний тайм-аут на обговорення питання і скористатися допомогою своїх болільників.
 7. За порушення дисципліни, вигуки з місця вільних членів команди або болільників журі має право зняти з команди одне або два бали.
- Починає гру команда, що витягнула при жеребкуванні перший номер. Після закінчення гри голова журі підводить підсумки результатів, підраховує кількість балів, що набрали команди після проведених раундів.

Запитання:

1. Що таке фінанси як економічна категорія?
2. Чим відрізняються приватні фінанси від державних?
3. Що розуміють під централізованими та децентралізованими фінансами?
4. З якими галузями права тісно межує фінансове право?
5. Визначення поняття фінансово-правової норми.
6. Визначення поняття фінансово-правових відносин.
7. Види фінансового контролю.

8. Що таке аудит?
9. Основні завдання аудиторського контролю.
10. Що таке бюджетний дефіцит?
11. Чим відрізняється бюджетний процес від цивільного та кримінального?
12. Порядок складання проекту бюджету в Україні.
13. Що являє собою консолідований бюджет?
14. Яку роль виконують податки?
15. Суб'єкти та об'єкти податкових правовідносин.
16. Принципи державного кредиту.
17. Що таке державний борг?
18. Визначення поняття «облігації».
19. Визначення поняття «казначейські зобов'язання».
20. Що таке страхування?
21. Види страхування.
22. Визначення банку.
23. Конституційні основи повноважень Національного банку України.
24. У яких випадках Національний банк України може відмовити в реєстрації комерційного банку?

5. РЕЙТИНГОВА СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ НАБУТИХ СТУДЕНТОМ ЗНАНЬ ТА ВМІНЬ

5.1. ОСНОВНІ ТЕРМІНИ, ПОНЯТТЯ, ОЗНАЧЕННЯ

5.1.1. *Семестровий диференційований залік* — це форма підсумкового контролю, що полягає в оцінці засвоєння студентом навчального матеріалу з певної дисципліни на підставі результатів виконання ним усіх видів запланованої навчальної роботи протягом семестру: аудиторної роботи під час лекційних, практичних, семінарських, лабораторних занять тощо та самостійної роботи під час виконання індивідуальних завдань (розрахунково-графічних робіт, рефератів тощо).

Семестровий диференційований залік не передбачає обов'язкову присутність студента і виставляється за умови, що студент виконав усі попередні види навчальної роботи, визначені робочою навчальною програмою дисципліни, та отримав позитивні (за національною шкалою) підсумкові модульні рейтингові оцінки за кожен з модулів. До того ж викладач для уточнення окремих позицій має право провести зі студентом додаткову контрольну роботу, співбесіду, експрес-контроль тощо.

5.1.2. *Кредитно-модульна система* — це модель організації навчального процесу, яка ґрунтується на поєднанні двох складових: модульної технології навчання та кредитів (залікових одиниць) і охоплює зміст, форми та засоби навчального процесу, форми контролю якості знань та вмінь і навчальної діяльності студента в процесі аудиторної та самостійної роботи. Кредитно-модульна система має за мету поставити студента перед необхідністю регулярної навчальної роботи протягом усього семестру з розрахунком на майбутній професійний успіх.

5.1.3. *Навчальний модуль* — це логічно завершена, відносно самостійна, цілісна частина навчального курсу, сукупність теоретичних та практичних завдань відповідного змісту та структури з розробленою системою навчально-методичного та індивідуально-технологічного забезпечення, необхідним компонентом якого є відповідні форми рейтингового контролю.

5.1.4. **Кредит (залікова одиниця)** — це уніфікована одиниця виміру виконаної студентом аудиторної та самостійної навчальної роботи (навчального навантаження), що відповідає 36 годинам робочого часу.

5.1.5. **Рейтинг (рейтингова оцінка)** — це кількісна оцінка досягнень студента за багатобальною шкалою в процесі виконання ним заздалегідь визначеної сукупності навчальних завдань.

5.1.6. **Рейтингова система оцінювання** — це система визначення якості виконаної студентом усіх видів аудиторної та самостійної навчальної роботи та рівня набутих ним знань та вмінь шляхом оцінювання в балах результатів цієї роботи під час поточного, модульного (проміжного) та семестрового (підсумкового) контролю, з наступним переведенням оцінки в балах у оцінки за традиційною національною шкалою та шкалою ECTS.

PCO передбачає використання поточної, контрольної, підсумкової, підсумкової семестрової модульних рейтингових оцінок, а також підсумкової семестрової рейтингової оцінки.

5.1.7.1. **Поточна модульна рейтингова оцінка** складається з балів, які студент отримує за певну навчальну діяльність протягом засвоєння даного модуля — виконання та захист індивідуальних завдань (розрахунково-графічних робіт, рефератів тощо), виступи на семінарських та практичних заняттях тощо.

5.1.7.2. **Контрольна модульна рейтингова оцінка** визначається в балах та за національною шкалою) за результатами виконання модульної контрольної роботи з даного модуля.

5.1.7.3. **Підсумкова модульна рейтингова оцінка** визначається (в балах та за національною шкалою) як сума поточної та контрольної модульних рейтингових оцінок з даного модуля.

5.1.7.4. **Підсумкова семестрова модульна рейтингова оцінка** визначається (в балах та за національною шкалою) як сума підсумкових модульних рейтингових оцінок, отриманих за засвоєння всіх модулів.

5.1.7.5. **Залікова рейтингова оцінка** визначається (в балах та за національною шкалою) за результатами виконання всіх видів навчальної роботи протягом семестру.

5.1.7.6. **Підсумкова семестрова рейтингова оцінка** визначається як сума підсумкової семестрової модульної та залікової рейтингових оцінок (в балах, за національною шкалою та за шкалою ECTS).

5.2. РЕЙТИНГОВА СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ НАБУТИХ СТУДЕНТОМ ЗНАТЬ ТА ВМІНЬ

5.2.1. Оцінювання окремих видів виконаної студентом навчальної роботи здійснюється в балах відповідно до табл. 4.1

Таблиця 4.1

7 семестр				
Модуль № 1		Модуль № 2		Макс. кількість балів
к	Макс. к-сть балів	Вид навчальної роботи	Макс. к-сть балів	
Відповідь на семінарському занятті з основних питань	$56 \times 2 = 106$	Відповідь на семінарському занятті з основних питань	$56 \times 2 = 106$	
Активна робота на семінарах	$16 \times 3 = 36$	Активна робота на семінарах	$16 \times 3 = 36$	
Індивідуальні завдання	$56 \times 1 = 56$	Домашнє завдання	$56 \times 1 = 56$	
Конспектування лекцій	$46 \times 1 = 46$	Конспектування лекцій	$46 \times 1 = 46$	
Експрес-відповіді	$36 \times 2 = 66$	Експрес-відповіді	$36 \times 2 = 66$	
Підготовка до семінарських занять (конспект, тези виступу)	$56 \times 1 = 56$	Підготовка до семінарських занять (конспект, тези виступу)	$56 \times 1 = 56$	
Виконання тестових завдань	$56 \times 1 = 56$	Виконання тестових завдань	$56 \times 1 = 56$	
Модульна контрольна робота	$66 \times 1 = 66$	Модульна контрольна робота	$66 \times 1 = 66$	
Усього за модулем № 1	44	Усього за модулем № 2	44	
Семестровий диференційований залік				
Усього за 7 семестр				100

5.2.2. Виконаний вид навчальної роботи зараховується студенту, якщо він отримав за нього позитивну оцінку за національною шкалою відповідно до табл. 4.2.

Таблиця 4.2

**ВІДПОВІДНІСТЬ РЕЙТИНГОВИХ ОЦІНОК
ЗА ОКРЕМІ ВИДИ НАВЧАЛЬНОЇ РОБОТИ У БАЛАХ ОЦІНКАМ
ЗА НАЦІОНАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ**

Експрес-відповідь	Виконання індивідуальних завдань	Виконання ДЗ	Відповідь на семінарському занятті	Модульна контрольна робота	Конспектування лекцій	Підготовка до семінарських занять (конспект, тези відповіді)	Виконання тестових завдань	
3	5	5	5	6	4	5	5	Відмінно
2	4	4	4	5	3	4	4	Добре
1	3	3	3	4	2	3	3	Задовільно
0	менше 3	менше 3	менше 3	менше 4	менше 2	менше 3	менше 3	Незадовільно

5.2.5. Сума рейтингових оцінок, отриманих студентом за окремі види виконаної навчальної роботи, становить поточну модульну рейтингову оцінку, яка заноситься до відомості модульного контролю.

5.2.6. Якщо студент успішно (з позитивними за національною шкалою оцінками) виконав передбачені в даному модулі всі види навчальної роботи, то він допускається до модульного контролю з цього модуля.

5.2.7. Модульний контроль здійснюється в комісії, яку очолює завідувач кафедри, шляхом виконання студентом модульної контрольної роботи тривалістю до двох академічних годин.

5.2.8. Сума поточної та контрольної модульної рейтингових оцінок становить підсумкову модульну рейтингову оцінку, яка виражається в балах та за національною шкалою відповідно до табл. 4.3.

Таблиця 4.3

**ВІДПОВІДНІСТЬ ПІДСУМКОВИХ МОДУЛЬНИХ РЕЙТИНГОВИХ
ОЦІНОК У БАЛАХ ОЦІНКАМ ЗА НАЦІОНАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ**

Модуль № 1	Модуль № 2	Оцінка за національною шкалою
40—44	40—44	Відмінно
33—39	33—39	Добре
26—32	27—32	Задовільно
менше 26	менше 27	Незадовільно

5.2.9. Модуль зараховується студенту, якщо він під час модульного контролю отримав позитивну (за національною шкалою) контрольну модульну рейтингову оцінку (табл. 4.2) та позитивну підсумкову модульну рейтингову оцінку (табл. 4.3).

Увага! Якщо студент виконував навчальну роботу протягом семестру з порушенням встановлених термінів і не отримав (отримав мало) заохочувальних додаткових балів, то наявність у нього навіть позитивних (за національною шкалою) рейтингових оцінок за окремі види навчальної роботи та позитивної контрольної модульної рейтингової оцінки не гарантує, що його підсумкова модульна рейтингова оцінка буде позитивною.

У цьому випадку студент повинен виконати додаткове індивідуальне завдання за узгодженою з викладачем темою і захистити його з позитивною (за національною шкалою) оцінкою (табл. 4.2), яка має бути додана до поточної модульної рейтингової оцінки.

5.2.10. У випадку відсутності студента на модульному контролі з будь-яких причин (через недопуск, хворобу тощо), проти його прізвища у колонці «Контрольна модульна рейтингова оцінка» відомості модульного контролю робиться запис «Не з'явився», а у колонці «Підсумкова модульна рейтингова оцінка» — «Не атестований».

До того ж студент вважається таким, що не має академічної заборгованості, якщо він має допуск до модульного контролю і не з'явився на нього з поважних причин, підтверджених документально. У протилежних випадках студент вважається таким, що має академічну заборгованість.

Питання подальшого проходження студентом модульного контролю у цих випадках вирішується в установленому порядку.

5.2.11. У випадку отримання незадовільної контрольної модульної рейтингової оцінки студент повинен повторно пройти модульний контроль в установленому порядку.

5.2.12. При повторному проходженні модульного контролю максимальна величина контрольної модульної рейтингової оцінки в балах, яку може отримати студент, дорівнює трьом (оцінці «Добре» за національною шкалою), тобто зменшується на один бал у порівнянні з наведеною в табл. 4.2.

5.2.13. Перескладання позитивної підсумкової модульної рейтингової оцінки з метою її підвищення не дозволяється.

5.2.14. Сума підсумкових модульних рейтингових оцінок у балах становить підсумкову семестрову модульну рейтингову оцінку, яка перераховується в оцінку за національною шкалою (табл. 4.4).

Таблиця 4.4

ВІДПОВІДНІСТЬ ПІДСУМКОВИХ СЕМЕСТРОВИХ МОДУЛЬНИХ РЕЙТИНГОВИХ ОЦІНОК У БАЛАХ ОЦІНКАМ ЗА НАЦІОНАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою
79—88	Відмінно
66—78	Добре
53—65	Задовільно
менше 53	Незадовільно

Таблиця 4.5

ВІДПОВІДНІСТЬ ПІДСУМКОВИХ СЕМЕСТРОВИХ РЕЙТИНГОВИХ ОЦІНОК У БАЛАХ ОЦІНКАМ ЗА НАЦІОНАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ ТА ШКАЛОЮ ECTS

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
		Оцінка	Пояснення
90—100	Відмінно	A	Відмінно (відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок)
82—89	Добре	B	Дуже добре (вище середнього рівня з кількома помилками)

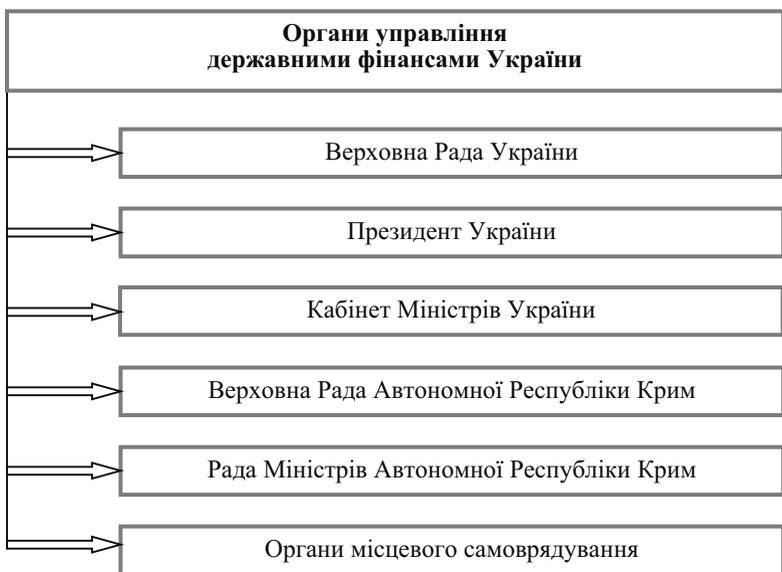
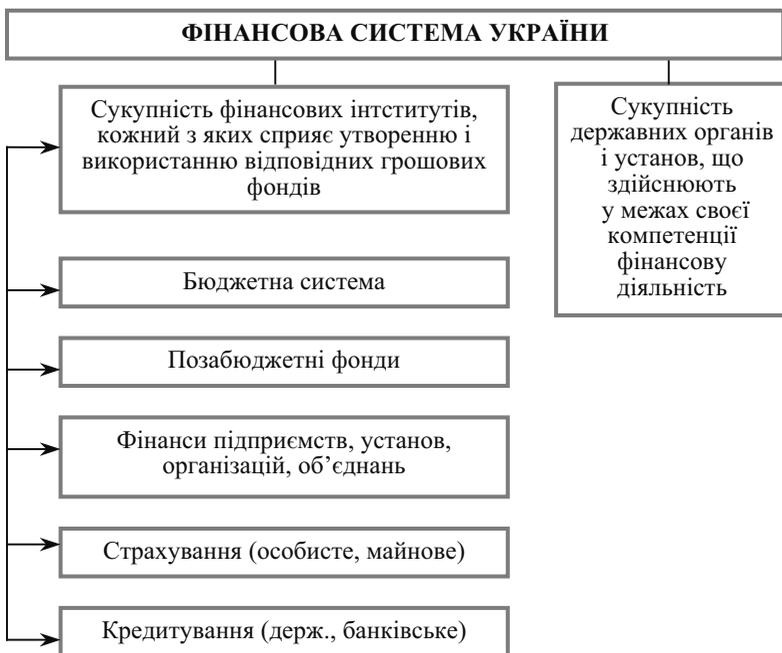
Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
		Оцінка	Пояснення
75—81		C	Добре (в загальному вірне виконання з певною кількістю суттєвих помилок)
67—74	Задовільно	D	Задовільно (непогано, але зі значною кількістю недоліків)
60—66		E	Достатньо (виконання задовольняє мінімальним критеріям)
35—59	Незадовільно	FX	Незадовільно (з можливістю повторного складання)
1—34		F	Незадовільно (з обов'язковим повторним курсом)

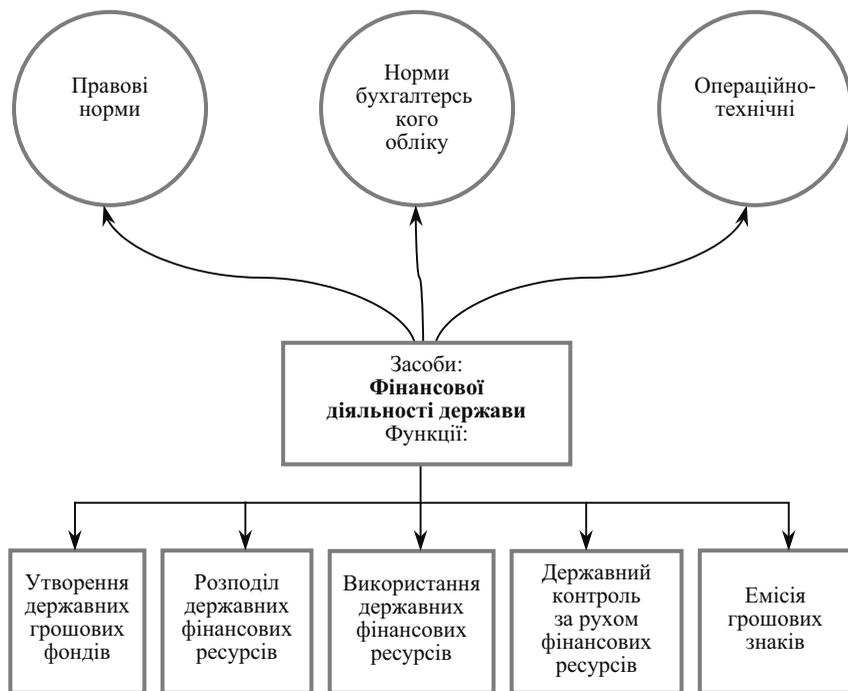
5.2.15. Перескладання позитивної підсумкової семестрової рейтингової оцінки з метою її підвищення не дозволяється.

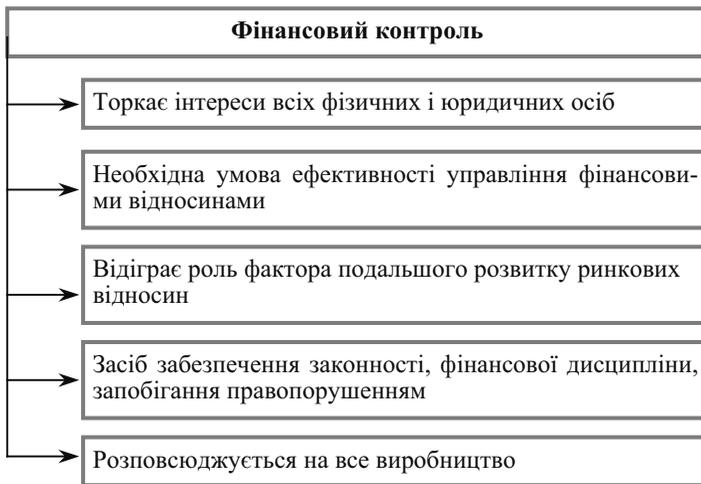
5.2.16. Підсумкова семестрова рейтингова оцінка в балах, за національною шкалою та за шкалою ECTS заноситься до заліково-екзаменаційної відомості, навчальної картки та залікової книжки студента.

5.2.17. Підсумкова семестрова рейтингова оцінка заноситься до залікової книжки та навчальної картки студента, наприклад, так: *92/Відм./А, 87/Добре/В, 79/Добре/С, 68/Задов./D, 65/Задов./Е* тощо.

5.2.18. Підсумкова семестрова рейтингова оцінка в семестрі, в якому передбачений диференційований залік (у даному випадку — у сьомому семестрі), дорівнює сумі підсумкової семестрової модульної рейтингової оцінки та залікової рейтингової оцінки, встановленої для кожної категорії підсумкових семестрових модульних рейтингових оцінок (для «Відмінно» — 11 балів, для «Добре» — 9 балів, для «Задовільно»).

Аудиторську діяльність здійснюють

Окремі аудитори на підставі ліцензії, що видається Аудиторською палатою України

Аудиторські фірми — це організації, які мають ліцензії на право здійснення цієї діяльності на території України і займаються виключно наданням аудиторських послуг

Форми аудиторських послуг

Аудиторські перевірки (аудит)

Експертизи

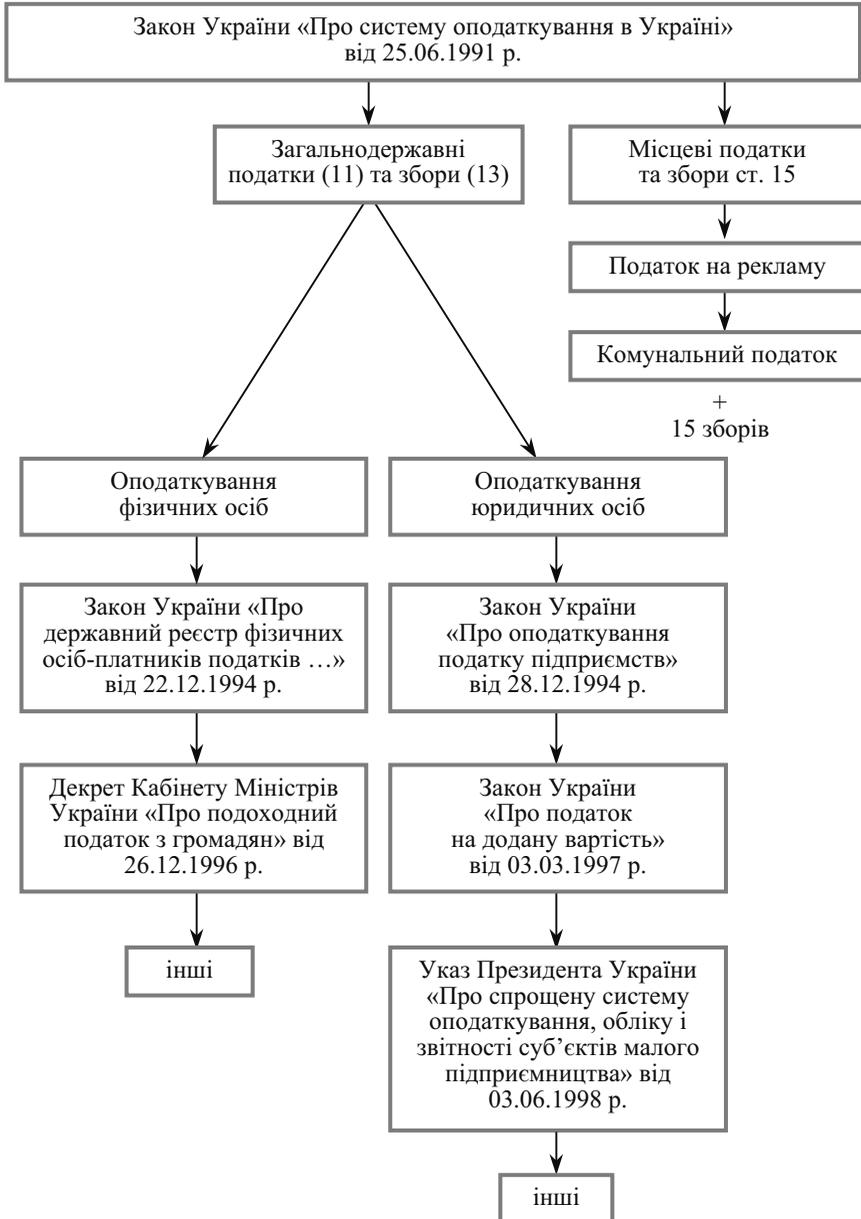
Консультації з питань бухгалтерського обліку, звітності оподаткування тощо

Аудит може проводитись

За ініціативою господарюючих суб'єктів

У випадках, передбачених законом

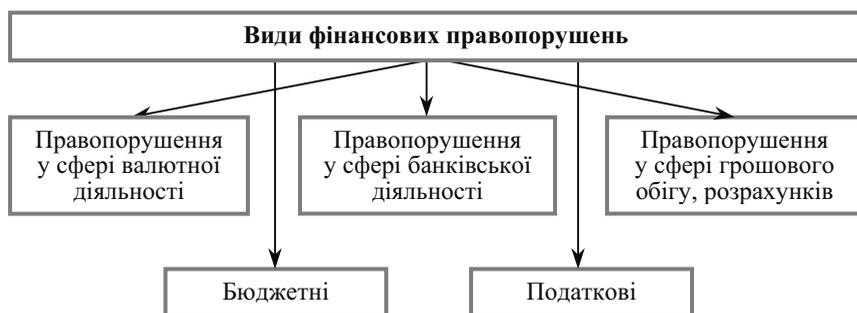
ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

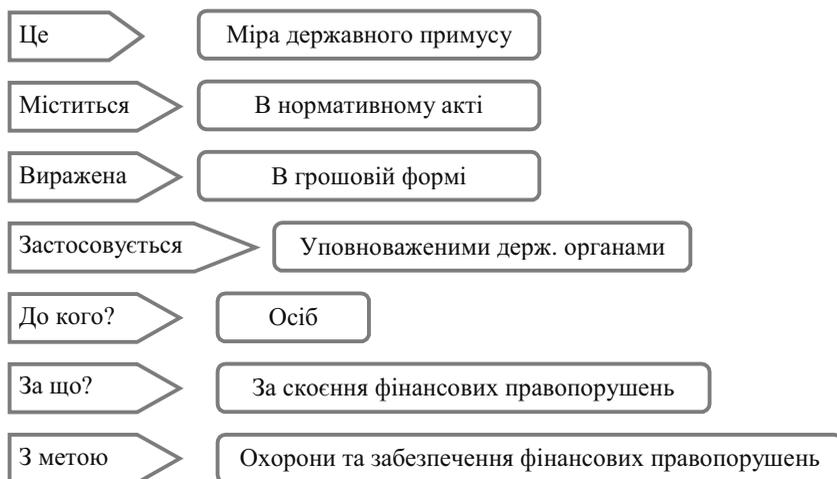
НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ УКРАЇНИ ЩОДО МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН З ПИТАНЬ ОПОДАТКУВАННЯ

- Конвенція між урядом України та урядами зарубіжних країн про уникнення подвійного оподаткування...
- Угоди між урядом України та урядами зарубіжних країн про уникнення подвійного оподаткування...
- Угоди між урядом України та урядами зарубіжних країн про принципи стягнення непрямих податків при експорті та імпорту товарів (робіт, послуг)
- «Угода про принципи справляння непрямих податків під час експорту та імпорту товарів (робіт, послуг) між державами—учасниками СНД» від 25.11.1998 р.
- Постанова Кабінету Міністрів України «Про організацію роботи щодо підготовки міжнародних договорів про уникнення подвійних доходів і майна та запобігання ухиленням від сплати податку» від 12.11.1993 р. № 921
- «Угода між державами-учасниками СНД про співробітництво і взаємну допомогу в питаннях дотримання податкового законодавства і боротьби з порушеннями у цій сфері» від 04.06.1999 р.
- Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку звільнення (зменшення) від оподаткування доходів із джерелом їх походження з України згідно з міжнародними договорами України про уникнення подвійного оподаткування» від 06.05.2001 р. № 470
- Наказ Державної податкової адміністрації «Про затвердження Порядку складання розрахунку податку на прибуток нерезидента, що проводить діяльність на території України через постійне представництво» від 31.07.1997 р. № 274

ФІНАНСОВЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ

ФІНАНСОВО-ПРАВОВА САНКЦІЯ

Порядок застосування фінансово-правових санкцій

Штраф може бути стягнений
у примусовому порядку

6. МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Самостійна робота студентів є невід'ємною частиною навчального процесу і розуміється як серйозне осмислення набутих знань. Головною метою цього виду роботи є засвоєння навчального матеріалу, розвиток у студентів юридичного і економічного мислення, формування правосвідомості, застосування різних методів пізнання (правового, статистичного, системного, логічного, історичного та інших), а також формування навиків опрацювання нормативно-правових актів.

Самостійна робота здійснюється зі сфери фінансів в усіх формах занять: практичних, семінарських, у підготовці рефератів, наукових доповідей, виконанні контрольних робіт, опрацюванні нормативно-правового матеріалу, тестуванні, виступів на конференціях тощо. Важливе значення для вироблення навичок творчого підходу до вивчення дисципліни «Фінансове право» має організація самостійної роботи на науково-дослідному рівні та підготовка доповідей на конференціях.

Самостійна робота за індивідуальними планами сприяє поглибленню професійних знань і повинна викликати бажання до ґрунтовнішого вивчення конкретної проблематики цього курсу. Самостійна робота формує навички цілеспрямованої роботи з нормативно-правовими актами та теоретичними джерелами, а також на їх основі вчить аналізувати та вирішувати проблемні питання і робити власні обґрунтовані висновки.

У процесі вивчення зазначеного курсу можуть виникати труднощі в розумінні окремих питань. У таких випадках слід звертатися за роз'ясненнями та консультацією до викладача навчальної групи.

7. КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

ТЕМА 1. ФІНАНСОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВИ — 5 ГОД.

1. Поняття роль і значення фінансів.
2. Форми і методи фінансової діяльності держави.
3. Фінансова система України.
4. Правові засади фінансової діяльності держави

 Література: 1, 2, 5, 6, 7.

ТЕМА 2. ФІНАНСОВЕ ПРАВО ТА ЙОГО ОЗНАКИ — 5 ГОД.

1. Предмет, методи і джерела фінансового права.
2. Система фінансового права.
3. Місце фінансового права у національній системі права та взаємозв'язок з іншими галузями права.
4. Суб'єкти та об'єкти фінансово-правових відносин.

 Література: 1, 3, 4, 5, 7.

ТЕМА 3. ПРАВОВІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ І ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ — 5 ГОД.

1. Повноваження Рахункової палати у сфері державних фінансів.
2. Організація державного фінансового контролю.
3. Правові основи фінансової звітності.
4. Юридична відповідальність за порушення правил фінансової звітності.

 Література: 1, 2, 3, 5, 7.

ТЕМА 4. БЮДЖЕТНЕ ПРАВО І БЮДЖЕТНИЙ ПРОЦЕС В УКРАЇНІ — 5 ГОД.

1. Фінансування державного боргу України.
2. Поняття та методи бюджетного регулювання.

3. Система бюджетного права.
4. Порядок розгляду та прийняття закону про бюджет.

 Література: 1, 3, 5, 7.

ТЕМА 5. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНИХ ДОХОДІВ ТА ВИДАТКІВ — 5 ГОД.

1. НЕПОДАТКОВІ ДОХОДИ

2. Правові основи системи оподаткування.
3. Правовий статус і компетенція Державної податкової служби в Україні.
4. Пільги з оподаткування.

 Література: 1, 2, 5, 7.

ТЕМА 6. ПРАВОВІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОГО КРЕДИТУ — 5 ГОД.

1. Особливості правового регулювання відносин у галузі державного кредиту.
2. Юридична база кредитування.
3. Правове забезпечення кредитних та заставних операцій.
4. Правове забезпечення мінімізації кредитних ризиків.

 Література: 1, 3, 5, 7.

ТЕМА 7. ПРАВОВІ ОСНОВИ СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ — 5 ГОД.

1. Поняття, сутність і функції страхування.
2. Страховий договір як основа страхових правовідносин.
3. Цивільно-правові основи відповідальності при страхуванні транспортних засобів.
4. Контроль за страховою діяльністю з боку держави.

 Література: 2, 3, 4, 5, 7.

ТЕМА 8. ПРАВОВІ ОСНОВИ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ — 5 ГОД.

1. Поняття та структура банківської системи згідно з Законом України «Про банки та банківську діяльність».
2. Порядок відкриття рахунку у банку.

3. Правові форми банківських безготівкових розрахунків.
4. Характеристика основних платіжних документів.

 Література: 1, 2, 3, 6, 7.

ТЕМА 9. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ КОШТОРИСНО-БЮДЖЕТНОГО ФІНАНСУВАННЯ — 5 ГОД.

1. Правове визначення поняття кошторисно-бюджетного фінансування.
2. Кошторис як основний фінансовий план витрат бюджетної установи.
3. Порядок формування фондів позабюджетних коштів.
4. Юридична відповідальність за нецільове використання коштів.

 Література: 1, 2, 6, 7.

ТЕМА 10. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ГРОШОВОГО ОБІГУ — 5 ГОД.

1. Правила ведення касових операцій.
2. Порядок відкриття рахунків у кредитних установах.
3. Контроль за веденням касових операцій.
4. Порядок проведення ревізії каси та оформлення її результатів.

 Література: 1, 2, 3, 7.

ТЕМА 11. ПРАВОВІ ОСНОВИ ВАЛЮТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ — 5 ГОД.

1. Правовий режим валютних операцій.
2. Правила здійснення розрахунків в іноземній валюті.
3. Система валютного контролю при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності.
4. Види юридичної відповідальності за порушення валютного законодавства України.

 Література: 1, 2, 4, 7.

8. ТЕМАТИКА КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ для студентів заочної форми навчання:

1. Фінансово-правові відносини, їх структура і особливості.
2. Фінансово-правові норми, їх структура і види.
3. Фінансова система України.
4. Поняття і функції фінансів.
5. Місце фінансового права в системі права України та його взаємозв'язок з іншими галузями.
6. Правове визначення поняття і системи фінансового права.
7. Методи фінансового права.
8. Джерела фінансового права.
9. Поняття фінансів і фінансової діяльності держави.
10. Фінансово-правові акти та їх різновиди.
11. Поняття і види фінансового контролю.
12. Ревізія як основний метод фінансового контролю, її види. Оформлення результатів ревізії.
13. Правовий статус і функції державних органів, які здійснюють фінансовий контроль в Україні.
14. Поняття та значення бюджету для функціонування держави.
15. Бюджетне право та бюджетні правовідносини.
16. Бюджетна система України: принципи побудови згідно з Бюджетним кодексом України.
17. Склад доходів та видатків бюджетів.
18. Поняття бюджетних повноважень. Зміст інституту бюджетних повноважень.
19. Правові засади розподілу доходів і видатків за різними ланками бюджетної системи.
20. Правові засади організації міжбюджетних відносин.
21. Поняття, зміст та стадії бюджетного процесу.
22. Порядок складання проекту і прийняття бюджету на наступний рік.
23. Виконання Державного бюджету України та бюджетів місцевого самоврядування.

24. Бухгалтерський облік та звітність про виконання Державного бюджету України.
25. Поняття та класифікація цільових фондів коштів.
26. Правові засади організації та діяльності Пенсійного фонду України.
27. Порядок правового забезпечення загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття.
28. Правові засади функціонування Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань.
29. Правові гарантії у сфері соціального захисту та реабілітації інвалідів.
30. Податки: поняття, значення та функції.
31. Податкова система України згідно з Законом України «Про систему оподаткування».
32. Податкове право. Податкові правовідносини, особливості та види.
33. Джерела податкового права.
34. Прибутковий податок з громадян України.
35. Податки з юридичних осіб.
36. Непрямі податки в податковій системі України.
37. Податок на додану вартість та порядок його сплати.
38. Акцизний збір та порядок його сплати.
39. Змішані податки в податковій системі України.
40. Місцеві податки і збори.
41. Спрощена система оподаткування.
42. Патентування деяких видів підприємницької діяльності.
43. Єдиний податок та порядок його сплати.
44. Фіксований сільськогосподарський податок та порядок його сплати.
45. Відповідальність за порушення податкового законодавства.
46. Фінансові санкції за порушення податкового законодавства.
47. Адміністративна відповідальність за порушення податкового законодавства.
48. Кримінальна відповідальність за порушення податкового законодавства.
49. Неподаткові доходи в системі державних доходів.
50. Митні платежі та порядок їх сплати.
51. Ресурсні та рентні платежі і порядок їх сплати.
52. Поняття, функції та форми державного кредиту згідно з Законом України «Про кредитування».

53. Нормативно-правове забезпечення відносин у галузі державного кредиту.

54. Порядок здійснення запозичень до місцевих бюджетів України.

55. Правове регулювання державних видатків та кошторисно-бюджетного фінансування.

56. Правові відносини у сфері видатків.

57. Поняття та принципи бюджетного фінансування.

58. Правові засади кошторисно-бюджетного фінансування.

59. Порядок фінансування соціально-культурних заходів.

60. Поняття банківської системи України та її елементи згідно з Законом України «Про банки і банківську діяльність».

61. Національний банк України.

62. Правове регулювання грошового обігу в Україні.

63. Організація готівкового обігу та регулювання касових правил.

64. Правовий режим банківських рахунків.

65. Порядок організації безготівкових розрахунків в Україні.

66. Правові засади валютного регулювання та валютного контролю.

67. Поняття валюти та валютних операцій.

68. Організація валютного регулювання.

69. Валютний контроль та порядок його здійснення.

9. ТЕМАТИКА РЕФЕРАТІВ

1. Правові основи фінансової діяльності держави.
2. Фінансово-правові відносини.
3. Організаційно-правові засади фінансового контролю в Україні.
4. Правовий статус та компетенція Рахункової палати України.
5. Правовий статус і функції Міністерства фінансів України.
6. Правовий статус та компетенція Державної контрольно-ревізійної служби в Україні.
7. Правовий статус та компетенція Державного казначейства України.
8. Порівняльна характеристика банківської і казначейської форм виконання державного бюджету.
9. Характеристика Державного бюджету України за попередній бюджетний період.
10. Правовий статус і компетенція Державної податкової служби України.
11. Правова природа і особливості застосування фінансових санкцій.
12. Порядок і підстави проведення перевірок податковим інспектором.
13. Правовий статус і компетенція податкової міліції.
14. Характеристика основних методів фінансового контролю.
15. Документування ревізії.
16. Особливості становлення непрямого оподаткування в світі.
17. Характеристика податків з юридичних осіб.
18. Характеристика податків з фізичних осіб.
19. Актуальні питання правового регулювання державного кредиту.

20. Сучасна банківська система та правове регулювання банківського кредиту.
21. Характеристика забезпечених кредитів.
22. Галузі і види страхування в Україні.
23. Страхова компанія як основний елемент національного страхового ринку.
24. Характеристика розрахункових операцій, що здійснюються банками в Україні.
25. Сучасне валютне законодавство України: проблеми та напрями удосконалення.

10. ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Встановлення, зміна чи відміна податків, їх ставок у компетенції:

- а) Верховної Ради України;
- б) Кабінету Міністрів України;
- в) Міністерства фінансів України;
- г) Держкомстату;
- д) Державного казначейства.

2. Об'єкт лізингу протягом всього строку дії угоди є власністю:

- а) виробника об'єкту лізингу;
- б) лізингодавця;
- в) лізингоотримувача;
- г) всі відповіді правильні;
- д) немає правильних відповідей.

3. Об'єктом валютного регулювання є:

- а) національна валюта України;
- б) іноземна валюта;
- в) валютні цінності;
- г) грошові цінності;
- д) грошова одиниця України.

4. Основною функцією Національного банку України є:

- а) надання кредитів комерційним банкам;
- б) дисконтування цінних паперів;
- в) продаж цінних паперів;
- г) забезпечення держави іноземною валютою;
- д) забезпечення стабільності державної грошової одиниці України.

5. Форми фінансової звітності для бюджетних організацій встановлює:

- а) Міністерство фінансів України;
- б) Державний комітет статистики України;
- в) Національний банк України;
- г) Державне казначейство;
- д) немає правильної відповіді.

6. Об'єктами страхування виступають:

- а) життя;
- б) здоров'я;
- в) працездатність;
- г) майно;
- д) майнові інтереси.

7. Договір страхування вступає в дію:

- а) з моменту його підписання;
- б) з моменту його укладення;
- в) з моменту внесення першого страхового платежу, якщо інше не передбачено договором страхування;
- г) всі відповіді правильні;
- д) немає правильної відповіді.

8. Якщо завдано збитків майну страхувальника третьою особою і буде виплачуватись страховка, то виникнуть правовідносини між:

- а) страхувальником і страховиком;
- б) страховиком і третьою особою;
- в) страхувальником і третьою особою;
- г) правовідносини не виникають;
- д) немає правильної відповіді.

9. Контроль за касовим виконанням бюджету здійснює:

- а) Державне казначейство;
- б) Міністерство фінансів України;
- в) Національний банк України;
- г) Державна податкова адміністрація України;
- д) Рахункова палата Верховної Ради України.

10. Підприємства, що мають дочірні підприємства, складають крім своєї звітності:

- а) зведену фінансову звітність;
- б) консолідовану фінансову звітність;
- в) накопичувальну фінансову звітність;
- г) похідну фінансову звітність;
- д) немає правильної відповіді.

11. Податок на додану вартість — це:

- а) прями́й податок;
- б) податок на прибуток;
- в) особистий податок;
- г) непрями́й податок;
- д) місцевий податок.

12. Долю іноземних учасників у статутному фонді страховика встановлено в розмірі:

- а) до 50 %;
- б) до 25 %;
- в) рівно 25 %;
- г) рівно 50 %;
- д) немає правильно́ї відпові́ді.

13. Голова правління Національного банку України підзвітний:

- а) Кабінету міністрів України;
- б) Верховній Раді України і Президенту України;
- в) Міністерству фінансів України;
- г) Державній податковій адміністрації України;
- д) Президенту України.

14. Відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань визначена Законом України:

- а) «Про підприємництво»;
- б) «Про комерційну таємницю»;
- в) «Про господарські товариства»;
- г) «Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань»;
- д) немає правильно́ї відпові́ді.

15. Існують такі функції податків:

- а) розподільча і функціональна;
- б) зібрати і зробити платника банкрутом;
- в) збагачувальна і фіскальна;
- г) фіскальна і розподільча;
- д) немає правильно́ї відпові́ді.

16. Для законного зменшення податків можна:

- а) відкрити підприємство у вільній економічній зоні;
- б) відкрити підприємство в приморській зоні;
- в) відкрити підприємство за межею міста;
- г) зменшити прибуток у фінансовій звітності;
- д) немає правильно́ї відпові́ді.

17. Фіксований податок — це:

- а) прибутковий податок;
- б) податок на додану вартість;
- в) патент;
- г) 6 % податок на прибуток підприємства;
- д) немає точної відповіді.

18. Основною функцією Національного банку України є:

- а) забезпечення стабільної грошової одиниці України;
- б) представлення інтересів України в банках інших держав;
- в) проведення грошово-кредитної політики держави;
- г) введення Реєстру банків;
- д) участь у підготовці кадрів для банківської системи.

19. Всі фонди перераховують гроші в бюджет крім:

- а) Чорнобильського;
- б) Пенсійного;
- в) Соціального страхування;
- г) Інвестиційного;
- д) всі відповіді правильні.

20. Не можуть бути об'єктами лізингу:

- а) рухоме і нерухоме майно;
- б) обчислювальна техніка;
- в) транспортні засоби;
- г) основні фонди;
- д) земля та інші природні об'єкти.

21. Форми фінансової звітності бюджетних організацій встановлює:

- а) Національний банк України;
- б) Міністерство фінансів України;
- в) Державне казначейство;
- г) Державний комітет статистики;
- д) Державна податкова адміністрація України.

22. За органами збирання податки поділяються на:

- а) загальнодержавні і місцеві;
- б) прямі і непрямі;
- в) загальні і спеціальні;
- г) особисті і реальні;
- д) всі відповіді правильні.

23. Об'єктом лізингу не можуть бути:

- а) рухоме майно;
- б) нерухоме майно;
- в) земельні ділянки та інші природні об'єкти;
- г) всі відповіді правильні;
- д) немає правильної відповіді.

24. Розмір пені за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань повинен:

- а) не перевищувати подвоєну облікову ставку Національного банку України;
- б) перевищувати її;
- в) бути рівним їй;
- г) взагалі не пов'язаний з обліковою ставкою Національного банку України;
- д) немає точної відповіді.

**25. Методологічна рада з бухгалтерського обліку діє як до-
радчий орган при:**

- а) Державному казначействі;
- б) Національному банку України;
- в) Міністерстві фінансів України;
- г) Державному комітеті статистики України;
- д) Верховній Раді України.

26. Акцизний збір — це один з видів:

- а) податку на додану вартість;
- б) прямих податків;
- в) реальних податків;
- г) державного регулювання;
- д) непрямих податків.

27. Профіцитний бюджет — це:

- а) прибутки > видатків;
- б) прибутки = видаткам;
- в) прибутки < видатків;
- г) всі відповіді правильні;
- д) немає правильної відповіді.

**28. ПДВ та акцизний збір сплачується з такої форми лізин-
гу як:**

- а) пайовий;
- б) зворотній;
- в) міжнародний;
- г) за всіма формами;
- д) немає точної відповіді.

29. Пільги — це:

- а) можливість зменшення податків та платежів;
- б) зменшення ставок податків;
- в) надання податкового кредиту;
- г) встановлення податкового мінімуму з заробітної плати;
- д) повне звільнення від сплати податків.

30. Під валютними цінностями розуміють:

- а) валюту України;
- б) тільки іноземну валюту;
- в) тільки долари США;
- г) тільки золото;
- д) валюту України та іноземну валюту.

31. Лізинг — це:

- а) оренда;
- б) довгострокова оренда;
- в) приватизаційний документ;
- г) податок;
- д) документ про купівлю-продаж іноземної валюти.

32. До місцевого податку належать:

- а) податок на додану вартість;
- б) акциз;
- в) податок на рекламу;
- г) прибутковий податок;
- д) податок на прибуток.

33. Встановлення та відміна податків здійснюється:

- а) Президентом України;
- б) Верховною Радою України;
- в) Кабінетом Міністрів України;
- г) Державною податковою адміністрацією;
- д) Міжнародним валютним фондом.

34. Бухгалтерські документи та звітність слід зберігати не менше:

- а) 10 років;
- б) 5 років;
- в) 4 років;
- г) 3 років;
- д) 1 року.

35. За результатами ревізії оформляється:

- а) довідка;
- б) акт;
- в) доповідна;
- г) звіт ревізійної комісії;
- д) протокол.

36. Статутний капітал Національного банку України згідно з Законом України «Про Національний банк України» повинен складати не менше:

- а) 1 млн грн;
- б) 5 млн євро;
- в) 5 млн у. о.;
- г) 10 млн грн;
- д) 10 млн у.о.

37. Об'єкт лізингу протягом всього строку дії договору вважається власністю:

- а) виробника об'єкту лізингу;
- б) лізингоотримувача;
- в) лізингодавача;
- г) всі відповіді правильні;
- д) немає правильної відповіді.

38. Підприємства, що мають дочірні підприємства, складають крім своєї звітності:

- а) зведену фінансову звітність;
- б) консолідовану фінансову звітність;
- в) накопичувальну фінансову звітність;
- г) похідну фінансову звітність;
- д) немає правильної відповіді.

39. За результатами ревізії оформлюється:

- а) довідка;
- б) акт;
- в) доповідна;
- г) звіт ревізійної комісії;
- д) усі перераховані вище документи.

40. Фінансові правовідносини регулюються:

- а) Цивільним кодексом України;
- б) Кримінальним кодексом України;
- в) Господарським кодексом України;
- г) Сімейним кодексом України;
- д) Бюджетним кодексом України.

41. Платники грошових коштів платять одержувачу за прострочення платежу пеню в розмірі:

- а) 10 % від суми платежу;
- б) встановленому в розмірі за згодою сторін;
- в) не платять пеню;
- г) 3 %;
- д) немає правильної відповіді.

42. Лізингодавець — це:

- а) суб'єкт підприємницької діяльності, який передає в користування об'єкт лізингу за договором лізингу;
- б) продає об'єкт лізингу за договором;
- в) купує об'єкт лізингу за договором;
- г) отримує в користування об'єкт лізингу за договором;
- д) немає правильної відповіді.

43. Економіко-правова функція грошової реформи — це:

- а) зміна масштабу цін;
- б) залучення в обіг маси грошей, які знаходяться в населення;
- в) запровадження купюр нового зразка;
- г) обмін зношених банкнот та монет;
- д) стабілізація грошового обігу.

44. Сума інвестиції в пайовому лізингу складає:

- а) 90 % вартості об'єкта;
- б) 100 %;
- в) не більше 80 %;
- г) 85 %;
- д) немає правильної відповіді.

45. Кількість засновників фондової біржі повинна бути:

- а) не менше 100 осіб;
- б) 10 осіб;
- в) 2 особи;
- г) не менше 20 осіб;
- д) немає правильної відповіді.

46. Засновники фондової біржі повинні внести в статутний фонд суму:

- а) 625 мінімальних зарплат;
- б) не менше 10 тисяч неоподатковуваних мінімумів громадян;
- в) за згодою засновників;
- г) 1250 мінімальних зарплат;
- д) немає правильної відповіді.

47. Бюджет на наступний рік приймається:

- а) Верховною Радою України;
- б) Президентом України;
- в) Міністерством фінансів України;
- г) Міністерством оборони України;
- д) Кабінетом Міністрів України.

48. Норма обов'язкових резервів юридично встановлюється з метою:

- а) обмеження вилучення грошей з вкладів;
- б) підтримання стабільності національної валюти;
- в) обмеження грошової маси;
- г) підтримування ліквідності банків;
- д) мінімізації банківських ризиків.

49. Валютою страхування вважається:

- а) національна валюта України;
- б) валюта інших держав;
- в) валюта України і долар США;
- г) євро;
- д) немає правильної відповіді.

50. Встановлення та відміна податкових зборів здійснюється:

- а) Кабінетом Міністрів України;
- б) Президентом України;
- в) Верховною Радою України;
- г) Міністерством фінансів;
- д) Державною податковою адміністрацією.

51. Валютою бухгалтерського обліку та фінансової діяльності вважається:

- а) національна грошова одиниця України;
- б) євро;
- в) долари США;
- г) рублі;
- д) тугрики.

52. Бюджет країни — це:

- а) прибуток країни;
- б) видатки країни;
- в) прибутки та видатки країни;
- г) фінансовий план;
- д) фінансова звітність.

53. Бюджет України приймає:

- а) Президент України;
- б) Кабінет Міністрів України;
- в) Верховна Рада України;
- г) Міністерство фінансів України;
- д) Верховна Рада України зі згоди Президента України.

54. До непрямих податків належать:

- а) акцизний збір;
- б) податок з прибутку фізичних осіб;
- в) мито;
- г) податок на додану вартість;
- д) немає правильної відповіді.

55. Відповідно до Порядку координації проведення планових виїзних перевірок (постанова КМУ від 29.01.1999р. № 112) такі перевірки проводяться в день, повідомлений суб'єкту підприємництва за:

- а) 5 днів;
- б) 10 днів;
- в) 15 днів;
- г) 20 днів;
- д) 25 днів.

56. Електронними грошами вважаються:

- а) євро;
- б) всякі банкноти;
- в) чеки;
- г) картки для банкоматів;
- д) кредитні картки.

57. Суб'єктами правовідносин у процесі грошового обігу вважаються:

- а) суб'єкти підприємництва;
- б) фінансові посередники;
- в) дочірні підприємства;
- г) кредитні спілки;
- д) державні адміністрації.

58. Валютний контроль здійснюється згідно з:

- а) Закону України «Про валютний контроль»;
- б) Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність»;
- в) Закону України «Про банки і банківську діяльність»;
- г) Декрету Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю»;
- д) Указу Президента України «Про регулювання валютного контролю».

59. Згідно з договором фінансового лізингу платне використання об'єкту лізингу складає:

- а) 10 % амортизаційної вартості;
- б) 60 %;
- в) 90 %;
- г) 80 %;
- д) немає правильної відповіді.

60. Згідно зі ст. 99 Конституції України основною функцією Національного банку України є:

- а) накопичення валютних резервів держави;
- б) вихід України на міжнародний валютний ринок;
- в) забезпечення стабільності грошової одиниці — гривні;
- г) контроль за діяльністю комерційних банків;
- д) утворення і погашення державного внутрішнього і зовнішнього боргу.

ВІДПОВІДІ НА ТЕСТИ

1-а, 2-б, 3-в, 4-д, 5-г, 6-д, 7-в, 8-б, 9-а, 10-б, 11-г, 12-а, 13-б, 14-г, 15-г, 16-а, 17-г, 18-а, 19-б, 20-д, 21-в, 22-а, 23-в, 24-а, 25-в, 26-д, 27-а, 28-в, 29-б, 30-д, 31-б, 32-в, 33-б, 34-г, 35-б, 36-г, 37-в, 38-б, 39-б, 40-д, 41-б, 42-а, 43-д, 44-в, 45-г, 46-б, 47-а, 48-в, 49-а, 50-в, 51-а, 52-в, 53-в, 54-г, 55-б, 56-г, 57- б, 58-г, 59-б, 60-в.

11. ПИТАННЯ ДО ІСПИТУ

1. Поняття фінансів і фінансової системи України.
2. Поняття і функції фінансів.
3. Сучасна фінансова політика України та її вплив на зміни у фінансовому законодавстві.
4. Поняття фінансової діяльності держави.
5. Фінансово-правові форми державного регулювання ринкових відносин.
6. Фінансово-правові відносини, їх структура і особливості.
7. Суб'єкти фінансово-правових відносин.
8. Фінансово-правові норми, їх структура і види.
9. Місце фінансового права в системі права України та його взаємозв'язок з іншими галузями.
10. Поняття і система фінансового права.
11. Методи фінансового права.
12. Джерела фінансового права.
13. Фінансово-правові акти та їх різновиди.
14. Фінансово-правові норми, їх особливості та структура.
15. Поняття і види фінансового контролю.
16. Ревізія як основний метод фінансового контролю, її види. Оформлення результатів ревізії.
17. Правове положення і функції державних органів, які здійснюють фінансовий контроль в Україні.
18. Рахункова палата України: правовий статус, завдання, функції, повноваження.
19. Зміст та особливості перевірки, обстеження, аналізу і ревізії.
20. Поняття і система бюджетного права.
21. Поняття, зміст і особливості бюджетно-правових відносин.
22. Бюджетний устрій України.
23. Зміст закону «Про бюджет на поточний рік.»

24. Поняття і порядок кошторисно-бюджетного фінансування.
25. Бюджетні повноваження України та місцевих представницьких органів.
26. Поняття і зміст бюджетного процесу.
27. Порядок складання проекту бюджету, бюджетна резолюція.
28. Порядок розгляду і затвердження проекту бюджету.
29. Порядок виконання бюджету, компетенція Державного казначейства України.
30. Звітність про виконання бюджету, її види.
31. Поняття і методи бюджетного регулювання.
32. Правові основи і порядок використання позабюджетних коштів.
33. Методи дотацій, субвенцій і субсидій у бюджетному регулюванні.
34. Правові основи розмежування доходів і видатків між ланками бюджетної системи.
35. Відповідальність за порушення бюджетного законодавства України.
36. Поняття і система податкового права.
37. Класифікація податків згідно з Законом України «Про систему оподаткування».
38. Податкова система України: поняття, принципи і структура.
39. Поняття і види податкових пільг.
40. Принцип резидентства у податковому праві.
41. Правовий статус, завдання, функції, права і обов'язки Державної податкової служби України.
42. Поняття податку, принципи оподаткування.
43. Податок на прибуток підприємств.
44. Прибутковий податок з громадян України.
45. Податок на прибуток іноземних громадян.
46. Податок на землю.
47. Податок на промисел.
48. Акцизний збір.
49. Державне мито.
50. Мито як вид податку.
51. Податок на додану вартість.
52. Податок з власників транспортних засобів.
53. Юридична відповідальність за податкові правопорушення.
54. Правовий статус банківської системи України згідно з Законом України «Про банки і банківську діяльність».
55. Поняття і принципи банківської діяльності.

56. Правовий статус, функції і контрольні повноваження Національного банку України.

57. Організаційні основи і структура Національного банку України.

58. Правовий статус та функції комерційних банків.

59. Порядок ліцензування банківських операцій.

60. Види банківських кредитів.

61. Принципи організації, види та умови банківського кредитування згідно з Законом України «Про кредитування».

62. Порядок видачі і погашення кредиту.

63. Державний кредит як поняття фінансового права.

64. Кредитний договір: поняття, структура, істотні умови.

65. Види банківських операцій згідно з Законом України «Про банки і банківську діяльність».

66. Характеристика основних банківських послуг і операцій.

67. Основні види банківських розрахункових документів.

68. Порядок відкриття рахунків у банках.

69. Правовий статус і функції кредитно-фінансових установ позабанківської системи.

70. Система, правовий статус державних органів, які здійснюють керівництво фінансовою діяльністю в державі.

71. Поняття і зміст податкових правовідносин.

72. Контрольно-ревізійне управління.

73. Правові основи регулювання грошової системи України.

74. Організація та органи фінансового контролю.

75. Правові засади безготівкового грошового обігу.

76. Правові основи введення національної валюти в Україні.

77. Правові основи емісії грошей в Україні.

78. Правовий механізм управління грошовим обігом в Україні.

79. Правове регулювання державного кредиту.

80. Поняття і правовий режим внутрішнього боргу України.

81. Місцеві податки і збори.

82. Правова форма безготівкових розрахунків.

83. Поняття банківського кредиту та його значення у фінансово-кредитній системі України.

84. Правові основи діяльності установ парабанківської системи.

85. Контроль за виконанням кредитних договорів.

86. Правова природа поняття банківської таємниці.

87. Поняття і функції страхування згідно з Законом України «Про страхування».

88. Договір про страхування і страховий поліс.

89. Поняття і характеристика перестраховання.
90. Сучасні галузі і види страхування.
91. Державний нагляд за страховою діяльністю.
92. Правила здійснення валютних операцій.
93. Державний валютний фонд, джерела його формування.
94. Поняття і види валютних цінностей.
95. Органи, які здійснюють валютний контроль.
96. Повноваження Національного банку України у сфері валютного регулювання.
97. Юридична відповідальність за порушення валютного законодавства України та її види.
98. Правове регулювання протидії легалізації (відмиванню) коштів, отриманих злочинним шляхом.
99. Поняття і види фінансових санкцій.

12. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ

1. Конституція України. — К.: Преса України, 2005. — 80 с.
2. Цивільний кодекс України. — К.: Кондор, 2003. — 400 с.
3. Господарський кодекс України. — К.: Атіка, 2003. — 208 с.
4. Бюджетний кодекс України. — К.: Ін Юре, 2004. — 168 с.
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення. — К.: Юрінком інтер, 2000. — 136 с.
6. Кримінальний кодекс України. — К.: Атіка, 2003. — 192 с.
7. Закон України «Про акцизний збір» // ВВР України. — 1993. — № 10.
8. Закон України «Про аудиторську діяльність» // ВВР України. — 1993. — № 23.
9. Закон України «Про банки і банківську діяльність» // ВВР України. — 2000. — № 21.
10. Закон України «Про банкрутство» // ВВР України. — 1992. — № 31, в ред. від 30.06.1999 р.
11. Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» від 16 липня 1999 р. № 996-XIV // Урядовий кур'єр. — 1999. — № 162.
12. Закон України «Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань» // ВВР України. — 1997. — № 5.
13. Закон України «Про власність» від 07.02.1991 р. // Галицькі контракти. — 1996. — № 42.
14. Закон України «Про державний внутрішній борг України» // ВВР України. — 1992. — № 41.
15. Закон України «Про державну контрольно-ревізійну службу в Україні» // ВВР України. — 1994. — № 11.
16. Закон України «Про економічну самостійність України» // ВВР України. — 1990. — № 34.
17. Закон України «Про єдиний митний тариф» // ВВР України. — 1992. — № 19.

18. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом» // Урядовий кур'єр. — 2002. — 11 грудня.

19. Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18 вересня 1991 р. № 1560-XII // ВВР України. — 1992. — № 47. — Ст. 646.

20. Закон України «Про лізинг» від 16 грудня 1997 р. № 723/97-ВР (із змінами від 14.01.1999 та від 20.12.2003) // ВВР України. — 1998. — № 16. — Ст. 68.

21. Закон України «Про Національний банк України» // ВВР України. — 1999. — № 29.

22. Закон України «Про Національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів в Україні» № 710 від 10.12.1997 р. // ВВР України. — 1998. — № 15.

23. Закон України «Про обіг векселів в Україні» від 05.04.2001 р.

24. Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 21 травня 1997 р. № 283/97 // ВР із змінами й доповненнями згідно із Законом № 693/97 від 18 листопада 1997 р. // Все про бухгалтерський облік. — 1999. — № 53.

25. Закон України «Про оренду державного та комунального майна» від 10 квітня 1992 р. № 2269-XII (із змінами від 14.03.1995 р.) // ВВР України. — 1992. — № 30. — Ст. 416.

26. Закон України «Про податок з доходів фізичних осіб» // ВВР України. — 2003. — № 37.

27. Закон України «Про податок на додану вартість» від 3 квітня 1997 р. № 168/97-ВР // Все про бухгалтерський облік. — 1999. — № 48.

28. Закон України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті» // ВВР України. — 1994. — № 40.

29. Закон України «Про Рахункову палату Верховної Ради України» // ВВР України. — 1996. — № 46.

30. Закон України «Про режим іноземного інвестування» від 19.03.1996 р. // Право України. — 1996. — № 6.

31. Закон України «Про систему оподаткування» // Голос України. — 1997. — № 52.

32. Закон України «Про страхування» від 07.03.1996 р. // Право України. — 1996. — № 6.

33. Закон України «Про цінні папери та фондову біржу» від 18.06.1991 року.

34. Декрет Кабінету Міністрів «Про державний пробірний нагляд» // ВВР України. — 1993. — № 28.

35. Декрет Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання та валютного контролю» // ВВР. — 1993. — № 40.

36. Указ Президента України від 27.04.1995 р. № 335/95 «Про Державне казначейство» // Офіційний вісник України. — 1995. — № 19. — С. 24.

37. Постанова Верховної Ради України. Акт проголошення незалежної України // ВВР України. — 1991. — № 30.

38. Постанова Кабінету Міністрів України «Про порядок реєстрації договорів лізингу» від 16 червня 1998 р. № 913 // Офіційний вісник України. — 1998. — № 27 (286).

39. Постанова Кабінету Міністрів України «Порядок надання молодим громадянам пільгових довгострокових кредитів для одержання освіти у вузах за різними формами освіти незалежно від форм власності від 27 травня 2000 р. № 844 // Офіційний вісник України. — 2000. — № 23. — С. 940.

40. Положення «Про порядок складання єдиного кошторису доходів і видатків бюджетної установи, організації», затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 2 лютого 1997 р. № 180.

41. Положення «Про порядок створення і реєстрації комерційних банків», затверджене постановою Правління НБУ № 182 від 23 липня 1996 р.

42. Положення «Про порядок видачі банкам банківських ліцензій, письмових дозволів та ліцензій на виконання окремих операцій», затверджене постановою Правління НБУ № 275 від 17 липня 2001 р.

43. Положення Національного банку України «Про кредитування», затверджене постановою правління НБУ від 28.09.1995 р. № 246.

44. Інструкція № 3 «Про відкриття банками рахунків у національній та іноземній валюті», затверджена постановою Правління НБУ № 121 від 27.05.1996 р. та з доповненнями від 23.09.1996 р. // Додаток до журналу Вісник НБУ вип. 5. — К., 1996.

45. Інструкція «Про організацію роботи з готівкового обігу установами банків України», затверджена постановою Правління Національного банку України від 19 лютого 2001 р. № 69.

46. Інструкція «Про порядок ведення касових операцій у народному господарстві України», затверджена постановою Правління НБУ № 21 від 20.06.1995 р. в редакції постанови Правління НБУ від 13 жовтня 1997 р. № 334.

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА:

1. *Воронова Л. К., Кучерявенко Н. П.* Финансовое право. — Х.: Одиссей, 2003. — 448 с.

2. *Воронова Л. К.* Финансове право: Підручник. — К.: Олді плюс, 2006. — 460 с.

3. Финансове право України: Підручник / Г. В. Бех, О. О. Дмитрик, І. Є. Криницький; За ред. М. П. Кучерявенка. — К.: Юрінком Інтер, 2005. — 320 с.

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА:

1. *Алексеев І. В. та ін.* Гроші та кредит. — Львів: Вид-во Національного університету «Львівська політехніка», 2004. — 168 с.

2. *Базилевич В. Д., Баластик Л. О.* Державні фінанси: Навч. посіб. — К.: Атіка, 2002. — 368 с.

3. *Бантышев А. Ф., Ухаль А. М.* Административная ответственность за нарушение правил о валютных операциях по действующему законодательству Украины. — Ужгород, 2001. — 140 с.

4. *Бандурка О. М., Гетьманець О. П.* Бюджетне право. — Х.: Вид-во НУВС, 2003. — 156 с.

5. Банківське право України / Ю. В. Ващенко: Навч. посіб. — К.: ЦУЛ, 2006. — 344 с.

6. *Берназюк Я.* Податково-правовий статус Національного банку України // Підприємництво, господарство і право, 2003, № 11.

7. *Біленчук А. І., Динник Г. В., Лютий С. В.* Страхове право. — К.: Атіка, 1999.

8. *Берлач А. І.* Фінансове право: Курс дистанційного навчання. — К.: Олді плюс, 2006. — 288 с.

9. *Будко А. Д., Марченко Б. М.* Внутрішній фінансовий контроль у системі фінансового контролю України // Фінанси України. — 2003. — № 8.

10. *Василинчук В.* Правове регулювання банківського кредитування суб'єктів підприємницької діяльності // Право України. — 2001. — № 7.

11. *Ватуля І. Д.* Податки, збори, платежі.: Навч. посіб. — К.: ЦУЛ, 2006. — 356 с.

12. *Гега П. Г., Доля Л. М.* Основи податкового права. — К.: Знання, 2003. — 304 с.

13. *Гревицова Р.* Кримінальна відповідальність за злочини у сфері оподаткування // Право України. — 2000. — № 11.

14. *Довгалик В. І.* Податкова система.: Навч. посіб. — К.: ЦУЛ, 2007. — 360 с.

15. *Зюнькін А. Г.* Фінансове право. — К.: МАУП, 2003. — 160 с.

16. *Ищенко Е. П.* Финансовое право Украины: Курс лекций для студентов экономических и правовых специальностей. — Херсон., 1997. — 85 с.

17. *Капачва Л. М., Лях М. С.* Фінансове право: Навч. посіб. — К.: ЦУЛ, 2004. — 248 с.

18. *Клатків М.* Економіко-правові питання страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів // Право України. — 2000. — № 12.

19. *Ковальський В. С.* Фінансові санкції за законодавством України: Зб. нормат. актів — К.: Юрінком Інтер, 2001. — 416 с.

20. *Ковальчук А.* Грошово-кредитна сфера як об'єкт правового регулювання // Підприємництво, господарство і право. — 2003. — № 10.

21. *Костюченко О. А.* Банківське право. — К.: МАУП, 2001. — 420 с.

22. *Кучерявенко Н. П.* Податкове право. — К.: Юрінком Інтер, 2003.

23. *Кузьменко О. А.* Інтеграція Рахункової палати України до міжнародних інститутів вищого незалежного фінансового контролю // Підприємництво, господарство і право. — 2001. — № 5

24. *Легкова М. Ф.* Фінансове право.: Навч.-метод. посіб. — К.: Олді плюс, 2006. — 119 с.

25. *Ляшенко Ю. І., Максименко І. А.* Фінансова діяльність держави: цілі, засоби, результати // *Фінанси України*. — 2003. — № 6.
26. *Мандрица В. М., Рукавишникова І. В., Дружинин Д. Н.* Финансовое право. — Ростов н/Д: Феникс, 1999. — 448 с.
27. *Нагребельний В. П., Чернадчук В. Д., Сухонос В. В.* Фінансове право України. — Суми: Університетська книга, 2004. — 320 с.
28. *Нашинець-Наумова А. Ю.* Фінансове право: Навч.-метод. комплекс. — К.: ІММБ, 2003. — 81 с.
29. *Нашинець-Наумова А. Ю.* Фінансове право: Навч.-метод. посіб. — К.: ІММБ, 2004. — 126 с.
30. *Нечай А.* Фінансова діяльність та фінансове право в сучасний період: їх поняття // *Право України*. — 2000. — № 1.
31. *Павлюк С. М.* Роль вищих органів фінансового контролю у бюджетному процесі // *Фінанси України*. — 2000. — № 11.
32. *Піхоцький В. Ф.* Контроль готівкових розрахунків // *Фінанси України*. — 2000. — № 8.
33. *Познякова Т.* Характерні риси та особливості понятійно-категорійного апарату бюджетного права // *Підприємництво, господарство і право*. — 2003. — № 11.
34. *Правознавство: Навч. посіб.* / В. В. Молдован. — К.: ЦУЛ, 2006. — 224 с.
35. *Понікаров В. Д.* Фінансове право. — К.: Олді плюс, 2006. — 200 с.
36. *Савченко Л. А., Цимбалюк А. В., Шкарупа В. К., Глух М. В.* Фінансове право: Навч. посіб. — Ірпінь: Академія ДПС України, 2001. — 85 с.
37. *Старостенко Г. Г.* Бюджетна система України: Навч. посіб.: К.: ЦУЛ, 2006. — 240 с.
38. *Стефанюк І. Б.* Мета і завдання державно-фінансового контролю, підприємницької діяльності // *Фінанси України*. — 2002. — № 4.
39. *Федоров С.* Финансово-правовые санкции: проблемы применения // *Підприємництво, господарство і право*. — 2003. — № 4.
40. *Фінансово-правовий словник* / Уклад. В. В. Безугла та ін. — К.: КДУ ім. Т. Г. Шевченка, 1993. — 131 с.
41. *Юргелевич С. В.* Система державно-фінансового контролю // *Фінанси України*. — 2002. — № 4.

13. СЛОВНИК ТЕРМІНІВ

АВАЛЬ — вексельне гарантування, за яким особа, яка його здійснює (аваліст), бере на себе відповідальність перед власником векселя за виконання векселедавцем зобов'язань щодо оплати цього векселя. А. можуть видавати як на повну суму векселя, так і на частину цієї суми. Оформляють А. гарантійним написом аваліста на векселі чи на додатковому аркуші.

АВАНСОВІ ПЛАТЕЖІ — сплата до бюджету податків і податкових платежів у розмірах, визначених, відповідно до прогнозованих оцінок об'єкта оподаткування або з його фактичних розмірів за попередній період чи аналогічний період попереднього року.

АВІЗО — офіційне письмове банківське повідомлення про виконання розрахункової операції. Спрямовується іншому банку чи клієнтові і використовується банками для сповіщення своїх клієнтів про дебетові та кредитові записи, залишки коштів на рахунках, виплату переказів, подання чеків, відкриття акредитивів. Як А. використовують спеціальні бланки або копії грошово-розрахункових документів (платіжні доручення чи вимоги, меморіальні ордери тощо). В А. зазначають його номер, дату операції та її характер, суму, реквізити платника чи одержувача.

АВУАРИ — 1. Різні активи (готівка, чеки, векселі, акредитиви), за рахунок яких можуть бути здійснені виплати і погашені зобов'язання їхніх власників. 2. Грошові ресурси банку в іноземних валютах, цінних паперах, золоті, що є на його рахунках у закордонних банках. Сукупність таких ресурсів, що належать певній країні, називається її закордонними А. ними здійснюють виплати, погашають зобов'язання, забезпечують розрахунки між державами. Значна частина розрахунків у світовому господарстві здійснюється в доларах США, євро, японських ієнах, англійських фунтах стерлінгів. Тому найпоширеніші А. саме в цих валютах.

АГЕНТ — фізична або юридична особа, яка виконує функції довіреної особи, посередника, уповноваженого, тобто здійснює певні дії від імені іншої особи (принципала) за дорученням і в інтересах цієї особи. У фінансово-комерційних операціях агентами є брокери, дилери, маклери, комісіонери.

- АДМІНІСТРАТИВНЕ СТЯГНЕННЯ** — штрафна санкція, що накладається на керівників і посадових осіб підприємств, установ та організацій за порушення податкового законодавства.
- АЖІО** — відхилення курсу валюти, акцій, векселів та інших цінних паперів від їх номінальної вартості або паритету в бік перевищення.
- АЖУР** — стан бухгалтерського обліку, коли всі записи на рахунках роблять у день здійснення господарських операцій; у ширшому розумінні — коли обліково-обчислювальні роботи виконуються в установлені терміни.
- АКТ РЕВІЗІЇ** — основний письмовий документ, що засвідчує наслідки обстеження, перевірки стану або результатів роботи підприємства, організації, установи чи дій службової особи (групи осіб).
- АКТИВНІ ОПЕРАЦІЇ БАНКІВ** — операції, за допомогою яких банки розміщують наявні у них грошові ресурси (видача позик, купівля цінних паперів тощо).
- АКЦЕПТ** — згода на оплату або гарантування оплати платіжних документів. А. широко використовують для розрахунків за поставлені товари, виконані роботи чи надані послуги у внутрішньому й міжнародному товарно-грошовому обігу.
- АКЦЕПТНИЙ АКРЕДИТИВ** — банківський кредит, який отримує експортер чи імпортер передачею банкові своїх векселів, виставлених на даний банк. Такі векселі можна продати, оскільки банківський акцепт дає право покупцеві векселя отримати розрахунок за ним у банку.
- АКЦЕПТОВАНИЙ ВЕКСЕЛЬ** — вексель, що містить згоду платника на його оплату. Акцепт оформляється написом на векселі («акцептований», «прийнятий», «зобов'язуюсь заплатити» і т. ін.) і підписом трасата (платника за векселем). Через акцепт особа, яка зазначена на векселі як платник (трасат), беручи на себе обов'язки акцептанта, стає головним вексельним боржником.
- АКЦИЗ** — вид непрямого податку на високорентабельні та монополні товари (продукцію), який включається до ціни товарів (продукції).
- АУДИТОР** — працівник аудиторської служби (фірми), який здійснює незалежну експертизу чи контроль за дотриманням встановленого порядку проведення фінансово-господарських операцій, бухгалтерського обліку та звітності, надає з цих питань консультативні послуги.
- АУДИТОРСЬКА ФІРМА (СЛУЖБА)** — організація, яка на договірних засадах здійснює аудит, тобто позавідомчу незалежну фінансову та бухгалтерську експертизу чи контроль за діяльністю господарських суб'єктів (підприємств, фірм, організацій), а також надає консультативні послуги. Метою такої експертизи є об'єктивна оцінка фінансового стану, перевірка правочинності укладених угод, дотримання законодавства, насамперед податкового, й достовірності поданої звітності. А. ф. (с.) можна створювати на

основі будь-яких форм власності. Для здійснення аудиторської діяльності потрібно мати ліцензію.

АУКЦІОН — продаж товарів і майна з публічного торгу покупцеві, який запропонував найвищу ціну.

АУКЦІОН ВАЛЮТНИЙ — організована форма проведення операцій з купівлі-продажу іноземних валют за конкурсом покупців.

АУКЦІОН ГРУПОВИЙ — форма біржової торгівлі, коли спочатку нагромаджують замовлення, а потім розпродують їх одноразово в торговому залі під контролем уповноваженого брокера чи працівника біржі.

БАЛАНС БАНКІВСЬКИЙ — бухгалтерський баланс, який відбиває стан залучених і власних коштів, їх джерела, розміщення в кредитних та інших операціях. За даними балансу здійснюється контроль за формуванням і використанням банківських ресурсів, станом кредитних, розрахункових, касових та інших банківських операцій.

БАЛАНС БУХГАЛТЕРСЬКИЙ — форма бухгалтерської звітності, яка відбиває в грошовому виразі стан господарських засобів за їх складом і використанням, джерелами надходження та призначенням на певну дату. Має форму таблиці, що складається з двох частин: активу і пасиву. Оскільки актив і пасив балансу відбивають ті самі кошти, їх підсумки мають дорівнювати один одному.

БАЛАНС ДЕРЖАВИ ПЛАТІЖНИЙ — співвідношення між сумою фактичних грошових надходжень із-за кордону та сумою платежів іншим державам за певний період (рік, квартал, місяць) або на певну дату. Б. д. п. є найпоширенішим видом балансу міжнародних розрахунків. Його розроблюють за формою, рекомендованою МВФ.

БАЛАНС ДЕРЖАВИ ФІНАНСОВИЙ ЗВЕДЕНИЙ — система показників, що характеризують джерела створення та напрямки використання фінансових ресурсів і їх величину за відповідний період. Містить фінансові ресурси, що створюються і використовуються в усіх секторах економіки незалежно від форм власності, а також обов'язкові та добровільні платежі, сплачувані населенням, довготермінові кредити банків, доходи від зовнішньоекономічної діяльності. У видатковій частині балансу наводять загальну суму витрат, здійснених суб'єктами господарювання та по лінії бюджетної системи.

БАЛАНС ДОХОДІВ І ВИДАТКІВ — поточний фінансовий план підприємства, що є основою організації фінансових відносин, формування та використання грошових доходів і фондів. Розроблюється звичайно на рік з поквартальним поділом. Проте в умовах нестабільної економіки та при високих темпах інфляції баланс можна скласти і на коротші терміни.

БАЛАНСОВИЙ ПРИБУТОК — загальна сума прибутку підприємства від усіх видів діяльності за звітний період, що відбита в його балансі і містить прибуток від реалізації продукції (робіт, послуг), зокрема продукції допоміжних і обслуговуючих виробництв, що не мають окремого балансу, основних фондів, нематеріальних активів, цінних паперів, валютних цінностей, інших видів фінансових ресурсів і матеріальних цінностей, а також прибуток від орендних (лізингових) операцій, роялті та позареалізаційних операцій.

БАНК-ЕМІТЕНТ — банк, що випускає в обіг грошові знаки, цінні папери та платіжно-розрахункові документи.

БАНКІВСЬКА АСОЦІАЦІЯ — об'єднання банків, яке створюється з метою захисту своїх професійних інтересів.

БАНКІВСЬКА ЛІКВІДНІСТЬ — здатність банку погасити в установленний термін зобов'язання, яке визначається співвідношенням та структурою активів і пасивів банку.

БАНКІВСЬКА ЛІНІЯ — кредитна лінія, яку банк відкриває клієнтові.

БАНКІВСЬКА ТАЄМНИЦЯ — відомості, що не підлягають розголошенню. До них належать відомості про стан рахунків клієнтів і виконуваних операцій. Такі відомості можуть надаватися самим клієнтам, судовим, слідчим і фінансовим органам. Банківська таємниця є різновидом комерційної таємниці, яка полягає у тому, що фірми й банки приховують одне від одного відомості про операції з метою отримання більших прибутків. Публікація балансів не містить банківську таємницю, оскільки відомості звичайно є загальними і не розкривають конкретних операцій банків, їхніх зв'язків з клієнтурою.

БАНКІВСЬКИЙ АКЦЕПТ — згода банку на оплату платіжних документів, форма гарантії їх оплати. Оформлюється у вигляді відповідного напису банку-акцептанта.

БАНКІВСЬКИЙ КРЕДИТ — основна форма кредиту, за якої банк надає клієнтові у тимчасове користування частину власного або залученого капіталу на умовах повернення зі сплатою банківського процента.

БАНКІВСЬКИЙ ФАКТОРИНГ — вид послуг банку з рефінансування дебіторських зобов'язань клієнта без права вимоги повернення.

БАНКІВСЬКИЙ ФОРФЕЙТИНГ — фінансування міжнародної торгівлі шляхом обліку переказних векселів без права регресу, тобто покупець векселя бере на себе весь ризик неплатежу і не може пред'явити претензії попередньому власникові.

БАНКІВСЬКІ ІНВЕСТИЦІЇ — вкладання банківських ресурсів на тривалій термін.

БАНКІВСЬКІ ОПЕРАЦІЇ — операції банків із залученням коштів та їх вкладання в позички, цінні папери й послуги, випуску в обіг і вилучення з нього грошей, здійснення капітальних вкладень, касового виконання державного бюджету тощо.

БАНКОМАТ — електронний термінальний пристрій, сполучений з банківським комп'ютером і призначений для одержання клієнтом готівки зі свого рахунка, а також довідок по ньому. Доступ до користування банкоматом забезпечується виданою банком спеціальною кредитною картою.

БАНКРУТСТВО — фінансова неспроможність осіб, підприємств, фірм, нездатність платити кредиторам за борговими зобов'язаннями і продовжувати нормальну діяльність. Розрізняють два види банкрутства: перший — це навмисне, тобто свідоме доведення своїх комерційних справ до банкрутства; другий вид пов'язаний із певними обставинами або є результатом некомпетентного управління. Згідно з ринковими постулатами банкрутство виконує функцію своєрідного відбору найефективніших форм і методів господарювання.

БАРТЕР — еквівалентний обмін товарами між фірмами різних країн. Проводиться на безвалютній основі.

БЕЗАКЦЕПТНІ ПЛАТЕЖІ — платежі, що здійснюються на основі платіжних вимог списанням коштів з рахунка платника без його згоди, про що робиться спеціальна відмітка на документі: «Без акцепту».

БЕЗГОТІВКОВИЙ ГРОШОВИЙ ОБІГ — частина грошового обігу, в якій рух грошей відбувається як перерахування сум по рахунках у банках чи зарахування взаємних вимог, тобто безготівкових грошових знаків. Переважна більшість загального грошового обігу здійснюється в безготівковій формі. Це зумовлено тим, що безготівковий обіг має значні переваги перед готівковим, а тому набагато ефективніший і доцільніший як для суспільства загалом, так і для кожного окремого економічного суб'єкта.

БІРЖА — організаційно оформлений, постійно функціонуючий ринок, на якому здійснюється торгівля цінними паперами і оптова торгівля товарами. Відповідно розрізняють Б. фондову, товарну та валютну.

БЛОКОВАНИЙ РАХУНОК — банківський рахунок, розпоряджання яким обмежене за рішенням слідчих, судових чи урядових органів.

БОНИ — короткотермінові боргові зобов'язання, що їх випускають державна скарбниця, муніципальні органи, окремі установи і підприємства.

БОНУС — додаткова винагорода, премія.

БЮДЖЕТ КОНСОЛІДОВАНИЙ — зведений бюджет нижчих територіальних рівнів і бюджету відповідного адміністративно-територіального утворення. Б. к. використовується для розрахунків та аналізу.

БЮДЖЕТНИЙ ДЕФЦИТ — перевищення видатків бюджету над його доходами, показник кризового стану державних фінансів, один із факторів розвитку інфляції. Причини появи і зростання Б. д. —

посиленим економічної нестабільності, скорочення надходжень до бюджету внаслідок зниження ефективності виробництва, безконтрольне збільшення бюджетних витрат.

БЮДЖЕТНИЙ ПЕРІОД — час дії бюджету від складання його проекту до затвердження звіту про виконання. Згідно з Конституцією України Б. п. починається 1 січня і закінчується 31 грудня, тобто триває календарний рік.

ВАЛЮТА БАЗИСНА — валюта, щодо якої в певній країні або фінансовому центрі здійснюється котирування інших валют, наприклад, долар США, англійський фунт стерлінгів.

ВАЛЮТА ВІЛЬНО КОНВЕРТОВАНА — валюта, що вільно і необмежено обмінюється на інші іноземні валюти. Сфера обміну В. в. к. поширюється як на поточні операції, пов'язані з поточною зовнішньоекономічною діяльністю (зовнішньоторговельний обмін, неторговельні платежі, іноземний туризм), так і на операції щодо зовнішніх кредитів і закордонних інвестицій. Режим функціонування В. в. к. практично означає відсутність будь-яких валютних обмежень.

ВАЛЮТНА ІНТЕРВЕНЦІЯ — втручання центрального банку в операції на валютному ринку для того, щоб впливати на курс національної валюти. Здійснюється через купівлю-продаж іноземної валюти: щоб підвищити курс національної валюти, центральний банк продає іноземну валюту, а щоб знизити його — скуповує. В. і. є складовою валютної політики держави.

ВАЛЮТНА ПОЛІТИКА — сукупність заходів, що здійснюються державою у сфері міжнародних валютних відносин відповідно до її поточних і стратегічних цілей. В. п. є складовою державної економічної політики держави.

ВАЛЮТНИЙ КУРС — співвідношення між грошовими одиницями двох країн, яке використовується для обміну валют, під час здійснення валютних та інших економічних операцій. Зовні виступає як ціна валюти однієї країни, виражена у валюті іншої країни чи в міжнародних розрахункових одиницях.

ВАЛЮТНИЙ ПАРИТЕТ — законодавче встановлене співвідношення між двома валютами, яке і є основою валютного курсу.

ВАЛЮТНИЙ РЕЗЕРВ — запас іноземної валюти, а також золота, яким володіє правлячий орган або центральний банк певної країни для платежів за міжнародними розрахунками.

ВАЛЮТНИЙ РИЗИК — небезпека валютних втрат, пов'язаних зі зміною курсу іноземної валюти стосовно національної валюти під час виконання торговельних, кредитних і валютних операцій.

ВАЛЮТНІ ОПЕРАЦІЇ — операції, пов'язані з переходом права власності на валютні цінності, за винятком операцій, що здійснюються між резидентами у валюті України; операції, пов'язані з використанням валютних цінностей у міжнародному обігу як засобу

платежу, з передаванням заборгованостей та інших зобов'язань, предметом яких є валютні цінності; операції, пов'язані із ввезенням, переказуванням і пересиланням на територію України та вивезенням, переказуванням і пересиланням за її межі валютних цінностей.

ВАЛЮТНІ РИНКИ — центри зосередження валютних операцій, які здійснюються на основі попиту і пропозиції та забезпечують своєчасність міжнародних розрахунків. Учасниками в. р. є банки, компанії та їхня клієнтура, а також валютні біржі.

ВЕКСЕЛЬ — цінний папір, який засвідчує безумовне грошове зобов'язання векселедавця сплатити після настання терміну визначену суму грошей власникові векселя (векселевласникові).

ГАРАНТ — державний орган, установа, підприємство чи особа, які у певний спосіб гарантують своєчасну сплату суми, що її має повернути боржник, і мають за неї економічну, фінансову, матеріальну та моральну відповідальність, компенсують збитки, що виникають.

ГАРАНТОВАНИЙ КРЕДИТ — кредит, який надається одними підприємствами іншим під гарантію банків, фірм або урядових органів. До г. к. звертаються тоді, коли постачальник не впевнений у платоспроможності покупця.

ГАРАНТОВАНИЙ ЧЕК — чек клієнта, гарантований його банком.

ГРИВНЯ — 1. Грошова і вагова одиниця Стародавньої Русі. Походить від назви обруча із золота чи срібла, яку носили на шиї як прикрасу. Для зручності обручі розрубували на частини, які самостійно оберталися і послужили основою для нової грошової одиниці — рубля. 2. Грошова одиниця Української Народної Республіки, в якій у 1918 році випускались кредитні білети Державного банку УНР. 3. Згідно з Конституцією гривня є грошовою одиницею України. Введена в обіг Указом Президента України 25 серпня 1996 р. № 762/96.

ГРОШІ ЕЛЕКТРОННІ — умовна назва коштів, які використовуються їхніми власниками в електронній системі банківських послуг. Фактично це кредитні гроші, що обертуються не з допомогою паперових носіїв, а через запровадження до сфери розрахунків комп'ютерної техніки і сучасних систем зв'язку. Г. е. є найбільш прогресивним, економічним і зручним носієм грошових функцій, що значно прискорює безготівкові розрахунки між суб'єктами господарювання.

ГРОШОВИЙ ОБІГ — рух грошей у готівковій та безготівковій формах, що обслуговує кругообіг товарів і послуг у процесі розширеного відтворення.

ГРОШОВО-КРЕДИТНА ПОЛІТИКА — сукупність заходів держави у сфері грошового обігу і кредитних відносин з метою регулювання економічного зростання, стримування інфляції, забезпечен-

ня зайнятості та збалансовування платіжного балансу. Основні напрямки г.-к. п. визначаються вищими законодавчими органами країни, а реалізуються урядами, центральними банками разом з Міністерством фінансів.

ГУДВІЛ — комплекс заходів, спрямованих на збільшення прибутку підприємства без відповідного збільшення активних операцій, зокрема використання кращих управлінських здібностей, домінуюча позиція на ринку продукції (робіт, послуг), нові технології тощо. Вартість Г. визначається різницею між ціною придбання і звичайною ціною відповідних активів.

ДЕБІТОР — юридична чи фізична особа, яка заборгувала даному підприємству, організації, фірмі чи установі гроші або майно.

ДЕБІТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІСТЬ — рахунки, що виникають внаслідок поставок у кредит і підлягають оплаті. У балансі підприємства входять до складу оборотного капіталу.

ДЕВАЛЬВАЦІЯ — знецінення національної грошової одиниці порівняно з іноземною валютою чи міжнародними валютними одиницями. Виявляється у зниженні курсу національної валюти. Причиною девальвації є інфляція, коли в різних країнах вона розвивається неоднаковими темпами.

ДЕКЛАРУВАННЯ — подання платником відомостей про обсяги об'єкта оподаткування та інших даних, необхідних для визначення суми податку.

ДЕНОНСАЦІЯ — письмова відмова від угоди до закінчення терміну її дії.

ДЕРЖАВНЕ МИТО — грошова плата, що стягується за вчинення юридичних дій та за видачу документів юридичного характеру уповноваженими на те державними органами й перераховується ними до бюджету.

ДЕРЖАВНИЙ РЕЄСТР ФІЗИЧНИХ ОСІБ — ПЛАТНИКІВ ПОДАТКІВ ТА ІНШИХ ОБОВ'ЯЗКОВИХ ПЛАТЕЖІВ — це автоматизований банк даних, створений для забезпечення єдиного державного обліку фізичних осіб, які зобов'язані сплачувати податки, збори, інші обов'язкові платежі до бюджетів та внески до державних цільових фондів у порядку і на умовах, визначених законодавчими актами України.

ДЕРЖАВНІ ЦІЛЬОВІ ФОНДИ — фонди, які створені відповідно до законодавства України і формуються за рахунок визначених ним внесків юридичних осіб незалежно від форм власності та внесків громадян.

ДЕФЛЯЦІЙНА ПОЛІТИКА — сукупність заходів, яких вживає держава з метою стримування інфляції та оздоровлення платіжного балансу.

ДЕФЛЯЦІЯ — процес стримування зростання грошової маси в обігу. За змістом і наслідками — протилежність інфляції. Звичайно провадиться напередодні грошових реформ.

ДИВИДЕНДИ — доходи, отримані суб'єктами оподаткування за корпоративним правом у вигляді частки прибутку юридичної особи, зокрема, доходи, нараховані у вигляді процентів на акції або на внески до статутних фондів (за винятком доходів, отриманих від інших видів цінних паперів, від продажу та доходів від операцій з борговими зобов'язаннями і вимогами).

ДИСКОНТ — 1. У банківській практиці: обліковий відсоток, який банки знімають при обліку векселів. 2. У практиці валютного та товарного ринку: зниження курсу валюти за готівковими операціями або з ціни товару при термінових валютних угодах. 3. У практиці фондової біржі: різниця між номіналом цінного паперу та його біржовим курсом у випадку, коли останній нижчий від номіналу.

ДИСКОНТНА ПОЛІТИКА — політика підвищення або зниження облікових ставок емісійними банками країни з метою впливу на попит і пропозицію позичкових капіталів, стан платіжного балансу і валютні курси.

ДОБРОВІЛЬНІ ПОЖЕРТВИ — внески підприємств або громадян на загальносуспільні потреби, а також у неприбуткові організації, створені згідно із законодавством про об'єднання громадян.

ДОТАЦІЯ — особливий вид асигнувань з державного бюджету. Розрізняють два види Д.:

- 1) для збалансування доходів і видатків та покриття збитків окремих установ, підприємств;
- 2) бюджетну — відокремлюють у разі перевищення видатків над доходами (як метод бюджетного регулювання).

ЕКСПОРТНИЙ КРЕДИТ — кошти, що надаються іноземним покупцям чи їхнім банкам з метою фінансування їхньої діяльності.

ЕКСПОРТНИЙ ЛІЗИНГ — угода, згідно з якою лізингова компанія купує обладнання у національної фірми для надання його за кордон орендареві.

ЕМІСІЯ — випуск в обіг грошей і цінних паперів.

ЕМІТЕНТ — держава, підприємство, установа, організація, які випускають в обіг грошові знаки, цінні папери, платіжно-розрахункові документи.

ЄВРОВАЛЮТИ — сукупна назва стійких валют, якими комерційні банки здійснюють безготівкові депозитно-позикові операції за межами країн-емітентів цих валют: євродолари, євромарки, євростерлінги, євроєни тощо. Термін виник наприкінці 50-х років, коли було запроваджено конвертованість валют економічно розвинених країн і ці валюти почали використовувати в міжнародних розрахунках. Найбільшу частку в запасах Є. становить долар США.

ЄВРОКРЕДИТИ — міжнародні позики, які великі комерційні банки країн надають за рахунок ресурсів євровалютного ринку.

ЄВРООБЛІГАЦІЯ — цінний папір на пред'явника; боргове зобов'язання позичальника, який отримав довготермінову позику в одній з євровалют. Випускається емісійним синдикатом, який об'єднує банки та інші кредитні установи-нерезиденти країни, чия валюта використовується для позначення номіналу емітованих цінних паперів.

ЄВРОПЕЙСЬКА ВАЛЮТНА СИСТЕМА (ЄВС) — форма організації стосунків країн — членів ЄС у валютній сфері, мета якої — забезпечити стійке співвідношення курсів національних валют цих держав і тим самим сприяти стабілізації їхніх зовнішньоекономічних зв'язків. Заснована 13 березня 1979 р. Базується на трьох основних елементах: зобов'язаннях країн — членів ЄС підтримувати коливання ринкового курсу валют у певних межах досить вузького діапазону; спеціальній європейській валютній одиниці — ЕКЮ; наданні кредитної фінансової допомоги урядам, які відчувають фінансові труднощі у підтримуванні ринкового курсу своєї валюти в межах узгодженого діапазону відхилень.

ЄВРОРИНОК — міжнародний ринок позичкових капіталів, на якому здійснюють операції в євровалютах.

ЗАБОРГОВАНІСТЬ ДЕБІТОРСЬКА — сума боргів, не сплачених підприємству, організації, установі юридичною або фізичною особою. Виникає внаслідок господарських взаємовідносин між ними. Своєчасне стягнення 3. д. є важливим засобом забезпечення сприятливого фінансового стану підприємства.

ЗАДАТОК — грошова сума, що видається однією зі сторін договору іншій у рахунок належних платежів, є доказом укладення договору і засобом забезпечення його виконання.

ЗАСТАВА — спосіб забезпечення зобов'язання в разі надання кредитів тощо.

ЗАСТАВНІ ОПЕРАЦІЇ — операції банків з надання позик під заставу товарів у обігу та товарів у переробці. Позики населенню, що їх видають ломбарди під заставу.

ЗВИЧАЙНА ПРОЦЕНТНА СТАВКА ЗА ДЕПОЗИТ — середньозважена процентна ставка на день відкриття депозиту, яка не перевищує середньозважену процентну ставку за депозити, залучені протягом 30 календарних днів, що передували даті відкриття цього депозиту.

ЗВИЧАЙНА ПРОЦЕНТНА СТАВКА ЗА КРЕДИТ — середньозважена процентна ставка на день сплати процентів за кредит, яка не нижча від середньозваженої процентної ставки за кредити, надані протягом 30 календарних днів, що передували даті надання цього кредиту.

ЗВИЧАЙНА ЦІНА НА ПРОДУКЦІЮ — ціна, не менша від середньозваженої ціни реалізації аналогічної продукції за будь-якими іншими угодами купівлі-продажу, укладеними з будь-якою тре-

тью стороною протягом 30 календарних днів, що передували даті реалізації.

ЗОЛОТИЙ ЗАПАС — офіційний запас золота у злитках або в монетах, що зберігається в національному банку та фінансових органах держави чи в міжнародних валютно-фінансових установах.

ІМЕННИЙ ЧЕК — виписаний на певну особу спеціальний грошовий документ установленої форми, що містить письмове розпорядження власника поточного рахунка банку про виплату зазначеної суми. Обмежений у розповсюдженні.

ІНВЕСТИЦІЇ — капіталовкладення.

1. Вкладання в основний капітал і матеріально-товарні запаси для розвитку виробництва.

2. Вкладання коштів у фінансові активи (депозити, цінні папери) з метою отримання доходу; портфельні інвестиції в цінні папери, призначені лише для отримання доходу; прямі інвестиції для участі в управлінні компанією; інвестиції в дорогоцінні метали, землю, нерухомість здійснюють з метою захисту коштів від інфляції, грошових реформ.

ІНВЕСТИЦІЙНІ БАНКИ — кредитно-фінансові інститути, що спеціалізуються на операціях з цінними паперами з метою залучення коштів, здійснення довгострокового кредитування і фінансування різних галузей господарства. На відміну від комерційних інвестиційні банки не приймають депозитів, а займаються емісійно-засновницькою діяльністю, тобто випускають і розміщують цінні папери, що є джерелом їхніх грошових ресурсів.

ІНВЕСТОР — вкладник, особа, організація або держава, які інвестують.

ІНДОСАМЕНТ — передатний напис на зворотному боці цінного паперу (векселя, чека), що засвідчує перехід права за цим документом іншій особі; І. може бути на користь конкретної особи (іменний), на пред'явника — складається з одного підпису (бланковий); застереження «без регресу (обороту)» знімає з індосанта солідарну відповідальність з платником за векселем.

ІНДОСАНТ — особа, що робить на звороті векселя, чека і т. ін. передатний напис.

ІНДОСАТ — особа, на користь якої переказуються вексель, чек і т. ін. за передатним написом.

ІНКАСО — банківська розрахункова операція, за допомогою якої банк за дорученням свого клієнта отримує на основі платіжних вимог кошти від платника за відвантажені на адресу останнього товарно-матеріальні цінності та надані послуги і зраховує ці кошти на рахунок клієнта в банку.

ІННОВАЦІЯ — капіталовкладення: фінансування науково-дослідних робіт, упровадження нових технологій та виробництво нової продукції.

ІНТЕРВЕНЦІЙНІ ОПЕРАЦІЇ — одна з форм втручання центральних банків країн у кредитно-фінансову та валютну сфери через регулювання попиту і пропозиції на кредит, цінні папери, національну та іноземну валюту.

ПОТЕКА — застава нерухомого майна (землі, будинків, споруд тощо) для отримання позики.

ПОТЕЧНИЙ БАНК — банк, який спеціалізується на видачі довгострокових грошових позик під заставу нерухомості, а також випускає заставні папери, що забезпечуються заставленою нерухомістю.

ПОТЕЧНИЙ КРЕДИТ — грошова позика, що видається банком під заставу нерухомості.

КАЗНАЧЕЙСТВО — самостійний чи у складі Міністерства фінансів спеціальний орган, який відає збором державних доходів і їх витрачанням відповідно до державного бюджету, а також управлінням державним боргом, емісією казначейських білетів і цінних паперів.

КЛРИНГ — форма безготівкових розрахунків, що передбачає залік взаємних грошових вимог між підприємствами чи державами. Сальдо клірингового рахунку, виявлене через незбалансованість товарообігу, покривається підприємством чи країною-боржником у способи і терміни, що обумовлені відповідними угодами.

КОМЕРЦІЙНИЙ КРЕДИТ — будь-яка господарська операція суб'єкта підприємницької діяльності, що передбачає авансування (попередню оплату) продукції, робіт, послуг іншого суб'єкта підприємницької діяльності з відстроченням дати реалізації, якщо таке відстрочення перевищує звичайні терміни поставки або перевищує 30 календарних днів з дати здійснення авансового платежу. Не вважають комерційним кредитом форвардні та ф'ючерсні операції з продукцією сезонного виробництва або з цінними паперами і валютними цінностями, а також операції з товарами і валютними опціонами, що передбачають перехід права власності на таку продукцію (цінні папери і валютні цінності) у момент здійснення розрахунків за форвардним, ф'ючерсним або опціонним договорами.

КОНСИГНАЦІЙНА ОПЕРАЦІЯ — господарська операція суб'єкта підприємницької діяльності — консигнатора, яка передбачає експорт матеріальних цінностей до складу іншого суб'єкта підприємницької діяльності — консигнатора з дорученням реалізувати зазначені матеріальні цінності на комісійних засадах.

КОРЕСПОНДЕНТСЬКИЙ РАХУНОК — рахунок, призначений для розрахунків, здійснюваних однією кредитною установою за дорученням і за кошти іншої кредитної установи на підставі укладеного кореспондентського договору. У нашій країні існують кореспондентські розрахунки між комерційними банками, а також між Національним банком і комерційними банками.

КОРПОРАТИВНЕ ПРАВО — право власності на частку (пай) у статутному фонді юридичної особи, створеної відповідно до законодавства про господарські товариства, зокрема право на управління та отримання відповідної частки прибутку такої юридичної особи.

КОШИК СПОЖИВЧИЙ — розрахунковий набір, асортимент товарів, що характеризує типовий рівень і структуру місячного (річного) споживання людини чи сім'ї. Такий набір використовують для розрахунку мінімального споживчого бюджету (прожиткового мінімуму), з огляду на вартість К. с. у чинних цінах. К. с. є також базою порівняння розрахункових і реальних рівнів споживання.

КОШТОРИС — основний плановий документ для фінансування бюджетних установ, обчислення витрат на виробництво продукції, виконання робіт, надання послуг тощо.

КРЕДИТ «СТЕНД-БАЙ» — кредит, що надається країнам — членам МВФ на основі угод «Стенд-бай» терміном до 12 місяців, а в окремих випадках — до 3 років.

КРЕДИТНА ОПЕРАЦІЯ — господарська операція суб'єкта підприємницької діяльності, що передбачає надання права на купівлю матеріальних цінностей і нематеріальних активів з відстроченням платежу, а також на позику коштів з відстроченням їхнього погашення. Кредитні операції здійснюються у вигляді товарного, комерційного і фінансового кредиту.

КРЕДИТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІСТЬ — кошти підприємства, організації чи установи, що підлягають сплаті відповідним юридичним або фізичним особам.

ЛІЗИНГ — довгострокова оренда устаткування, машин, споруд виробничого призначення. Лізинг забезпечує промисловим компаніям можливість отримати необхідне устаткування без значних одноразових грошових затрат, неминучих при звичайній торгівлі. Банки також можуть здавати в оренду засоби виробництва, придбані за власні кошти.

ЛІКВІДНІ АКТИВИ — кошти, що легко реалізуються, короткострокові державні цінні папери, поточні рахунки, готівки, які не дають доходу у вигляді процента.

ЛІКВІДНІСТЬ — 1. Здатність підприємців виконувати свої платіжні зобов'язання перед кредиторами. 2. Можливість перетворення матеріальних цінностей і цінних паперів на готівку. 3. Оцінка стану й руху обігових коштів і правильності планового використання власних і позичкових коштів.

ЛІКВІДНІСТЬ БАНКІВ — здатність банків забезпечити своєчасне виконання своїх зобов'язань. Л. б. визначається збалансуванням активів і пасивів балансу банку, ступенем відповідності термінів розміщення активів і залучених банком пасивів. Комерційні банки мають дотримуватися певних рівнів ліквідності. Норми л. б. вста-

новлюються як відношення різних статей активів балансу банку до всієї суми або до певних статей пасивів.

ЛІЦЕНЗУВАННЯ ВИДІВ ДІЯЛЬНОСТІ — видача спеціального дозволу банкам та іншим кредитним установам на право займатися певними видами діяльності (здійснення окремих банківських операцій), перелік яких визначається законодавчими актами країни.

ЛОРО — кореспондентський рахунок, що відкривається банком для зарахування сум, виданих або одержаних банком за дорученням свого кореспондента.

МАЙНОВІ ПОДАТКИ — прямі податки з юридичних і фізичних осіб, об'єктом оподаткування яких є рухоме й нерухоме майно.

МАРЖА — термін у торговій, біржовій, страховій і банківській практиці для позначення різниці між цінами товарів, курсами цінних паперів, процентними ставками та іншими показниками.

МАРКА АКЦИЗНОГО ЗБОРУ — спеціальний знак, яким маркують окремі види товару і наявність якого підтверджує сплату акцизного збору, легальність увезення та реалізації на території України цих виробів.

МИТНА ВАРТІСТЬ — ціна, яка фактично сплачена або підлягає сплаті за товари чи інші предмети, що підлягають оподаткуванню митом, на момент перетину митного кордону України.

МИТНА ДЕКЛАРАЦІЯ — документ, що подається в митні органи під час ввезення, вивезення чи транзиті товарів через митний кордон, містить дані про ці товари і на підставі якого стягується мито.

МИТНІ ЗБОРИ — плата, що стягується з декларантів за оформлення митних процедур.

МІЖНАРОДНИЙ ВАЛЮТНИЙ ФОНД (МВФ) — міжурядова валютна кредитна організація, заснована у 1944 р. Має статус спеціалізованої установи ООН. Офіційні цілі МВФ — сприяти міжнародному співробітництву у валютно-фінансовій галузі та розвитку світової торгівлі, регулювати валютні стосунки країн-учасниць.

МІСЦЕ ОСНОВНОЇ РОБОТИ, СЛУЖБИ — підприємство, установа організація незалежно від форми власності, фізична особа — суб'єкт підприємницької діяльності, з якими громадянин має трудові відносини за умови обов'язкового ведення в цьому місці трудової книжки.

МОНЕТАРНІ МЕТАЛИ — золото і метали іридієво-платинової групи у будь-якому вигляді та стані, за винятком ювелірних, промислових і побутових виробів з цих металів та їхнього брухту.

МОРАЛЬНА ШКОДА — шкода, заподіяна особистим немайновим правам суб'єкта оподаткування, яка призвела або може призвести до збитків, що мають матеріальне вираження.

НЕМАТЕРІАЛЬНІ АКТИВИ — вартість об'єктів промислової та інтелектуальної власності, а також інших аналогічних прав, визначених об'єктом права власності конкретного підприємства.

НЕОПОДАТКОВУВАНІЙ МІНІМУМ — розмір об'єкта оподаткування, у межах якого податок не стягується.

НЕРЕЗИДЕНТИ — юридичні особи і суб'єкти підприємницької діяльності, які не мають статусу юридичної особи України поза її межами і створені та діють відповідно до законодавства іноземної держави, зокрема юридичні особи та інші суб'єкти підприємницької діяльності з участю юридичних осіб та інших суб'єктів підприємницької діяльності.

НЕУСТОЙКА — визначена законом або договором сума, яку боржник має сплатити кредиторів у разі невиконання чи неналежного виконання зобов'язання. Один із способів забезпечення виконання зобов'язань. Різновидом неустойки є пеня, штраф.

НОВАЦІЯ ВЕКСЕЛЯ — припинення зобов'язання за угодою сторін через заміну його новим зобов'язанням (векселем).

НОМІНАЛ — 1. Вартість, що її вказують на грошових знаках, акціях, облігаціях та інших цінних паперах (номінальна вартість). 2. Зазначена у преїскуранті або на самому товарі ціна товару (номінальна ціна).

НОРМА ОБОВ'ЯЗКОВИХ РЕЗЕРВІВ БАНКІВ — встановлене рішенням центрального банку процентне відношення суми обов'язкових резервів, що утворюються з окремих статей банківських пасивів, до обсягу зобов'язань з відповідних статей.

НОСТРО — рахунок, який банк має у свого банку-кореспондента для занесення на нього надходжень і витрат.

ОБЛІК (ДИСКОНТ) ВЕКСЕЛІВ — купівля векселів до закінчення терміну їх дії. Банк достроково виплачує власникові суму, на яку виписано вексель, за мінусом процента. Банки приймають до обліку, як правило, векселі, що містять зобов'язання фірм, платоспроможність яких не викликає сумнівів.

ОБОВ'ЯЗКОВІ РЕЗЕРВИ БАНКІВ — кошти комерційних банків, які вони зобов'язані зберігати в центральному банку як забезпечення деяких своїх операцій відповідно до нормативів, передбачених законодавством. Роль обов'язкових резервів полягає в тому, щоб, з одного боку, забезпечити мінімальну ліквідність банків і збереження в них депозитів, а з іншого — бути інструментом грошово-кредитної політики.

ОБОРОТНІ ЦІННІ ПАПЕРИ — цінні папери, права на які передаються без оформлення відповідних документів простим врученням або це вручення доповнюється написом про передачу. До оборотних цінних паперів належать казначейські та комерційні векселі, пред'явницькі акції і облігації, чеки, депозитні сертифікати та ін.

ОБОРОТНІСТЬ КРЕДИТУ — один із показників ефективності використання позичкових коштів. Характеризує швидкість обороту кредиту — кількість днів, за які кредитні кошти банку здійснюють повний оборот. О. к. обчислюють як відношення середньої за аналізований період суми кредиту до величини одноденного кредитного обороту з позичкових рахунків банку.

ОБСЛУГОВУВАННЯ БОРГУ — погашення основної суми кредиту та виплата відсотків за нього відповідно до графіка, узгодженого кредитором і позичальником.

ОВЕРБОТ — ситуація на ринку, коли внаслідок великого попиту ціни на товари, валюту чи цінні папери стрімко зростають, дестабілізуючи тим самим ринок.

ОВЕРДРАФТ — форма короткотермінового кредиту, суть якого полягає у списанні коштів з розрахункового рахунка клієнта понад їх залишок на рахунку, тобто в утворенні на рахунку клієнта дебетового сальдо. Для банківських кореспондентських розрахунків з використанням О. застосовують банківські кредити. Кредит за О. визначається під час відкриття рахунка і не може перевищувати наперед визначеної суми. О. надають особливо надійним клієнтам. З від'ємного залишку на рахунку стягують процент, як і за звичайні кредити.

ОВЕРДСОЛД — ситуація на ринку, коли ціни на товари, валюту чи цінні папери через перенасичення ними ринку знижуються до збиткового рівня.

ОПЕРАЦІЯ З ОПЦІОНОМ — господарська операція суб'єкта підприємницької діяльності, що передбачає продаж (купівлю) опціону, тобто права придбати (продати) продукцію сезонного виробництва, цінні папери або валютні цінності у будь-який момент протягом визначеного терміну, з фіксацією ціни реалізації на дату укладення (придбання) опціону.

ОПРИЛЮДНЕННЯ ЗВІТНОСТІ — офіційне подання бухгалтерської звітності (балансів) до органів Державної податкової адміністрації України, Національного банку України, Фонду державного майна України, Антимонопольного комітету України, Комітету у справах нагляду за страховою діяльністю та інших установ і організацій, уповноважених відповідно до чинних законодавчих актів України на отримання бухгалтерської звітності (балансів) від суб'єктів господарювання, а також офіційна публікація в засобах масової інформації звітів про фінансовий стан та балансів підприємств, якщо це передбачено законодавством.

ОФШОР — центр спільного підприємництва, в якому існує пільговий режим для фінансово-кредитних операцій з чужоземними резидентами і в чужоземній валюті.

ПАСИВНИЙ ПЛАТІЖНИЙ БАЛАНС — платіжний баланс, що характеризується перевищенням витрат і платежів над їх надходженням.

ПАСИВНІ ОПЕРАЦІЇ БАНКІВ — операції, унаслідок яких формуються ресурси банків, тобто залучаються кошти в розпорядження банків (приймання вкладів, випуск банкнот).

ПАСИВНІ РАХУНКИ — бухгалтерські рахунки, на яких відбиваються джерела формування засобів підприємств і їх цільове призначення. Пасивні рахунки в банківському обліку відбивають джерела банківських коштів.

ПЕНЯ — штрафна санкція, сума якої стягується з платників за порушення і термінів сплати податків і платежів або термінів їх перерахування до бюджету організаціями, які їх утримують чи приймають.

ПІДАКЦИЗНІ ТОВАРИ — законодавче визначений перелік товарів, на які встановлюються специфічні акцизи.

ПЛАВАЮЧІ ВАЛЮТНІ КУРСИ — один із провідних принципів організації світової валютної системи. Передбачає режим вільного коливання валютних курсів, який базується на використанні ринкового механізму фіксованих паритетів і курсу валют.

ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЬ — здатність своєчасно і в повному обсязі виконувати свої платіжні зобов'язання, що впливають з торгових, кредитних або інших операцій.

ПОДАТОК НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ — основна сучасна форма універсального акцизу, який встановлюється щодо знову створеної у платника вартості.

ПОДАТОК НА ПРИБУТОК — форма прибуткового оподаткування підприємств, згідно з якою об'єктом оподаткування є чистий дохід підприємства.

ПОЗАРЕАЛІЗАЦІЙНА ОПЕРАЦІЯ — діяльність підприємства, безпосередньо не пов'язана з реалізацією продукції, робіт, послуг та іншого майна, зокрема основні фонди, нематеріальні активи, продукцію обслуговуючого і допоміжного виробництва.

ПОСТІЙНІ ПРЕДСТАВНИЦТВА НЕРЕЗИДЕНТІВ В УКРАЇНІ — розташовані на території України представництва іноземних компаній і фірм, міжнародних організацій та їхніх філій, що не мають імунітету і дипломатичних привілеїв, створені в будь-якій організаційній формі без статусу юридичної особи, через які повністю або частково здійснюється підприємницька діяльність нерезидента, а також громадяни, які представляють в Україні нерезидента та перебувають з ним у трудових відносинах. Постійне представництво нерезидента підлягає державній реєстрації у порядку, передбаченому законодавством для державної реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності України.

ПРИХОВАНІЙ ДОХІД — частка сукупного доходу, не зазначена суб'єктом оподаткування у декларації, що подається до державної податкової інспекції, або сукупний дохід, не оприлюднений внаслідок неподання такої декларації в терміни та за умов, визначених законодавством.

ПРОГНОЗУВАННЯ ГРОШОВОГО ОБІГУ — один із заходів з регулювання грошового обігу в умовах ринкової економіки. У процесі прогнозування визначаються зміни обсягів грошової маси в обігу, її структура, територіальне розміщення та основні напрямки руху, межі готівкової і кредитної емісії та ін. Прогнозування грошового обігу організовує Національний банк України. На основі таких прогнозів він розроблює пропозиції щодо основних напрямків державної грошово-кредитної політики України на наступний рік.

ПРОЛОНГАЦІЯ — продовження терміну чинності договору, угоди, векселя тощо.

РАХУНКОВА ПАЛАТА — постійно діючий вищий орган державного фінансово-економічного контролю, створений Верховною Радою України. Р. п. здійснює свою діяльність самостійно, незалежно від будь-яких інших органів держави.

РЕЗИДЕНТИ — юридичні особи, зокрема бюджетні організації, суб'єкти підприємницької діяльності, які не мають статусу юридичної особи, їхні філії, відділення та інші відокремлені підрозділи, які складають окремий баланс і мають розрахунковий рахунок, а також здійснюють реалізацію продукції, робіт, послуг на митній території України.

РЕКВІЗИТИ ДОКУМЕНТІВ — обов'язкові дані для документів, передбачені діючими правилами або законом, без яких вони не можуть бути підставою для здійснення операцій (найменування, дата, сума і т. ін.).

РИНОК ПОЗИЧКОВИХ КАПІТАЛІВ — система економічних відносин, що забезпечують акумуляцію вільних коштів, перетворення їх у позичковий капітал та його перерозподіл між учасниками процесу відтворення.

РОЯЛТІ — платежі будь-якого виду, отримані у вигляді винагород, компенсацій за надання дозволу, за право використання промислової та інтелектуальної власності, а також інших аналогічних майнових прав, що визначаються об'єктом права власності.

САЛЬДО — різниця між надходженням коштів і витратами за певний період часу, між вартістю взаємних поставок.

САНАЦІЯ — система економіко-організаційних заходів, спрямованих на оздоровлення фінансового стану державних підприємств-боржників.

САНКЦІЯ — встановлений правовими нормами захід економічного впливу, що його застосовує банк до порушників фінансової дисципліни.

СЕКВЕСТР (видатків) — пропорційне зниження державних видатків щомісячно за всіма статтями бюджету впродовж часу, який лишився у поточному фінансовому році. С. не підлягають захищені статті.

СИСТЕМА НАЦІОНАЛЬНИХ РАХУНКІВ (СНР) — система зведених статистичних показників, що характеризують найважливіші аспекти і результати розвитку економіки держави. Базується на узагальненні та систематизації даних суцільних і вибіркового обстежень, статистичної звітності. СНР є видом балансових побудов. Застосовується більш як у 150 країнах світу.

СТАТУТНИЙ КАПІТАЛ — початкова сума капіталу підприємств, фірм, акціонерних товариств у різних галузях економіки, у тому числі банків, передбачена статутом або угодою про їхнє заснування, Основною формою статутного капіталу є акціонерний капітал.

СТАТУТНИЙ ФОНД — 1. Сума коштів, необхідних для початку діяльності колективного підприємства. Створюється із внесків партнерів-засновників колективного підприємства. У статутний фонд входить вартість основних і оборотних засобів. 2. Засоби, закріплені за підприємствами і організаціями для постійного користування і розпорядження. Статутний фонд є головним джерелом власних коштів підприємств і призначений для формування основних і оборотних коштів.

СТРАХОВИЙ РИНОК — система економічних відносин, яка є сферою діяльності страховиків у даній країні (або в міжнародному масштабі) з надання відповідних страхових послуг страхувальникам.

СУБВЕНЦІЯ — вид грошової допомоги місцевим органам влади з боку держави; спрямовується на фінансування певного заходу і підлягає поверненню в разі порушення її цільового використання.

СУБСИДІЯ — допомога у грошовій формі чи натурою, що надається державою з коштів державного чи місцевих бюджетів, а також спеціальних фондів юридичним чи фізичним особам.

ТАЄМНИЦЯ БАНКІВСЬКИХ ОПЕРАЦІЙ — один із найважливіших принципів роботи комерційних банків, згідно з яким їхні працівники не мають права розголошувати відомості про операції банків, зокрема про стан рахунків клієнтів, умови укладених банком і його клієнтами договорів та ін.

ТРАНСФЕРТ — 1. Переведення іноземної валюти або золота з однієї країни в іншу. 2. Перенесення угоди з одного рахунка на інший. 3. Переведення іменних цінних паперів з одного власника на іншого.

ТРАСАНТ — векселедавець переказного векселя (трати). Відповідає за акцепт і платіж за векселем. Підпис Т. є обов'язковим реквізитом переказного векселя.

ТРАСАТ — особа, яка взяла на себе зобов'язання сплатити за переказним векселем. Акцепт Т. (письмова згода) є обов'язковим реквізитом переказного векселя.

ТРАСТОВІ ОПЕРАЦІЇ — операції, які здійснюються спеціалізованими відділами банків або їх небанківськими філіями з управління

рухомим і нерухомим майном клієнта за його дорученням, або інші агентські послуги.

УНІВЕРСАЛЬНІ БАНКИ — кредитні установи, які здійснюють усі основні види банківських операцій.

УПУЩЕНА ВИГОДА — дохід, що його міг би одержати суб'єкт оподаткування в разі здійснення своїх прав і не одержав через незалежні від нього обставини або протиправні щодо нього дії інших суб'єктів, якщо розмір його передбачуваного доходу можна обґрунтувати.

УХИЛЯННЯ ВІД ПОДАТКІВ — дії платників податків, спрямовані на несплату податків через заниження доходу та оцінки майна або їх повного приховування.

ФАКТОРИНГ — різновид торгово-комісійної операції, що поєднується з кредитуванням оборотного капіталу клієнта. В основі операції факторингу лежить купівля факторською компанією рахунків клієнта на умовах оплати близько 80 % вартості фактурованих поставок; решта (за мінусом процентів за кредит) оплачується в чітко обумовлені терміни незалежно від надходжень готівки від дебіторів. Завдяки факторингу досягається прискорення оборотності коштів у розрахунках. Факторингові операції активно здійснюють комерційні банки, які організують спеціалізовані філії або компанії.

ФОРВАРДНА ОПЕРАЦІЯ — господарська операція суб'єкта підприємницької діяльності, що передбачає придбання (продаж) форвардної угоди, тобто зобов'язує придбати (продати) продукцію сезонного виробництва, цінні папери або валютні цінності у визначений час з фіксацією ціни реалізації на дату укладення або придбання форвардної угоди. До того ж покупець форвардної угоди має право відмовитися від її виконання лише за наявності згоди іншої сторони форвардної угоди.

ФОРФЕЙТИНГ — кредитування зовнішньоекономічних операцій у формі купівлі в експортера векселів, акцептованих імпортером.

Ф'ЮЧЕРС (Ф'ЮЧЕРСНІ УГОДИ) — термінові угоди на біржах, власне купівля-продаж сировини, золота, валюти, інших товарів за фіксованою на момент підписання угоди ціною з виконанням операцій через певний проміжок часу.

Ф'ЮЧЕРСНА ОПЕРАЦІЯ — господарська операція суб'єкта підприємницької діяльності, що передбачає придбання (продаж) ф'ючерсної угоди, тобто зобов'язує придбати (продати) продукцію сезонного виробництва, цінні папери або валютні цінності у визначений час, з фіксацією ціни реалізації на дату здійснення реалізації.

ЧЕК — документ, який містить безумовний наказ власника поточного рахунку банку про виплату зазначеної в ньому суми певній особі

або пред'явникові. Розрізняють кілька видів Ч.: пред'явницькі, іменні, ордерні.

ЧЕКОВА КНИЖКА — певна кількість зброшурованих бланків чеків, що видаються банком власникові поточного банківського рахунку. Використовуючи чеки, клієнт банку може знімати необхідну суму з рахунку і отримувати її готівкою або оплачувати третім особам безпосередньо чеками. Щодо отримання готівки в Україні існують певні обмеження.

ЧЕРГОВІСТЬ ПЛАТЕЖІВ — послідовність списання коштів з розрахункових, поточних та інших рахунків (крім позикових і рахунків з заліку) за наявності кількох строкових і прострочених платежів і відсутності коштів для їх повного погашення. Черговість платежів встановлюється нормативними документами Національного банку України.

ШТРАФ — покарання (плата) за порушення однією зі сторін договірних зобов'язань. Має за мету зміцнення договірної дисципліни і відшкодування збитків потерпілій стороні. Ш. накладають у твердій сумі чи у відсотках до суми невиконаного зобов'язання.

ШТРАФ АДМІНІСТРАТИВНИЙ — стягнення, накладене на платника податку, який не подав зовсім чи у визначений термін податкової декларації, не сплатив податку чи припустився інших порушень податкового законодавства.

ЯРЛИК — вид товарного знаку; наклейка на товарі (етикетка) із зазначенням назви, ваги, кількості, гатунку, ціни, місця виготовлення тощо.

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

Дмитро Михайлович ВЕПРИНЯК
Анфіса Юріївна НАШИНЕЦЬ-НАУМОВА

ФІНАНСОВЕ ПРАВО

Навчально-методичний комплекс

Керівник видавничих проектів – *Б.А.Сладкевич*

Друкується в авторській редакції

Дизайн обкладинки – *Б.В. Борисов*

Підписано до друку 18.12.2007. Формат 60x84 1/16.

Друк офсетний. Гарнітура PetersburgC.

Умовн. друк. арк. 10,5.

Наклад 1000 прим.

Видавництво “Центр учбової літератури”

вул. Електриків, 23

м. Київ, 04176

тел./факс 425-01-34, тел. 451-65-95, 425-04-47, 425-20-63

8-800-501-68-00 (безкоштовно в межах України)

e-mail: office@uabook.com

сайт: WWW.CUL.COM.UA

Свідоцтво ДК №2458 від 30.03.2006